

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Pracoviště Orální historie a soudobých dějin

Mgr. Jaroslav Vaňous

**Příčiny a důsledky politické krize na Slovensku v roce
1947**

Diplomová práce

Praha 2011

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Mücke, PhD.

PROHLÁŠENÍ

Čestně prohlašuji, že jsem diplomovou magisterskou prací na téma Příčiny a důsledky politické krize na Slovensku v roce 1947 zpracoval samostatně a vyznačil v ní veškeré použité zdroje informací. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

.....

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval všem vyučujícím oboru Orální historie – soudobé dějiny, jejichž výuku jsem mohl v uplynulých dvou letech absolvovat.

Obsah

Úvod	5
1. Poslední léta Slovenské republiky	6
1.1. Emigrace osob spojených s nedemokratickým režimem SR a jejich poválečná aktivita..	9
2. Rámcová charakteristika politického a ekonomického uspořádání obnovené Československé republiky	11
2.1. Stranický systém a institut Národní fronty.....	11
2.2. Vymezení legislativní a exekutivní moci v novém politickém systému	14
2.3. Mezinárodní postavení Československa v poválečné Evropě.....	16
3. Druhá polovina roku 1945 – Slovensko v rekonstituované ČSR.....	18
4. Volební rok 1946	21
4.1. Uzavření Dubnové dohody.....	21
4.2. Květnové volby roku 1946.....	23
4.3. Povolební situace a vývoj vstříc „krizovému“ roku 1947.....	29
5. Situace na Slovensku v 1. polovině roku 1947	32
5.1. Proces s vedoucími představiteli nedemokratického režimu Slovenské republiky a jeho odraz ve společnosti.....	34
5.2 Příprava „protistátního spiknutí“.....	40
6. „Horký“ slovenský podzim: odhalení „protistátního spiknutí“	45
7. Politická krize vrcholí: demise a rekonstrukce Sboru pověřenců	52
7.1. Neadekvátní vyšetřovací metody bezpečnostních orgánů používané při výsleších osob v souvislosti s „protistátním spiknutím“ na Slovensku.....	60
8. Poslední měsíce před uchopením moci KSČ/KSS	64
9. ČSR v realitě nové hegemonní politické moci.....	69
9.2. Slovenská politická reprezentace před soudem nového režimu.....	70
10. Závěrečná úvaha nad slovenskou politickou krizí, jejími příčinami a důsledky	72
<i>Annotation, Anotace .....</i>	<i>79</i>
<i>Seznam použitých zkratek.....</i>	<i>80</i>
<i>Seznam příloh.....</i>	<i>81</i>
<i>Prameny a literatura.....</i>	<i>94</i>

Úvod

Tuto práci věnuji tématu podzimní politické krize roku 1947 na Slovensku, jakož i jejich příčin a důsledků. Snaha o hlubší poznání a pochopení těchto událostí, jejich zařazení do kontextu doby a analýzu, byla hlavním motivem a cílem této diplomové práce, navazující v jistých ohledech na mou bakalářskou práci, jež pojednávala o postavení slovenské Demokratické strany ve stranickém systému Československé republiky v letech 1945 – 1948. Tématika, které se práce věnuje, si však zaslouží pozornost i z jiného důvodu. Při reflexi dějin bývá často tendence hledat jakési „opěrné body“, jež pomáhají vtisknout komplikovanému běhu historie srozumitelnější řád. Jedná se o události, které svým významem výrazně vybočují z dějinné linie a jsou dostatečně srozumitelné širší veřejnosti, již mohou sloužit ke snadnější orientaci v chápání minulosti. Únor roku 1948 – tedy měsíc, jenž je všeobecně akceptován v československých dějinách jako zlomový, lze nesporně za takovýto bod označit. Avšak demise ministrů nekomunistických stran a následná obměna vlády vedoucí v konečném důsledku k instalaci politického systému hegemonní strany byla vyústěním procesu, který započal již dříve. Na příklad česko-francouzský politolog J. Rupnik uvádí, že „z hlediska vztahů KSČ se státem, s dělnickou třídou a s Moskvou nenastal rozhodující obrat v roce 1948, nýbrž v roce 1945.“¹ Právě podzimní politická krize na Slovensku patří k událostem, které měly pro další směřování Československa zřetelné důsledky a jimž by měla být ze strany badatelů věnována adekvátní pozornost, neboť jejich význam stále leží poněkud „ve stínu“ roku 1948.

Cílem práce není předložení nového, „revolučního“ pohledu na toto dějinné údobí. Motivem k uchopení tématu byla spíše snaha o komplexnější porozumění politické krize na Slovensku a reflexi jejího významu vzhledem k událostem, které ji předcházely i následovaly. Z hlediska metodologie práce snaží o zachování interdisciplinárního přístupu (využívá např. některých konceptů a terminologie politické vědy) a vychází jednak z primárních zdrojů dokumentárního charakteru, jednak z kritické obsahové analýzy dosavadní literatury, která se tématu věnovala. V českém i slovenském prostředí zatím chybí monografie, která by vyložila výhradně problematiku slovenské politické krize roku 1947. Ta obvykle tvoří kapitolu díla, které se věnuje celému období mezi lety 1945 (1944) – 1948. Toto vymezení se týká prací

---

¹ RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002, s. 191

Karla Kaplana, Michala Barnovského, Štefana Šutaje, Jiřího Kociana, Marka Syrného či Róberta Letze, z nichž práce čerpá. Tento přístup lze chápat jako pochopitelný, vzhledem k více než čtyřiceti rokům nedemokratického režimu v Československu se dosud dané období v úplnosti pokrýt (byť je třeba vzít v úvahu publikace vycházející v exilu, jejichž česká či slovenská vydání vyšla až po roce 1989). Rovněž struktura této práce reflektuje uvedené pojetí, neboť bez nastínění základních rysů politického systému ČSR mezi dubnem 1945 a 1948 a jejich společenských dopadů by tematiku slovenské politické krize nebylo možno plně obsáhnout. Specifický a cenný zdroj představují Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948 Masarykovy sociologické společnosti a Oddělení pro vědeckou politiku Zemské kulturní rady Československé strany národně socialistické v Brně o tehdejší politickém a společenském dění, vydané bezprostředně po roce 1989 pro Mezinárodní politologický ústav v Brně ve třech svazcích o více než tisíci stranách. Tyto přehledy poskytují dobovou reflexi událostí, včetně monitoringu zpráv z nejvýznamnějších tištěných periodik. Jako relevantní pramennou základnu nelze opomenout díla autobiografická, která byla publikována některými významnými aktéry tohoto období. Cenný pramen představují rovněž stenografické záznamy z tehdejších legislativních orgánů – Národního shromáždění a Slovenské národní rady.

Kapitoly teoretického a empirického charakteru nejsou z důvodu snahy o dodržení chronologické časové osy striktně odděleny, k převážně teoretizujícím částem se řadí kapitola druhá a zejména kapitola závěrečná.

1. Poslední léta Slovenské republiky

Samostatná Slovenská republika představovala formu nedemokratického fašizujícího režimu, jehož samostatnost byla vykoupena lojalitou k nacistické Třetí říši, která se stala garantem existence tohoto satelitního státu.² Této semisuverenitě padlo za oběť především slovenské židovské obyvatelstvo. Režim se podílel na napadení Polska a Sovětského svazu a využíval podobně jako ostatní fašistické státy speciální paravojenské jednotky – tzv. Hlinkovy gardy. Na druhou stranu nacházel u části vlastního obyvatelstva jisté zastání, neboť představoval

---

² V červenci roku 1939 dochází k ratifikaci ústavy, podle níž stát nesl oficiální název Slovenská republika. Toto označení je používáno i v této práci. BYSTROV, Vladimír: *Sovětská brutální svévole a československý ustrašený králíček* Praha: Euroslavica, 2009, s. 55

historicky první naplnění samostatnosti slovenského národa, byť není možné hovořit o plné suverenitě.³ Slovenský jazyk se v SR stal úřední řečí, slovenská koruna oficiálním platidlem, prezidentem se stal katolický kněz, rovněž v ekonomice státu došlo především v počátečním období ke konjunktře, jež byla umocněna výhodnou geostrategickou polohou SR – v převážné části své existence Slovensko sousedilo s Protektorátem Čechy a Morava, Maďarskem a se samotným územím Třetí říše, bylo tak ideální zásobárnou výrobků, surovin a pracovní síly pro nacistickou válečnou mašinerii. Napětí vládlo ve vztazích s režimem Miklose Horthyho umocněným konfliktem z března 1939, avšak Německo zabránilo dalším eskalacím a Maďarsko patřilo k zemím, které existenci SR oficiálně uznaly.⁴

Se zhoršující se situací Třetí říše se v očích slovenského obyvatelstva snižovala i legitimita samotné Slovenské republiky a ač se vládnoucí elita snažila nepříznivou situaci korigovat, byla nucena konstatovat „sníženou odolnost obyvatelstva vůči propagandě z Londýna a Moskvy“.⁵ Dosud fragmentovaný a spíše bezzubý odboj uznal potřebu sjednocení na společné platformě – výsledkem bylo uzavření Vánoční dohody v prosinci roku 1943 (ve stejném měsíci rovněž došlo v Moskvě k podpisu Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi ČSR a SSSR), na jejímž základě se ustavila Slovenská národní rada – společný ilegální ústřední odbojový orgán, který se jasně vymezil proti režimu SR a který formuloval požadavek obnovy demokratické ČSR. Cílem SNR měl být koordinovaný postup (byť zpočátku ne zcela funkční) tzv. občanského bloku, komunistů i slovenských sociálních demokratů.⁶ Prvními signatáři dohody byli Jozef Lettrich, Ján Ursíny a Matej Josko jako reprezentanti občanských složek evangelického vyznání a zástupci Komunistické strany Slovenska Karol Šmidke, Ladislav Novomeský a Gustáv Husák.⁷ Podpis zástupce sociálních demokratů Ivana Horvátha následoval v lednu roku 1944.⁸

---

³ Autor si je vědom jisté problematičnosti této teze, neboť nelze kvantitativními daty doložit, o jak velkou část se jednalo.

⁴ Existence SR byla oficiálně uznána též např. Španělskem, Itálií, Japonskem, Estonskem, loutkovými státy Mandžukuem a Mengkukuem, dále Salvadorem, Rumunskem, Švýcarskem či Vatikánem. Do svého napadení uznával SR i Sovětský svaz.

⁵ PODOLEC, Ondrej: *Ticho pred búrkou (Sonda do nálad slovenskej spoločnosti na jar 1944)*. In: Kolektiv autorů: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov III. Povstanie roku 1944*. Zborník príspevkov z tretieho sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava Lúka 21. – 22. mája 2004. Trnava, Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, s. 22

⁶ KOVÁČ, Dušan: *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 233

⁷ KOVÁČ, Dušan: *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 233; KSS se jako samostatná strana vyčlenila na základě usnesení Kominterny z KSČ roku 1939. Viz: LIPTÁK, Lubomír: *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 263

⁸ Spolu s dalším zástupcem občanských složek a dosavadním poslancem Slovenského snemu Peterem Zaťkem. Viz: ŠEVČÍKOVÁ, Mária: *K niektorým aspektom povstaleckej SNR*. In: Kolektiv autorů: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov III. Povstanie roku 1944*. Zborník príspevkov z tretieho sympózia

Další zvýšení napětí na Slovensku přinesl rok 1944. Partyzánská činnost zejména v těžce přístupných horských oblastech postupně nabývala na intenzitě, režim na tuto aktivitu reagoval zvýšenými bezpečnostními opatřeními. V sousedním Maďarsku došlo k obsazení území německými brannými jednotkami a nastolení diktatury nacizujícího hnutí tzv. Šípových křížů. Tyto události byly pochopitelně vnímány negativně zejména slovenskými Maďary.⁹ Za klíčový mezník, jehož význam byl pro očekávané poválečné uspořádání budoucí ČSR zásadní, je třeba označit vypuknutí Slovenského národního povstání, jehož počátek je datován 29. srpnem 1944. Tehdy německé jednotky začaly s obsazováním území SR, a to ve stavu vyhlášeného stanného práva. Odbojové složky nepočítaly s takto urychleným postupem, nebyly tak na akci dostatečně připraveny, někteří členové ilegální SNR se nacházeli na dovolené, navíc se projevoval faktor nedostatečné komunikace mezi politickým odbojem a partyzánskými jednotkami.¹⁰ Na počátku září opouští SNR ilegalitu a přijímá Deklaraci Slovenské národní rady, v níž zveřejňuje svůj politický program a úsilí o převzetí moci nad celým územím Slovenska.¹¹ SNR začala vystupovat jako budoucí jediný nositel legitimní státní moci na Slovensku a navázala kontakt s československými exilovými centry. V této fázi se však již začaly střetávat odlišné názory jednotlivých aktérů na charakter slovenského odboje a poválečné uspořádání ČSR. Jeden směr reprezentovalo exilové centrum v Londýně v čele s prezidentem Edvardem Benešem, směr druhý pak SNR, která byla podporována moskevským vedením KSČ.¹² Program SNR zahrnoval plány na posílení slovenské autonomie, obnovená ČSR tak podle konsensu všech složek zastoupených v SNR měla mít charakter federace na rovnoprávném základě. Tento plán budoucího vymezení kompetencí však narážel na koncepci londýnského exilového vedení. Po složitých jednáních zástupci SNR L. Novomeský a J. Ursíny v Londýně vyjednali uznání pravomocí SNR v otázkách výkonu

---

Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava Lúka 21. – 22. mája 2004. Trnava, Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, s. 379

⁹ PODOLEC, Ondrej: Ticho pred búrkou (Sonda do nálad slovenskej spoločnosti na jar 1944). In: Kolektív autorů: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov III. Povstanie roku 1944*. Zborník príspevkov z tretieho sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava Lúka 21. – 22. mája 2004. Trnava, Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, s. 20

¹⁰ ŠEVČÍKOVÁ, Mária: *K niektorým aspektom povstaleckej SNR*. In: Kolektív autorů: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov III. Povstanie roku 1944*. Zborník príspevkov z tretieho sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava Lúka 21. – 22. mája 2004. Trnava, Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, s. 380

¹¹ ŠEVČÍKOVÁ, Mária: *K niektorým aspektom povstaleckej SNR*. In: Kolektív autorů: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov III. Povstanie roku 1944*. Zborník príspevkov z tretieho sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava Lúka 21. – 22. mája 2004. Trnava, Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, s. 380-381

¹² KOVÁČ, Dušan: *Slováci – Česi – dejiny*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, s. 83

veškeré legislativní a exekutivní moci na Slovensku, ke kterému došlo 23. 10.¹³ Mezitím však došlo k zatlačení povstaleckých jednotek a slovenské území bylo okupováno německými jednotkami. Současně se k východním již rychle blížila Rudá armáda spolu s 1. československým armádním sborem (tzv. Svobodova armáda). Slovenské národní povstání rovněž vyústilo v další integraci odboje na Slovensku do zárodků budoucích politických stran. Občanské složky se již v září 1944 spojily, aby vytvořily Demokratický klub, jenž tvořil základ ke konstituování Demokratické strany, jednoho z hlavních aktérů slovenského politického života v předúnorové ČSR. Část sociálně demokratických zástupců se paralelně začlenila do KSS.¹⁴ S postupující první polovinou roku 1945 začalo být stále více zřejmé, že existence samostatné Slovenské republiky se chýlí ke konci. Prezident Tiso a část ústřední vlády SR na počátku dubna nakonec opustili Bratislavu a uchýlili se na poslední zbytky území pod svou kontrolou – do západoslovenského města Holíč, avšak tehdy byl již pád tohoto režimu zcela neodvratitelný.

1.1. Emigrace osob spojených s nedemokratickým režimem SR a jejich poválečná aktivita

Charakter režimu Slovenské republiky včetně úzké provázanosti s politikou německé Třetí říše způsobil poměrně rozsáhlou emigrační vlnu, která opustila slovenské území ještě před příchodem Rudé armády.¹⁵ Zahrnovala nejen část politického vedení SR, nýbrž i funkcionáře HSLS, členy paramilitárních Hlinkových gard a Domobrany, dále členy Hlinkovy mládeže či výše postavené státní úředníky. Někteří z těchto emigrantů se na Slovensko kvůli osobní nepříznivé ekonomické situaci později vrátili. Právě výše zmíněné skupiny obyvatelstva očekávaly poválečnou odplatu za své činy. Svůj další osud s obavami očekávali i příslušníci národnostních menšin. Postup Rudé armády byl následován aktivitou NKVD, která byla činná i na slovenském území. NKVD zde zřídila „několik sběrných míst, kam soustřeďovala

---

¹³ KOVÁČ, Dušan: *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 242

¹⁴ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 5 [online]. [cit. 2010-10-07]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf).

¹⁵ Některé krajanské organizace, které požadovaly větší autonomii či vítaly vyhlášení samostatného Slovenska, však existovaly již v dřívější době, širší aktivity v tomto smyslu vyvíjela např. Slovenská liga v Americe a Kanadě či SNR v Londýně okolo Petera Prídavka, který emigroval již v roce 1939. Tyto organizace navázaly s emigranty ze SR kontakty a staly se předmětem kritiky především z řad KSS. Např. poslanec KSS Bacílek o amerických exulantských organizacích hovořil jako o „slovenských amerických fašistech“. Viz: Dokument č.109. *Prejav poslanca KSS K. Bacilka v Ústavodárnom národnom zhromáždění z 10. júna 1947, v ktorom útočil na Demokratickú stranu*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 383 [online]. [cit. 2010-10-12]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf).

internované, než byli převezeni do dalších táborů a věznic. Levoča a Poprad byly určeny spišským Němcům, Košice slovenským Maďarům, v Prešově byla věznice přeplněná internovanými z širokého okolí. V Humenném byl velký sběrný tábor, protože až sem byla postavena širokorozchodná trať. O humenském sběrném táboru píše jistý František K., že to byly maštale a remízy, žádná kuchyň, takže internovaní hladověli a mrzli. Dováželi je sem auty, vlakem, pěšky ... Tady nakládali vězně rovnou do dobytčích vagónů a vypravovali transporty dál na východ.¹⁶ Z Košic zadržené odváželi nákladními vozy do Polska, odkud za nehumánních podmínek směřovali na práci na Kavkaz. Z Královského Chlmce byli vězni v mrazech eskortováni do polského Samboru dokonce pěšky.¹⁷

Tisíce osob, včetně některých špiček politického režimu Slovenské republiky, tak před Rudou Armádou raději uprchly. Okolo emigrantů z řad bývalého politického vedení SR se postupně vytvořilo několik exilových „center“. Na počátku roku 1946 zakládá bývalý Tisův ministr zahraničí Ferdinand Ďurčanský tzv. Slovenský akční výbor. Ďurčanský se otevřeně přihlásil k „právní kontinuitě Slovenské republiky, která podle něj nezankla v roce 1945, neboť dle zásad platného mezinárodního práva se jednalo o stát utvořený ještě před válkou a uznáný velmocemi.“¹⁸ Toto pojetí korespondovalo s rozšířeným geopolitickým názorem v kruzích slovenské emigrace – totiž že obnovení ČSR je pouze dočasné a v blízké budoucnosti dojde k novému střetu mezi SSSR a západními velmocemi, což bude pro Slováky v exilu impuls k vyvolání nového povstání s cílem obnovy samostatné Slovenské republiky. SAV se snažil propagovat tyto zásady na mezinárodní úrovni a Ďurčanský obesílal memorandy poválečné mírové konference. Výbor se snažil též vybudovat síť ilegálních kurýrů, kteří by zajišťovali výměnu informací mezi SAV a slovenským územím ČSR. Při těchto akcích si však Ďurčanský počínal velmi neopatrně a byl kritizován K. Sidorem a P. Prídavkem v tom smyslu, že jeho činnost ohrožuje bezpečnost občanů na Slovensku.¹⁹

Další organizaci slovenské emigrace po roce 1945 tvořil Slovenský revoluční odboj (SRO), jehož členstvo se rekrutovalo zejména z okruhu bývalého Hlavního velitelství Hlinkovy mládeže a absolventů tzv. Vůdcovských škol Hlinkovy mládeže, kteří byli mj. cvičeni pro

---

¹⁶ BYSTROV, Vladimír: *Sovětská brutální svévole a československý ustrašený králíček*. Praha: Euroslavica, 2009, s. 48

¹⁷ BYSTROV, Vladimír: *Sovětská brutální svévole a československý ustrašený králíček*. Praha: Euroslavica, 2009, s. 48, 49

¹⁸ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 131

¹⁹ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 134

zpravodajskou činnost.²⁰ SRO navázal v roce 1946 užší kontakty s SAV a uznal vedoucí úlohu F. Ďurčanského v rámci slovenské emigrace. Státní bezpečnost činnost těchto skupin hodnotila pro ČSR jako vysoce nebezpečnou až teroristickou, jejich skutečnou relevanci však záměrně přeceňovala. Tyto skupiny byly v kontaktu s některými dalšími organizacemi, které byly činné na území samotné ČSR. Jednalo se například o skupiny okolo Jozefa Vicena, Štefana Chalmovského či Michala Štefuly.²¹ Někteří příslušníci emigrace spolu s dalšími agenty-chodci poměrně frekventovaně především v období let 1945 – 1947 překračovali státní hranice ČSR pro zajištění kontaktů se spolupracovníky na Slovensku, k distribuci ilegálních tiskovin či ke sběru informací o aktuální situaci ve státě.

2. Rámcová charakteristika politického a ekonomického uspořádání obnovené Československé republiky

2.1. Stranický systém a institut Národní fronty

Nová československá vláda byla prezidentem Benešem jmenována 4. dubna 1945 v již osvobozených Košicích – tento den lze tedy považovat za oficiální ustavení nového politického systému (v tomto smyslu tedy ještě za probíhajícího válečného stavu).²² Rámec budoucího politického směřování ČSR určoval Košický vládní program, který představil o den později předseda nové vlády Zdeněk Fierlinger. Podstatná část vládního programu byla za asistence delegace Slovenské národní rady vyjednána v Moskvě. Košický vládní program předpokládal spolupráci všech politických stran, jímž bude umožněna činnost. Jednalo se o čtyři strany v českých zemích a dvě na Slovensku. Všechny politické strany působily v rámci zastřešujícího politického orgánu – tzv. Národní fronty (NF), jejíž obdoby bylo možné po roce 1945 nalézt i v dalších státech středo- a východoevropského regionu. Tato varianta odpovídala politickému uspořádání tzv. lidové či socializující demokracie, jež měla umožnit širší zapojení obyvatelstva do politického procesu. V praxi však tento systém směřoval proti

---

²⁰ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 134

²¹ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 135-137

²² BALÍK, Stanislav: *Tři roky svobody? Pretotalitní režim v Československu mezi lety 1945 – 1948*. In: Rexter. Centrum pro bezpečnostní a strategické studia. no. 00, 2002, s. 1-20

pluralitě občanské společnosti – společenské a zájmové organizace byly sdružovány do jednotných, hierarchizovaných celků a společnost vykazovala znaky zvýšené mobilizace.

Komunistická straně jako jediné bylo umožněno působit v obou částech státu. V českých zemích vedle KSČ působily Československá sociální demokracie (ČSSD), Československá strana národně socialistická (ČSNS) a Československá strana lidová (ČSL). ČSSD, ČSNS a ČSL bývají při historické, politologické či sociologické analýze ČSR v letech 1945-1948 často označovány jako „občanské strany“. Nelze však opomenout, že ČSNS a zvláště ČSSD především v období do voleb roku 1946 v jistých bodech poměrně úzce spolupracovaly s KSČ v rámci tzv. „socialistického bloku“, vycházejícího z *Dohody o společném postupu stran národního bloku pracujícího lidu měst a venkova*.²³ Sociální demokracie se na svém sjezdu v říjnu 1945 explicitně přihlásila k marxismu a v některých bodech zastávala levicovější pozice než samotní komunisté. Systém až do února roku 1948 neumožňoval jakoukoliv formu legální stranické opozice, takový postup by odporoval zásadám NF.

Ve druhé polovině 40. let (nehledě na mezinárodněpolitickou situaci) obyvatelstvo mnoha evropských států stále tendovalo k oddanosti konkrétnímu politickému směru a politické strany měly do značné míry masový charakter – každá politická strana pak vydávala množství materiálů, periodik, disponovala mládežnickými organizacemi a zájmovými spolky. Tyto tzv. štěpné linie, okolo nichž se jednotlivé strany a jejich příznivci seskupovaly, mohly mít charakter náboženského vyznání, sociálního statutu či místa bydliště (městský či venkovský region).²⁴ Ve stranickém systému ČSR však oproti předmnichovskému období absentovali političtí reprezentanti celých společenských vrstev. Neobnovením Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu – tedy agrárníků – ztratilo mnoho zemědělců a domkařů svůj záchytný politický bod a bylo nuceno hledat nové politické ukotvení. Oproti období do roku 1938 v novém systému absentovala též např. živnostenská strana a zástupci konzervativně-národního proudu (Československá národní demokracie, ve 2. polovině 30. let vystupující ve fašizujícím bloku Národní sjednocení), dále strany reprezentující československé národnostní minority. Vyklizený politický prostor se logicky stal bojištěm zbylých politických stran, z něhož zejména v českých zemích vítězně vyšli komunisté.

---

²³ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002, s. 202; ČAPKA, František: *Dějiny země Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1999, s. 717

²⁴ Konceptem tzv. štěpných linií se zabýval norský politolog Stein Rokkan. „Segmentované“ společnosti, která přežívala např. v Nizozemí či Rakousku minimálně do 60. let, si povšiml nizozemský politolog Arend Lijphart, který na tomto základě mj. definoval konsociační typ demokracie, který později rozvinul do kontroverzního konsensuálního modelu.

Na Slovensku byl předválečný stranický systém zlikvidován prakticky zcela, v obnovené ČSR nebylo z pochopitelných důvodů povoleno obnovení Hlinkovy slovenské lidové strany či Slovenské národní strany. Rovněž Strana slovenské národní jednoty, jež dočasně působila na slovenském území okupovaném Maďary, do NF přizvána nebyla, a to i přes snahu jejích reprezentantů o pokračování v činnosti v rámci budoucího poválečného politického života. Již v lednu 1945 byli tito představitelé zatčeni sovětskou NKVD (KSS stranu obvinila z kolaborace s vládou Slovenské republiky) a za jejich propuštění musela dokonce intervenovat delegace Slovenské národní rady. Byli „taktně“ upozorněni na fakt, že dohodou Národní fronty jsou povoleny na Slovensku pouze DS a KSS, oni tedy nemohou vykonávat „žádnou činnost“.²⁵ Zastaveny byly také snahy o restauraci samostatné slovenské sociální demokracie, jejíž organizace se objevovaly od února 1945 mj. na Spiši, v Košicích, Sobrancích či Prešově.

Část představitelů politických stran, kterým v novém režimu nebyla umožněna činnost, v politické činnosti pokračovala v rámci povolených subjektů. Patrně nejznámějším symbolem tohoto procesu se stal exministr Ladislav Karel Feierabend, kterému se podařilo uniknout z Protektorátu Čechy a Morava a jenž se angažoval v londýnské exilové vládě. Tento bývalý člen agrární strany spolu s dalšími bývalými spolustraníky vstoupil do ČSNS a stal se terčem propagandistické mašinérie KSČ/KSS. Méně významní politici našli útočiště též v řadách ČSL. Na Slovensku, které v období samostatnosti ovládala HSLS v pozici „státostrany“ byla situace mnohem nepřehlednější. Po skončení války byly u veřejně činných osob prováděny prověrky spolehlivosti, někteří bývalí členové HSLS však měli zájem podílet se na politické moci nadále v rámci povolených politických subjektů. Slovenský stranický systém tvořily až do ledna roku 1946 pouze dvě politické strany – DS a KSS. DS reprezentovala tzv. občanský odboj, její vedení tvořili politici evangelického vyznání, což však silně kontrastovalo s širokými vrstvami potenciálních slovenských voličů, kteří se hlásili ke katolické víře. Ty po zákazu činnosti HSLS postrádaly svou politickou reprezentaci. Tento problém konfesního štěpení se pro další události ukázal být zásadním.

---

²⁵ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 6 [online]. [cit. 2010-10-17]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

2.2. Vymezení legislativní a exekutivní moci v novém politickém systému

Legislativní orgán s názvem Prozatímní národní shromáždění byl obnoven pouze jako jednokomorový. Do tohoto parlamentního tělesa byli v roce 1945 poslanci delegováni na základě politické parity, když na každou stranu NF připadlo 40 míst a zbývající mandáty byly obsazeny zástupci společenských organizací a rovněž význačnými osobami veřejného života.²⁶ V rámci Slovenska poslance vybírali zvláštní volitelé na okresních konferencích NF. Poté, co volitelé v rámci okresních konferencí NF zvolili patřičný počet poslanců, se v Prozatímním národním shromáždění utvořil klub DS čítající 45 členů, KSS měla o dva více, zbylé mandáty v rámci Slovenska připadly na Ukrajinskou národní radu a nezařazené poslance.²⁷ Zákonomádná a výkonná moc se v tomto politickém uspořádání vyznačovala zvláštní asymetričností. Zatímco na Slovensku existoval zákonodárný a výkonný orgán – Slovenská národní rada resp. Sbor pověřenců), v českých zemích byla 11. 5. vládou činnost České národní rady ukončena a nahrazena zřízením Zemských národních výborů (českým a moravským – se slezskou expositurou).²⁸ Z hlediska interpretace základního rámce nového politického systému se dalo usuzovat, že SNR a SP bude umožněno vykonávat politickou autoritu, která byla v období boje proti Slovenské republice vyjednána s exilovými centry a která byla zřetelně zahrnuta v šestém bodě Košického vládního programu, v němž se uvádělo: *„Uznávajíc, že Slováci mají býti pány ve své slovenské zemi, stejně jako Češi ve své české národní domovině, a že republika bude obnovována jako společný stát rovnoprávných národů, českého a slovenského, vyjádří vláda toto uznání důležitými státně politickými akty. Bude spatřovat ve Slovenské národní radě, opírající se o národní výbory v obcích a okresech, nejen oprávněnou představitelku samobytného slovenského národa, nýbrž i nositelku státní moci na území Slovenska (moci zákonodárné, vládní a výkonné), jak to odpovídá zvláštní dohodě Slovenské národní rady s prezidentem republiky a s československou vládou v Londýně. Společné státní úkoly bude vláda jako centrální vláda republiky provádět v nejužší součinnosti se Slovenskou národní radou a se sborem slovenských národních pověřenců jako výkonným vládním orgánem Slovenské národní rady... Nová vláda republiky bude se starat o to, aby při ústavním řešení poměru národa slovenského a českého byly konstituovány slovenské orgány moci zákonodárné, vládní a výkonné, tak jako je má dnes slovenský národ ve Slovenské národní radě. O budoucím rozdělení kompetence mezi orgány ústřední a*

²⁶ KREJČÍ, Oskar: *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 157

²⁷ KREJČÍ, Oskar: *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 158

²⁸ KOCIAN, Jiří. *Politické strany v exilu*. In: Malíš, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II. Brno: Doplněk, 2005, s. 1126

slovenské dohodnou se legitimní zástupci národa českého a slovenského. V ústředních státních úřadech, institucích a v hospodářských orgánech celostátního významu bude Slovákům zabezpečeno přiměřené zastoupení co do počtu i co do významu.²⁹ V dubnu 1945 došlo také k reorganizaci SNR, a to na základě parity pro zástupce KSS i DS.³⁰ Vymezení kompetencí mezi ústředními a slovenskými legislativními a exekutivními orgány bylo řešeno v tzv. pražských dohodách. První dohoda z přelomu května a června 1945 ještě hovořila o SNR jako o „oprávněné představitelce samobytného slovenského národa a nositelce státní moci na území Slovenska“ (mimo agendu, která byla vyhrazena přímo československým zákonodárným a exekutivním tělesům).³¹ Kompetenční spory, které vágně formulovaná dohoda neřešila, se snažila korigovat druhá pražská dohoda, jež byla uzavřena v dubnu 1946. Vzhledem k volebním výsledkům pozbyla tato dohoda již o dva měsíce později platnosti a byla nahrazena třetí pražskou dohodou, která již znamenala přímé podřízení slovenské legislativní i exekutivní moci centrální vládě.

Pod kontrolou KSČ resp. KSS se po celé sledované období nacházela klíčová ministerstva vnitra, informací, financí a zemědělství, mezi lety 1945 a 1946 též ministerstvo školství a osvěty. Na ministerstvu národní obrany se do jisté míry mohli komunisté opírat o gen. Ludvíka Svobodu, který nebyl oficiálně příslušníkem žádné politické strany, avšak úplnou apolitičností se nevyznačoval. Komunisté měli také určitý vliv na ministerstvu zahraničních věcí, kde funkci státního tajemníka vykonával Vladimír Clementis z KSS. Je třeba uvážit, že kontrola ministerstva vnitra a národní obrany zaručovala komunistům moc nad veškerou ozbrojenou mocí ve státě. Ministerstvo informací představovalo možnost přizpůsobit si propagandu médií a kultury ve vlastní prospěch. Komunisté navíc drželi silné pozice v masových organizacích, především pak v Ústřední radě odborů, jíž „šéfoval“ Antonín Zápotocký.

Novým prvkem v ústavním pořádku (v platnosti byl stále ústavní text z roku 1920) ČSR se staly dekrety signované prezidentem Benešem, které zásadně upravovaly politické i sociální prostředí v osvobozené republice. V květnu roku 1945 byly vydány dekrety o zavádění

---

²⁹ Program prvé domácí vlády republiky, vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Praha: Ministerstvo informací, 1945. Zajímavé je, že při procesu s tzv. „slovenskými buržoazními nacionalisty“ v 50. letech mj. žaloba znovu uváděla, že „ČSR byla (po 2. světové válce – pozn. aut) obnovena jako společný, jednotný stát dvou rovnoprávných národů....“ Viz: RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava: Academic DTP: 1998, s. 442

³⁰ ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 128

³¹ KOCIAN, Jiří: *Poválečný vývoj v Československu v letech 1945 – 1948*. Praha: SPN, 1993, s. 27

národní správy na majetek Němců, Maďarů a nespolehlivých osob, v červnu následoval výnos o konfiskaci a rozdělení jejich pozemkového majetku, takto se vytvořily předpoklady pro pozemkovou reformu a osidlovací politiku.³² Z hlediska pozice národnostních menšin byl dále důležitý zejména *Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 2. 8. 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské*, který byl předložen jako vládní návrh (po dohodě se SNR).³³ Tato norma znamenala ztrátu československého státního občanství pro většinu příslušníků německé a maďarské menšiny na území ČSR, ale i pro Čechy a Slováky a příslušníky jiných slovanských národů, „kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky ucházeli o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti, aniž k tomu byli donuceni nátlakem, anebo zvláštními okolnostmi.“³⁴ Dekret navazoval na některé předchozí podobné normy, které uvalovaly na německý a maďarský majetek národní správu a zaváděly termín „státně nespolehlivá osoba“. Jestliže většina etnických Němců byla z ČSR odsunuta, u maďarské menšiny, koncentrované ve slovenské části státu, došlo pouze k „výměně“ obyvatelstva a větší část Maďarů na území ČSR zůstala. Jejich pozice (spolu se zbylými Němci) se stala velmi komplikovanou, neboť *de iure* se jednalo o osoby bez státní příslušnosti – tj. bez jakýchkoli občanských práv a často též bez majetku. K dalším významným dekretům patřily například tzv. retribuční dekry, které položily základ pro činnost mimořádných lidových soudů i Národního soudu v Praze. Na Slovensku upravovala retribuční soudnictví SNR, pro vysoké představitele Slovenské republiky pak byl zřízen Národní soud v Bratislavě. Dekry též nastavovaly ekonomické směřování státu – na jejich základě došlo k znárodnění bankovních ústavů, dolů a veškerých klíčových průmyslových podniků. Zároveň se zaměstnanci mohli podílet na managementu závodů prostřednictvím závodních rad.

2.3. Mezinárodní postavení Československa v poválečné Evropě

Geopoliticky se Československo octilo zcela v jiné Evropě než před rokem 1938. Délka hranice s německým územím se značně snížila vlivem posunu polského území až k řece Odře. Společně s Rakouskem pak bylo Německo rozděleno do jednotlivých okupačních zón,

---

³² ČAPKA, František: *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1999, s. 716, 718

³³ *Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 2. srpna. 1945 č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské*. [online]. [cit. 2010-10-25]. Dostupné z www.: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/331945.html>

³⁴ *Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 2. srpna. 1945 č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské*. [online]. [cit. 2010-10-25]. Dostupné z www.: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/331945.html>

příčemž ČSR sousedila s německými okupačními zónami SSSR a USA, v případě Rakouska však již téměř celou hranici tvořila okupační zóna SSSR. Tuto situaci se snažila reflektovat i zahraniční politika ČSR, na jejíž podobu měl stále značný vliv prezident E. Beneš, který byl v této problematice zkušeným stratémem. Jeho analýzy však ovlivňoval fakt tzv. „mnichovského traumatu“ a existující smluvní navázání na SSSR z prosince roku 1943. „Benešův“ ministr zahraničí Jan Masaryk uvažoval o ČSR jako o mostu mezi Východem a Západem, bylo však předvídatelné, že vzhledem k výše zmíněné geostrategické situaci, umocněné existencí společné hranice, zahrne ČSR do sféry svého vlivu.³⁵ Již první věty vládního Košického programu explicitně hovoří o slavné vítězné cestě Rudé armády a velkém spojení SSSR, který umožnil návrat prezidenta republiky na osvobozené území a vytvoření nové vlády.³⁶ Geopolitická a mezinárodněpolitická pozice ČSR v poválečné Evropě se z pohledu vlivné mediální propagandy KSČ prezentovala mj. takto: „*Bez nejužšího spojení se Sovětským svazem můžeme dojít jen na cestu nového Mnichova, kdy opravdu nebudou ulice našich měst stačit k tomu, aby byly vydlážděny českými lebkami, jak je to slibováno odcházejícími Němci...Kdokoli toto spojení ohrožuje, je nejhorším škůdcem našeho národa a státu.*“³⁷ Sovětskému svazu bylo postoupeno území Podkarpatské Rusi (byť se Československo ve 2. světové válce řadilo k vítězným státům), tuto ztrátu se i přes jisté úsilí nepodařilo kompenzovat ziskem nového území – vzpomeňme kontakty s představiteli Lužických Srbů či úvahy o připojení Kladska či Ratibořska a Hlubčicka.

Vzhledem k odsunu či transferu drtivé většiny československých Němců a části Maďarů se rovněž radikálně proměnilo etnické složení státu. ČSR měla zájem o „promptní“ variantu vysídlení, která se velmi negativně projevovala bezprostředně po obnovení kontroly nad československým územím. Tehdy docházelo k četným incidentům, které se mírou své brutality až příliš podobaly nedávné okupační správě. Politická elita ČSR tomuto divokému odsunu spojenému s násilnostmi *de facto* příliš nebránila, na příklad ministr spravedlnosti Prokop Drtina (ČSNS) v květnu 1945 zveřejnil článek s názvem „*Nemůžeme žít s Němci v jednom státě*“, některé přijaté zákonné normy takovou činností v podstatě promíjely.³⁸ V červenci 1945 souhlasila československá vláda s „*plánovitým a organizovaným odsunem*“ německého obyvatelstva, avšak etnické napětí nadále přetrvávalo. Některé oblasti státu tak

³⁵ KOSATÍK, Pavel – KOLÁŘ, Michal: *Jan Masaryk; Pravdivý příběh*. Praha: Mladá Fronta, 1998, s. 227

³⁶ *Program první domácí vlády republiky, vlády Národní fronty Čechů a Slováků*. Praha: Ministerstvo informací, 1945.

³⁷ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II*. Praha: Melantrich, 1991, s. 328-329

³⁸ DRTINA, Prokop: *Československo, můj osud, kniha II*. Praha: Melantrich, 1992, s. 63

zůstaly téměř vyliďněné a bylo třeba je znovu osídlit, přičemž se zpravidla jednalo o poměrně rozsáhlá a souvislá pohraniční území. Spolu s příchodem československých reemigrantů začalo docházet i k významné vnitrostátní migraci, která zpravidla vedla z východnějších oblastí ČSR na západ. Migrace byla uskutečňována též rigidní formou, takto došlo k přesídlení části Maďarů ze Slovenska do českých zemí. První fáze této akce probíhala v období října až prosince 1945 (v posledním měsíci tohoto roku se na bilaterálních československo-maďarských jednáních se tehdejší ministr zahraničí Maďarské republiky Gyöngyösi proti tomuto postupu postavil a požadoval i opětovné přiznání občanských práv pro československé Maďary), druhá fáze pak následovala od července 1946 až do února 1947.³⁹ Paralelně probíhal proces tzv. reslovakizace s cílem oslabení etnického povědomí u maďarské minority. Ze Slovenska v průběhu let 1945 – 1948 rovněž odcházeli občané, kteří byli motivováni vyšší úrovní výdělků v českých zemích.

3. Druhá polovina roku 1945 – Slovensko v rekonstituované ČSR

V obnovené ČSR Slovensko zaujalo spíše periferní pozici. Hlavní centrum moci i důležité úřady se nacházely v Praze, v české a moravskoslezské zemi byla koncentrována převážná část průmyslové výroby, Slovensko v tomto ohledu tvořilo spíše periferní oblast. Většina obyvatelstva byla zaměstnána v zemědělství a pobírala nižší mzdy než ve srovnatelných odvětvích v českých zemích. Vzhledem k nové ekonomické politice, jež byla založena výrazným podílu státní regulace, se počítalo s narovnáním ekonomických rozdílů mezi jednotlivými oblastmi ČSR. Pro Slovensko byl zamýšlen plán zprůmyslnění, který mj. předpokládal přemístění celých výrobních celků z české části státu.⁴⁰ Tento záměr se však nedařilo naplňovat, což slovenská strana opakovaně zdůrazňovala, částečně i jako reakci na negativní komentáře, které se objevovaly v některých českých periodikách a které takový postup zpochybňovaly.⁴¹ Současně bylo třeba připravit půdu pro zásadní změny hospodářského řízení státu v oblasti průmyslu, zemědělství či finančního sektoru. Ekonomické problémy se v mnoha směrech nejpalčivěji projevovaly právě ve slovenské části

³⁹ ČAPKA, František: *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1999, s. 722-723

⁴⁰ Prozatímní NS RČS 1945 – 1946, 26. schůze, 30. 1. 1946. *Společná Česko-slovenská parlamentní digitální knihovna*. [online]. [cit. 2010-10-28]. Dostupné z [www: http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/026schuz/s026002.htm](http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/026schuz/s026002.htm)

⁴¹ Prozatímní NS RČS 1945 – 1946, 26. schůze, 30. 1. 1946. *Společná Česko-slovenská parlamentní digitální knihovna*. [online]. [cit. 2010-10-28]. Dostupné z [www: http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/026schuz/s026002.htm](http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/026schuz/s026002.htm).

ČSR. Přesto i zde postupně docházelo k revitalizaci a zajištění funkcí základní infrastruktury – již několik měsíců po skončení války byla obnovena provozuschopnost většiny slovenských železničních tratí.⁴² Naopak vleklá krize vládla v systému zásobování, což se mj. projevovalo překotným rozvojem černého obchodu, který se úřadům dlouhodobě nedařilo potlačovat.

Zcela klíčový fakt pro zajištění legitimacy nového režimu představovala kontrola bezpečnostní situace. Již v únoru 1945 vydala SNR nařízení vedoucí k rozpuštění policejního a četnického aparátu Slovenské republiky a vybudování zcela nové organizace – Národní bezpečnosti.⁴³ Resortní pověření k realizaci tohoto úkolu – pověření vnitřní – bylo již od vytvoření Sboru pověřenců pod kontrolou KSS. Tento fakt se promítl do podoby a fungování Národní bezpečnosti, záhy po jejím založení dochází k formování oddělení tzv. NB2 – neuniformované složky, která tvořila základ pozdější Státní bezpečnosti a jejíž příslušníci se rekrutovali z odbojových složek či přímo z kádru KSS.⁴⁴ Avšak v „řádných“ jednotkách sboru se vliv KSS nedařilo zcela uplatňovat, neboť mnoho řadových příslušníků policejních jednotek SR se zapojilo do SNP a nebylo možné jim zřejmou kolaboraci prokázat. Ti, kteří byli nově přijati, se často vyznačovali nezkušeností. Některé výslechové metody NB2 a pozdější StB se již v tomto období vyznačovaly neadekvátní mírou brutality, charakteristickou pro pozdější režim hegemonní vlády KSČ/KSS.

Nová státní moc na Slovensku započala taktéž s využíváním pracovních a sběrných táborů, kam měli být umístěováni „exponenti“ režimu SR a příslušníci národnostních menšin – zejména karpatské Němce určené k transferu. Životní podmínky v těchto táborech, umocněné nestabilní politickou a ekonomickou situací, byly zcela nevyhovující. V táborech se šířily nemoci, které si brzy vyžádaly lidské oběti. V táborech však byly soustřeďovány i děti – do listopadu 1945 jich v zajišťovacím táboře v Novákách (který dříve sloužil jako pracovní tábor pro židovské obyvatelstvo a který jako pracovní tábor fungoval až do roku 1951) zemřelo okolo stovky.⁴⁵ V květnu roku 1947 síť pracovních táborů, v nichž již většinu internovaných

---

⁴² Slovenská národní rada 1946 – 1948, 10. schůze, 30. 9. 1947. *Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna* [online]. [cit. 2010-10-28]. Dostupné z www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/010schuz/s010001.htm

⁴³ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 109

⁴⁴ NB2 byla později později transformována na samostatný odbor pověření vnitřní; LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 109, 111

⁴⁵ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 91

tvořily osoby odsouzené lidovými soudy, zahrnovala vyjma zmíněného nováckého lágru tato zařízení: Ústie na Orave s pobočným táborem Slanica (cca 470 vězňů), Tichá Dolina (110 vězňů), Krupina (99 vězňů), Svätý Júr (116 vězňů), Kráľovany (83 vězňů) a menší tábor v Ilavě.⁴⁶ Přibližně polovinu celkového čísla odsouzených tvořily osoby maďarské národnosti.

Obě politické strany na Slovensku v prvních měsících obnovené ČSR vykazovaly jistou vůli ke kooperaci, přesto se již v tomto období začínaly projevovat rozpory plynoucí z rozdílné ideologické orientace. Ve dnech 7. a 8. 7. 1945 se uskutečnil první sjezd DS, na němž byl zvolen do čela strany Jozef Lettrich a významné pozice zaujali politici evangelického vyznání.⁴⁷ Rezoluce sjezdu vytyčila základní programovou orientaci strany. DS zdůrazňovala nutnost garance veškerých občanských práv a svobod, zachování odkazu SNP, silnou a nedělitelnou ČSR a rovněž jasné kompetenční vymezení vztahů mezi prezidentem, Národním shromážděním a vládou. Rovněž byl zdůrazněn duch kooperace mezi oběma slovenskými politickými silami a v zahraniční politice důraz na prohlubování kontaktů se SSSR.

V KSS v tomto období dochází k posílení závislosti na KSČ, strana se tak stává spíše regionální sekcí pražské centrály, bez jejíhož vědomí není oprávněna k jakékoliv autonomní činnosti.⁴⁸ Do čela KSS byl zvolen „pražský“ Slovák Viliam Široký, v nejvyšších orgánech strany nechyběli politici loajální Gottwaldovi – Štefan Baštovanský, Karol Bacilek či ministr Július Ďuriš.

Paralelně se na Slovensku začaly realizovat konkrétní kroky vedoucí k rozšíření stranického systému o politickou stranu, která by se vymezovala na konfesním základě. V nejvyšších orgánech DS získali převahu evangelíci, což neodpovídalo katolické tradici většiny oblastí Slovenska. Někteří členové DS tak hrozili odchodem ze strany, pokud nebude poměr evangelíků a katolíků v rámci těchto orgánů změněn. KSS tyto snahy neodmítala – např. Gustáv Husák vznik nové politické strany poukazoval na spolupráci katolicky orientovaných politiků a komunistů v tehdejší francouzské vládní koalici.⁴⁹ Ze strategického hlediska se

---

⁴⁶ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 93

⁴⁷ LIPTÁK, Lubomír. *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 257

⁴⁸ MATUŠKOVÁ, Lucia: *Komunistická strana Slovenska 1945 – 1948. Organizačná štruktúra a politický program*. Bakalárska práca. Univerzita Komenského v Bratislavě. Filosofická fakulta. Katedra slovenských dejín, s. 21

⁴⁹ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 16 [online]. [cit. 2010-11-02]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

jednalo o logický krok, neboť komunisté očekávali, že vznik takové strany by oslabil DS a zároveň by se zvýšil počet subjektů, které by soupeřili o přesvědčené „nekomunistické“ voliče. V říjnu 1945 se v kanceláři ústředny Lesnické a dřevařské unie v Bratislavě sešlo 16 poslanců DS, z nichž 14 se vyslovilo pro vystoupení ze strany a založení nového politického subjektu.⁵⁰

4. Volební rok 1946

Druhý rok po osvobození byl poznamenán především konáním prvních poválečných voleb do Národního shromáždění. Na Slovensku rovněž došlo k očekávanému rozrušení dosavadní bipolární stranické struktury, NF akceptovala do stranického systému dvě nové politické síly. Část slovenských sociálních demokratů, která odmítala akceptovat fakt sloučení s KSS v září roku 1944, založila v lednu 1946 Stranu práce, jež na podzim stejného roku změnila název na Sociální demokracii na Slovensku a v období politické krize roku 1947 se zcela sloučila s ČSSD. Strana křesťansko-sociálního zaměření, která by znamenala završení několikaměsíční přípravné fáze a vymezení se proti „evangelické“ DS, se konstitovala 1. 3. 1946 pod názvem Křesťansko-republikánská strana, od 1. 4. pak užívala názvu Strana svobody. Obě strany do čestných funkcí nominovaly „veterány“ československého politického života – Strana práce Ivana Dérera a Strana svobody Vavro Šrobára (jež v předchozím období vykonával funkci čestného předsedy DS).

4.1. Uzavření Dubnové dohody

Dubnová dohoda tvoří jeden ze zásadních dokumentů Demokratické strany, který stvrzoval spolupráci mezi katolíky a dosavadním převážně evangelickým vedením DS.⁵¹ Za vedení DS byla podepsána J. Lettrichem, J. Ursínym, J. Stykem, M. Joskem, R. Fraštackým, S. Bellušem a F. Hodžou. Jako reprezentanti katolického proudu pak svůj podpis na dohodu připojili A. Cvinček, K. Fillo, J. Ševčík, J. Kempný a M. Bugár. Užší předsednictvo nyní působilo ve

---

⁵⁰ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 17 [online]. [cit. 2010-11-02]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

⁵¹ Autor v práci užívá termínu „Dubnová dohoda“, byť dohoda vznikla již v posledních březnových dnech. Vzhledem k jejímu zveřejnění na počátku dubna lze uvažovat též o českém překladu „Aprílová dohoda“.

složení A. Cvinček, I. Pietor, M. Bugár, K. Fillo, E. Böhm, J. Kempný, J. Ursíny a F. Hodža. Toto předsednictvo bylo odpovědné za směřování strany a mělo vydávat směrnice týkající se postupu a postoje strany v politickém životě na Slovensku a rovněž v rámci politického dění v celé ČSR.⁵² Dohoda si stanovovala především „odstranit náboženskou nesnášenlivost a neshody v rámci slovenského národa.“ Jejím Podpisem došlo ke změně poměrů v zastoupení v orgánech strany, který byl nyní stanoven na 7:3 ve prospěch katolíků. Tato zásada se týkala nejen okresních a místních výborů strany, nýbrž také „*všech hospodářských, finančních a zájmových organizací, institucí a podniků, na které má strana vliv, jako jsou například banky, družstva, různé průmyslové, zemědělské a živnostenské podniky a podle možností se tato zásada má uplatňovat také ve státních úřadech a institucích, v jejichž čele jsou činitelé DS.*“⁵³ Dle „možností“ se rovněž měla uplatňovat ve státních institucích, úřadech a organizacích.

V tomto období lze na Slovensku zřetelně rozlišit dva směry politického katolicismu – první, radikálnější směr částečně navazoval na některé ideologické aspekty režimu Slovenské republiky, druhý proud respektoval obnovu ČSR a usiloval o adaptaci v nových podmínkách. Hlavní důraz pak kladl na sociální stránku katolicismu, na obranu církve a náboženských a křesťanských tradicí.⁵⁴ Určitou proměnu v souvislosti s podepsáním dohody zaznamenala i politika DS, kde nyní existovala jak pročeskoslovenská liberální platforma, tak platforma národně orientovaná s větším akcentem na náboženské otázky.⁵⁵ Uzavření Dubnové dohody však vyvolalo též vlnu kritiky, která nejsilněji zaznívala z bloku KSC/KSS, ale zahrnovala též ostatní politické strany. Dle vyjádření Úřadu předsednictva vlády ČSR se DS ratifikací dohody se DS „*stala přímou pokračovatelkou konfesijně podložené HSLS.*“⁵⁶ Důsledná aplikace klíče 7:3 na všechny sféry implikuje, že „*nejde o nic menšího než o úplné ovládnutí DS stoupenci Tisa, Hlinky a Slovenského štátu, a prostřednictvím DS o návrat politicky kompromitovaných lidí k moci.*“ Kritika se rovněž obracela ke skutečnosti, že se strana nijak nedistancovala od odkazu HSLS, jejíž následovatelé v DS tak získali výrazné postavení, kterého měli v příhodné situaci využít jako nástroj k odtržení Slovenska od ČSR.⁵⁷

⁵² *Dubnová dohoda; Záznam o dohodě členů předsednictva Demokratické strany Slovenska, 1946*

⁵³ *Dubnová dohoda; Záznam o dohodě členů předsednictva Demokratické strany Slovenska, 1946*

⁵⁴ BARNOVSKÝ, Michal: *K profilu a činnosti Demokratickej strany (1944-1948)*. Soudobé dějiny, III, 2/3, 1996, s. 228

⁵⁵ ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 128

⁵⁶ Dokument č. 111. *Vyjádrenie úradu predsedníctva vlády o Aprílovej dohode*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 393 [online]. [cit. 2010-11-04]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>,

⁵⁷ Dokument č. 111. *Vyjádrenie úradu predsedníctva vlády o Aprílovej dohode*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 393 [online]. [cit. 2010-11-04]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>; Dokument č.117.

Jelikož ve stejné době došlo ke sjednání a podpisu citované Dubnové dohody, která upravovala nepoměrný vliv evangelického křídla v DS, navrátila se část původních zakladatelů Křesťansko-republikánské strany zpět do DS.⁵⁸

O hlasy katolických voličů se před květnovými volbami se tedy na Slovensku tedy ucházely DS a Strana svobody. Demokratická strana se navíc musela pokusit získat hlasy tzv. opozice, která mohla své antipatie k tehdejšímu stranickému systému vyjádřit pomocí tzv. bílého lístku. Tito sympatizanti tzv. podzemního hnutí, navazující na ideje HSLS, si do jisté míry získala DS podpisem Dubnové dohody. Vyhraněný byl přirozeně postoj demokratů vůči komunistům a naopak. Periodikum Demokratické hlasy uvedlo, že tyto volby jsou na Slovensku plebiscitem mezi komunismem a křesťanstvím, které reprezentuje DS.⁵⁹ V některých interních dokumentech DS se dokonce hovořilo o střetu ideologií a vyzývalo ke sběru kompromitujících materiálů ohledně „přehmatů“ členů KSS, s jejich použitím se však počítalo pouze v krajním případě.⁶⁰

4.2. Květnové volby roku 1946

Volby do jednokomorového Ústavodárného národního shromáždění se konaly dne 26. 5. 1946. Dle volebního zákona č. 67/1946 Sb. disponovali aktivním volebním právem státní občané Československé republiky, kteří patřili k české, slovenské či jiné slovanské národnosti a dosáhli věku 18 let. Pasivní volební právo pak bylo stanoveno na 21 let.⁶¹ Kandidátní listiny měly tzv. přísně vázaný charakter, volič tedy nemohl jakkoliv ovlivnit pořadí kandidátů, kteří byli na kandidátní listinu politickými stranami nominováni.

Ač se všechny politické strany NF dohodly na povolební spolupráci a na slušném vedení předvolební kampaně, usilovaly rovněž o maximalizaci volebního zisku a pro dosažení tohoto

---

List predsednictva KSS tajemníkovi DS R. Fraštickému o výhradách KSS voči niektorým predstaviteľom DS. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 420 [online]. [cit. 2010-11-10]. Dostupné z www:

<http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 12. 5. 2007

⁵⁸ Lipták, Ľubomír: *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 272

⁵⁹ ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 138

⁶⁰ Dokument č. 35. *Obežník Ústredného sekretariátu Demokratickej strany č. 2 z roku o situácii v Demokratickej strane v súvislosti s úsilím o vytvorenie nových politických strán.* In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 163-165 [online]. [cit. 2010-11-11]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

⁶¹ KREJČÍ, Oskar: *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 159

cíle docházelo logicky k rivalitě – zejména v rámci jednotlivých stranických médií. KSČ spoléhala zejména na nejpropracovanější základnu místních organizací, agresivní nacionalistickou propagandu a volební úspěch v nově osídlených oblastech. ČSNS a ČSL zvolily umírněnější kampaň, národní socialisté usilovali o hlasy městského obyvatelstva, lidovci pak doufali ve volební benefit v rámci svých tradičních oblastí podpory – jižní a střední Moravy, česko-moravského pomezí a jižních Čech. Na Slovensku byla situace podstatně nepředvídatelnější, na rozdíl od politicky etablovaných vod českých zemí zde od počátku roku 1946 docházelo k poměrně výrazným změnám stranického systému i přeskupování politické podpory. Strana práce ani Strana svobody se jako nové politické strany nemohly opřít o síť místních organizací. Spolu s DS navíc tyto strany postrádaly déle trvající kontinuitu a tradici vyjádření politického směru v názvu.⁶²

Na slovenském území komplikovaly předvolební atmosféru poměrně časté incidenty mezi vrstvami s odlišnou hodnotovou a politickou orientací. Tyto střety si vyžádaly i životy několika funkcionářů DS a KSS. 23. května došlo v Bratislavě na svoradovských internátech ke studentským nepokojům, jejichž iniciátoři se řadili k nekomunistické katolické inteligenci. Při následném potlačení manifestace jich bylo několik postřeleno, další utrpěli jiná zranění. Studenti poté vydali k celé události následující prohlášení: *„My, slovenští demokratičtí vysokoškooláci z Lafranconi, Svoradova, Štefánikova domova obracíme se k veřejnosti s tímto ohlasem: Srdce každého Slováka a křesťana musí být naplněné odporem nad tím, co vykonala bezuzdná zběsilost příslušníků komunistické strany, která chce stůj co stůj zamezit demokratickému provedení voleb. My, demokratičtí vysokoškooláci, jsme dne 23. V. a. r. ve večerních hodinách manifestovali za demokracii. V tom před vysokoškolským internátem zastavilo nákladní auto a příslušníci KSS stříleli z pušek a z automatů do oken Svoradova a do manifestujících demokratických akademiků. Výsledek je tento: Jeden akademik - medik raněný do prsou, tři do ruky, jeden do nohy, jeden voják raněný do nohy a desítky jiných akademiků bylo raněných valaškami a kamením. Vylita krev našich kolegů na Svoradově mravně nás zavazuje k tomu, abychom se obrátili na každého poctivého Slováka, aby při volbách spontánně ukázal, že co nejrozhodněji zamítá svévolné diktátorské způsoby komunistických straníků, kteří se ve své zoufalé situaci neštítí žádných násilností, ba ani prolévání krve. Jméno našeho lidu komunisté soustavne bohapustě omílají v ústech, ale my,*

---

⁶² Jedná se o sémantický rozdíl obecnějších termínů termínů „svoboda“, „demokracie“, „práce“ v názvech těchto stran, na rozdíl od jasného a tradičního vyjádření politického zaměření v názvech českých stran (kde vládla kontinuita s ČSR do roku 1938 a následně s oficiálním exilem) a KSS – tedy strana komunistická, národně socialistická či sociálně demokratická.

*slovenští akademici, jejichž kořeny plynou z lidu, se jednotně stavíme proti tyranským způsobům KSS, jednotně se stavíme proti marxistické ideologii, k nám dovezené z ciziny, k níž měl slovenský člověk vždy, a má i dnes, odmítavý postoj. Metody komunistů se nejenom vyrovnají, ale daleko převyšují krvelačnost německých gestapáků. Akademici a všichni demokratičtí Slovinci dokažte, že se umíte spojit v jeden šik, jestliže jde o naše bytí a nebytí, jestliže jde o naše práva a o naši akademickou čest a svobodu.*⁶³

Slovensku mělo v nově zvoleném parlamentu připadnout pouze 69 z celkových 300 mandátů. a to paradoxně v situaci, kdy byl jejich počet navýšen o polovinu.⁶⁴ Oproti Prozatímnímu národnímu shromáždění se tak počet slovenských poslanců snížil o 31.⁶⁵ Takto razantní redukce ovšem neodpovídala skutečné sumě slovenského obyvatelstva, která by teoreticky měla k účasti ve volbách právo. Každý volič totiž musel být zapsán ve volebních seznamech, určitý počet z nich však z nejrůznějších důvodů v těchto seznamech absentoval. Seznamy se taktéž mohly předkládat k nahlédnutí veřejnosti, bylo možné vznést námitky proti osobám v nich uvedených.⁶⁶ Tyto námitky pak posuzovaly zvláštní reklamační komise příslušného místního národního výboru, jež měly právo rozhodnout o přijetí připomínek a vyškrtnutí voliče ze seznamu, případně sporný případ postoupit vyšší instanci. Tehdejší ministr Hubert Ripka (ČSNS) později uvedl, že z voličských seznamů bylo celostátně vyškrtáno nejméně 250.000 osob, u kterých se předpokládala tzv. „nespolehlivost“ – tj. mělo se jednat o jedince podezřelé z dřívější kolaborace s okupanty.⁶⁷ Způsob určení počtu mandátů přidělovaných jednotlivým zemím se v zrcadle těchto skutečností jeví problematicky. Byl zvolen postup vydělení počtu voličů v seznamech pomocí státního mandátového čísla (25.323), podle těchto výsledků se pak s přihlédnutím k počtu odevzdaných platných hlasů rozdělovala křesla na úrovni 28 volebních krajů, z nichž se 9 nacházelo na Slovensku.

---

⁶³ Dokument č. 60. *Ohlas vyšokolákov z mája 1946 po napadnutí študentov pri Svoradove*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 221 [online]. [cit. 2010-11-15]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

⁶⁴ KREJČÍ, Oskar: *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 159

⁶⁵ KREJČÍ, Oskar: *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 159

⁶⁶ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 38

⁶⁷ RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie; Svědectví přímého účastníka*. Brno: Atlantis, 1995, s. 58

Tabulka č. 1: Výsledky voleb do Ústavodárného národního shromáždění dne 26. 5. 1946 na Slovensku:⁶⁸

Strana	Počet hlasů	Percentuální zisk v rámci Slovenska	Počet mandátů v UNS	Percentuální zisk v rámci ČSR
Demokratická strana	999.622	62,00 %	43	13,92 %
KSS	489.596	30,37 %	21	6,91 %
Strana slobody	60.195	3,73 %	3	0,95 %
Strana práce	50.079	3,11 %	2	0,70 %
Bílé lístky	12.724	0,79 %	-	0,18 %
Celkem:	1.612.216	100 %	69	

Celkem bylo na Slovensku odevzdáno více než 1.612.000 hlasů, avšak v porovnání s voličskými seznamy bylo dalších cca 130.000 hlasů vyhodnoceno jako neplatné či neodevzdané.⁶⁹ Demokratická strana na Slovensku zvítězila s poměrně značnou převahou, když získala téměř milion hlasů, což odpovídalo cca 62 % odevzdaných hlasů. Slovenští komunisté utrpěli se ziskem 30 % hlasů a 21 mandátů nečekanou porážku. Strana svobody a Strana práce nedokázali oslovit větší počet voličů a staly se marginálními subjekty československého stranického systému. V zemích české a moravskoslezské připadlo 93 mandátů KSC, 55 ČSNS, 46 ČSL a 37 ČSSD. Ve Slovenské národní radě DS získala proporčně dle výsledku celostátních voleb DS nárok na 63 mandátů ze 100, tedy téměř dvouřetinovou většinu. Volební výsledky musely být vzaty v úvahu rovněž při obsazování jednotlivých národních výborů, přičemž nejsilnější strana v obvodu působnosti národního výboru získala jeho předsednictví. KSS tedy na reorganizaci nijak nespěchala, jelikož ze 79

⁶⁸ BARNOVSKÝ, Michal: *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v letech 1945 – 1948*. Bratislava: Archa, 1993, s. 97. Volební výsledky se však liší

⁶⁹ LETZ, Róbert: *Slovensko v letech 1945 – 1948; Na cestě ku komunistické totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 39

okresních národních výborů by předsedala jen v šesti. Z celkového počtu více než 40.000 členů národních výborů se hlásilo okolo 65 % k DS.⁷⁰

Jestliže by nedošlo k poněkud nestandardnímu postupu při výpočtech přidělovaných mandátů a nesrovnalostí v otázce voličských seznamů, mohlo Slovensku dle některých výpočtů ve volbách připadnout až o 17-18 mandátů více.⁷¹ Tuto skutečnost však není možné považovat za definitivně platnou, neboť část obyvatel Slovenska patřila k maďarské minoritě, která v těchto volbách *de facto en bloc* nedisponovala volebním právem. Jestliže bychom přesto propočítali eventuální zisk v případě přidělování mandátů vzhledem k výše zmíněné úvaze, získala by DS v ÚNS až o 11 mandátů více, KSS o 5 křesel více a jeden mandát by získala Strana svobody či Strana práce.⁷² Tyto mandáty by naopak nepřípadly českým politickým stranám, logicky největší ztrátu by pak utrpěl volební vítěz v českých zemích – tedy KSČ. Nelze rovněž vyloučit, že by v tomto případě byl procentuální zisk slovenských nekomunistických stran ještě vyšší. Při velmi příznivé konstelaci by tak například sama koalice DS, Strany svobody, ČSNS a ČSL (s případnou podporou Strany práce či umírněné části ČSSD) mohla disponovat nadpoloviční většinou mandátů v ÚNS, byť velmi těsnou. Vzhledem k nepříznivým vztahům mezi jednotlivými politickými stranami této potenciální koalice (a „politickému konsensu“ vyjádřenému v Národní frontě) lze tento příklad uvést jen jako přísně hypotetický, avšak z hlediska teorie koalic tyto strany by tyto strany *de facto* tvořily téměř ideální tzv. minimální vítěznou koalici, navíc z formálního hlediska ideologicky propojenou.⁷³

Volební úspěch DS představoval pro české i slovenské komunisty nečekané překvapení. Uvažme, že z 80 politických okresů na Slovensku nezískali demokraté většinu hlasů pouze v osmi. V 15 okresech pak DS dosáhla více než 70 % hlasů (ve třech okresech dokonce přes 90 % hlasů).⁷⁴ Zatímco v českých zemích se komunistům podařilo získat významné pozice na venkově, které dříve zastávala agrární strana, na Slovensku se ukázalo, že věřící volič-

---

⁷⁰ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 29 [online]. [cit. 2010-11-20]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

⁷¹ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 38-39

⁷² „Slovensko ukrátené.“ In: Nové prúdy, č. 4-5, 1947, s. 74. Cit. dle: LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 184

⁷³ K teorii koalic blíže viz např.: ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál, 2000, s. 119-139

⁷⁴ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948*. Praha: SPN, 1991, s. 48

zemědělec KSS s velkou pravděpodobností nepodpoří. A právě podíl venkovského, rolnického a věřícího obyvatelstva byl na Slovensku vyšší než v české a moravskoslezské části státu. Pro slovenského voliče tak představovala DS přijatelnější alternativu, jež byla navíc zvýrazněna podporou slovenského katolického kléru. Vliv představitelů církve na voliče nelze ve slovenském případě zcela podceňovat, rovněž takovou roli mohla sehrát role DS jako advokáta slovenských požadavků na uplatnění zásady rovnosti národů v ČSR.⁷⁵

Tabulka č. 2 : Volební výsledky politických stran na Slovensku v květnu roku 1946 (výsledky za politické okresy):⁷⁶

Počet slovenských okresů, v nichž bylo na 100 platných hlasů odevzdáno pro jednotlivé strany hlasů:

Počet hlasů/ Politická strana	Méně než 10	10-20	21-30	31-40	41-50	51-60	Více než 60
DS				2	5	25	48
KSS	3	10	19	38	7	3	
SSv	77	1	2				
SP	80						

Statistika odevzdaných hlasů pro KSS ve volebních krajích na Slovensku ukazuje, že největší podíl (39,3 %) se komunistům podařilo získat ve volebním kraji Banská Bystrica, tedy „epicentru“ Slovenského národního povstání. V žilinském kraji se podíl DS zvýšil již k 60 % a ještě vyšší byl v krajích bratislavském, nitranském, prešovském a liptovskomikulášském. Vůbec největšího úspěchu dosáhli demokraté v kraji košickém, kde získali přes 70 % hlasů. Vidíme tedy, že hlasů pro DS přibývalo směrem k hranicím se SSSR.⁷⁷ Obecně lze konstatovat, že na východním Slovensku, a to především tam, kde se nacházelo obyvatelstvo

⁷⁵ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002, s. 203

⁷⁶ KREJČÍ, Oskar: *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 163

⁷⁷ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002, s. 202

řeckokatolického vyznání, měla DS téměř tříčtvrtinovou podporu voličů. Statistiky rovněž ukazují, že KSS dokázala získat relativně značnou podporu v horské linii středního Slovenska, vymezené okresy Banská Bystrica, Brezno, Revúca a Rožňava. Je otázkou, do jaké míry zde skutečně pro volební výsledky byl relevantní „kult“ centra SNP v této oblasti, propaganda KSS prostřednictvím médií však události z roku 1944 často připomínala a vyzdvihovala. Zajímavý je rovněž fakt, že jediný pro KSS volebně úspěšný okres v severovýchodním Slovensku (které s velkou majoritou hlasovalo pro DS), představoval okres Svidník, na jehož území se nacházel Dukelský průsmyk. KSS se zde podařilo získat 59 % hlasů, což poměrně ostře kontrastovalo s 72 % pro DS v sousedním okrese Giraltovce.⁷⁸

Zůstává otázkou, jaká charakteristika by volebním výsledkům na Slovensku odpovídala nejlépe. Pro KSS třicetiprocentní volební podpora nepředstavovala úspěch, ovšem pokud by se tato problematika nahlížela prizmatem „možného“ (tj. jaký počet hlasů by KSS na Slovensku mohla v ideálním případě získat), nemuselo by se vítězství DS tak dominantní, navíc vzhledem ke zmiňovanému nižšímu číslu odevzdaných hlasů na Slovensku se nejednalo o zásadní ohrožení celkového vítězství KSC/KSS. Nelze však podceňovat ani fakt, že komunistům se v českých zemích i na Slovensku podařilo rozvinout etablovanou síť stranických buněk a konkurence ostatních politických stran v „politickém řemeslu“ byla vůči těmto buňkám mnohdy nedostatečná. Proto i bývalý vedoucí tajemník DS v Bratislavě Emil Dohnanec hodnotil vítězství DS i po 62 letech jako „velmi vysoké“.⁷⁹

4.3. Povolební situace a vývoj vstříc „krizovému“ roku 1947

V prvních dnech po volbách se situace na Slovensku vyhrtila, mj. rovněž z důvodů ohlášených demonstrací na podporu DS i proti ní. Při schůzi vlády 31. 5. se probírala hrozba možné generální stávky slovenských odborů a údajného tažení partyzánů na Bratislavu. Toho využil premiér K. Gottwald, který o DS řekl, že v ní „*nyní převládá duch hlinkovský, že strana je ve svém celku separatistická a svůj proslov okořenil útokem na slovenské biskupy o nichž tvrdil, že nejsou katolíky, ale luďáky.*“⁸⁰ Objevily se též první návrhy na vyloučení strany z rozhovorů o sestavení vlády a jejím přechodu do opozice.⁸¹ Tímto činem by však byl

---

⁷⁸ ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 152

⁷⁹ Február 1948: víťazstvo komunistov. In: SME, 23. 2. 2008. [online]. [cit. 2010-11-20]. Dostupné z [www: http://www.sme.sk/c/3743891/februar-1948-vitazstvo-komunistov.html](http://www.sme.sk/c/3743891/februar-1948-vitazstvo-komunistov.html)

⁸⁰ KAPLAN, Karel: *Pravda o Československu 1945 – 1948*. Praha: Panorama, 1990, s. 183

⁸¹ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 19-20

narušen samotný princip Národní fronty, která byla KSČ/KSS vždy obhajována.. První den po volbách, 27. května, komunisté obnovili svou propagandistickou mašinérii a konstatovali vážné obavy k vývoji na Slovensku. O dva dny později prohlásil na schůzi předsednictva ÚV KSS V. Široký, že demokraté využívali ve své volební agitace „luďácké způsoby“. Zřejmě tím napadali princip Národní fronty, který vyžadoval tzv. „slušné vedení volební kampaně.“ K prošetření tohoto obvinění byla vyslána ministerstvem vnitra zvláštní delegace. Široký se v povolebním období taktéž zmiňoval o možnosti povolání partyzánů do zbraně, pokud by se měl hypoteticky řídit pouze zájmy slovenské strany.⁸²

28. 6. byla uzavřena tzv. třetí pražská dohoda, jejímž výsledkem se stala výrazná redukce pravomocí slovenských orgánů.⁸³ Činnost SNR a Sboru pověřenců byla napříště podřízena kontrole ústřední vlády, podle textu dohody „všechny návrhy ... nařízení, které mají být projednány v plenární schůzi slovenské národní rady, musí být alespoň dva týdny před schůzí Slovenské národní rady přeloženy vládě...Ministr je ... oprávněn vykonávat svoji pravomoc na Slovensku též přímo orgány svého úřadu s vědomím příslušného pověřence. Pokud dosud vydaná nařízení Slovenské národní rady upravila věci, které nepatří do kompetence Slovenské národní rady, má výkonnou moc vláda, popřípadě příslušní ministři.“⁸⁴ Zvýšený vliv DS, plynoucí z jejího volebního úspěchu, byl pro většinu slovenských nekomunistických politiků pouze slabou kompenzací vůči popření myšlenky rovnosti českého a slovenského národa, která byla formulována povstaleckou Slovenská národní radou, Košickým vládním programem a *de facto* též první pražskou dohodou. Pokud by DS na dohodu nepřistoupila, hrozilo by již v tomto období vypuknutí politické krize, v níž by strana velmi obtížně hledala spolehlivého politického partnera.

2. července 1946 byla jmenována nová vláda Národní fronty pod vedením premiéra Klementa Gottwalda, do níž nominovali své zástupce všechny politické strany NF s výjimkou Strany práce a Strany svobody. Percentuální podíl slovenských ministrů ve čtyřiadvacetičlenném kabinetu byl čtvrtinový – v podstatě tak odpovídal 23 % mandátů, které Slovensku připadly v ÚNS. Aktuálním se rovněž stalo řešení jmenování nového Sboru pověřenců. Po sérii ostrých jednání se dospělo k dohodě, kdy na DS připadlo 9 pověřeneckých křesel, na KSS 5 a pověřenec vnitra generál Mikuláš Ferjenčík byl nominován jako nestraník-odborník. Zvláštní

---

⁸² RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci.* Praha: Academia, 2002, s. 228

⁸³ KAPLAN, Karel: *Pravda o Československu 1945 – 1948.* Praha: Panorama, 1990, s. 184

⁸⁴ KOCIAN, Jiří: *Poválečný vývoj v Československu v letech 1945 – 1948.* Praha: SPN, 1993, s. 28-29

okolností bylo, že vítěz voleb ve slovenské části ČSR – tedy DS – neobsadila post předsedy tohoto exekutivního orgánu. Vyjednala si sice například pověření zemědělství (Martin Kvetko), informací (Samo Belluš) či financí (Matej Josko), význam těchto úřadů však v souvislosti s podepsáním třetí pražské dohody značně poklesl.

V podzimních měsících vláda akcelerovala návrhy klíčových zákonů pro další vývoj – jednalo se zejména o normy z oblasti zemědělství. ÚNS pak v říjnu přijalo zákon o provedení dvouletého hospodářského plánu, který měl dále stimulovat ekonomiku země a který mj. předpokládal narovnání nerovnoměrného rozvoje v jednotlivých regionech ČSR.

Na podzim roku 1946 vystoupil v Ružomberku poslanec ÚNS a člen předsednictva ÚV KSS Ladislav Holdoš s velmi útočným projevem namířeným proti DS. Uvedl v něm mj., že „v Demokratické straně musíme za každých okolností dokázat protistátní činnost a na základě toho ji rozpustit.“ Dále pokračoval v tom smyslu, že „vedoucí činitele DS nebo jejího katolického křídla je třeba usvědčit z fašismu a nepřátelství vůči ČSR, všechny zatknout a postavit před lidové soudy, které se postarají o to, aby nám v budoucnosti nepřekáželi.“⁸⁵ Holdoš tak zcela otevřeně vyslovil záměry KSS, které v koordinaci se sesterskou KSČ začaly být realizovány již v následujícím roce. Komunisté též v tomto období „restrukturalizovali“ členskou základnu, mezi červencem 1946 a lednem 1947 došlo k modifikaci členské základny v neprospěch dělnictva.⁸⁶

Osobitý a zajímavý exkurs do každodenního života provedl spisovatel a spolupracovník Ferdinanda Peroutky Michal Mareš, jež o svých zážitcích z krátké návštěvy napsal: „...A pak Trenčianské Teplice. Uzenářské krámy plné nádherných špekových klobásů, šunky, slanina. Třináctistupňové černé pivo z Uherského Brodu, kde se toho času pilo třístupňové. Na ulicích ženy, pět hodin pěšky sem šly, aby prodaly husu za 180 korun nebo pár slepiček za 150 korun, beránka za 300 korun, a pak jdou zase domů a kandidáti smrti většinou unikli podříznutí kuchařinky. Všecko bez lístku. Město září čistotou. Jen v sadech povaluje se spousta spadlých kaštanů a žaludů, fůry by toho byly, stejně tak v Trenčíně. Zde jsem si zašel do restaurace. U vedlejšího stolu sedí společnost blahobytných pánů. Tak co, pravím upřímně, kdy dojde k sbratření s námi Čechy? Přísný pohled a zamračenost je mi odpovědí. Avšak jeden z pánů

⁸⁵ Čas, deník Demokratické strany, 5. 10. 1947, Cit. dle: Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, str. 280

⁸⁶ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002, s. 205

přece uznává mě za hodna odpovědi. Nejprve musíte vzít na vědomí, že toto a on jest stále ještě náš program! Ukazuje portrét Hlinkův na pětikoruně a se zbožným pohledem a s jakýmsi zadostiučiněním – jako ‚To jsem mu dal, Andreji, hej?‘ – sune minci jako devocionálii do kapsy u vesty. Miliony takových mincí je na Slovensku, medailonky svatého, když ne Krista Pána, nebo Panny Marie, tedy velebného pána z Ružomberoku. Dobrý propagační peníz, taková pětikoruna, jen co je pravda! Ale výsledný dojem z Trenčína byl přece jen ten, že se v továrnách naplno pracuje, město je v pořádku, provádějí se opravy, kouř z komínů stoupá k nebi ve dne v noci. Za den ho člověk mnoho nemůže pochytit, ale tak se mi zdá, že je v tomto kousku západního Slovenska více pracovního elánu než u nás...V noci přejíždím hranice, cukrovar, a cementárny v záplavě světél a stíny pracujících osazenstev nasvědčují, že se pracuje plnou parou. Jede se mnou inteligentní Slovák, a tak se ho zeptám jen tak mimoděk: A co Laco Novomeský, dobrý chlapík je? No ne, ten obličej jste měli vidět. Čert ho vem, do pekel s ním, fff, komunista je to! Onen dělník s legitimací KSS, buržuj s mincí Hlinkovou a tento mladý muž, o němž jsem si myslel, že si budeme moci rozumně pohovořit.⁸⁷

5. Situace na Slovensku v 1. polovině roku 1947

Rok 1947 představuje jeden z významných mezníků v dějinách Československé republiky (zvláště pak slovenské části státu). Slovenská společnost, která se ve své většině ve volbách vyjádřila proti politickému programu KSS, svým postojem demonstrovala jistou odlišnost od české části státu zemí, především od levicověji hlasujících Čech. Ukázalo se rovněž, že požadavek autonomie, který Slováci v obnovené CŠR požadovali, nepřichází v blízké perspektivě v úvahu. To se odráželo i na jisté frustraci slovenské nekomunistické inteligence – zejména mladých studentů vysokých škol, kteří nepodporovali myšlenky pověřence školství Ladislav Novomeského (KSS) a někteří svou pozornost směřovali k období samostatné SR. Zapojovali se tak mj. i do ilegálních struktur, neboť v jednotném Svazu slovenské mládeže nenacházeli myšlenkovou alternativu.⁸⁸

Již počátek roku naznačoval mnohé krizové body, které se v následujících měsících dále rozvinuly. Novoroční číslo deníku Čas otisklo článek místopředsedy Sboru pověřenců

⁸⁷ MAREŠ, Michal: Přicházím z periferie republiky. Praha: Academia, 2009, s. 174-175

⁸⁸ LETZ, Róbert: Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite. Bratislava: Ústredie slovenskej krestanskej inteligencie, 1994, s. 141

Rudolfa Fraštackého s názvem *Úsilí o duchovní sblížení českého a slovenského národa*, v němž mj. stálo: „Převážná část v rozporů v našem politickém životě vyplývá právě z toho, že je dosavadní vývoj (v českých zemích a na Slovensku – pozn. aut.) rozdílný a nerespektuje vzájemné důsledky této situace ... Sblížení se nemůže stát cestou nařízení či jakýchkoliv dekretálních opatření. Každý hlas, který má tón povýšenosti, podezřívání z protistátní činnosti, je překážkou pro toto skutečné sblížení našich národů. Znamená to podkopání zdravých základů poměru mezi Čechy a Slováky, pokud by se na Slovensku násilně favorizovala menšina, která by neměla důvěru a autoritu pro celek.“⁸⁹ Fraštacký pak mj. nastínil programové zásady strany, jež předpokládala ve slovensko-českých vztazích uplatnění zásady „rovný s rovným“, která byla garantována Košickým vládním programem. Dle jeho názoru dosáhlo Slovensko politické zralosti, avšak zaostávalo v hospodářství. Naopak KSS akceptovala fakt, že z důvodů nerovnoměrného ekonomického postavení jednotlivých oblastí ČSR slovenští dělníci soustavně migrovali za prací do českých zemí.⁹⁰ Vlekly problém představovala neudržitelná situace v zásobování. Například v roce 1946 se Slovensko zavázalo k výkupu 30.000 vagonů obilí na chléb, reálně však vykoupilo pouze cca třetinu, čímž byla *de facto* způsobena krize v přídělích některých základních potravin, které musely být sníženy. Pražské ministerstvo výživy tak k nápravě situace vyslalo na příslušné slovenské pověřenectvo vlastní zmocněnce, což bylo některými kruhy vnímáno jako nástroj centralismu.⁹¹ Obdobně však pověřenectvo výživy chybovalo i v distribuci přídělů krmiva pro dobytek, což paradoxně vedlo rolníky k vybíjení stád a pádu výkupní ceny masa. Výkyvy v dostupnosti zboží a přidělový systém prospíval rozvoji černého obchodu, keřasení a šmeliny, například s textilními látkami. Slovenská část ČSR rovněž vykazovala výrazné sociální rozdíly mezi bohatšími městy (zejména Bratislavou) a převážně velmi chudým venkovem. Stoupající množství odhalených podvodů a afér ve spojení s nedokonalým právním rámcem slovenského prostředí přispívalo ke stále vyhocenější politické řevnivosti, která byla bohatě podporována médii obou velkých slovenských politických stran. Tyto problémy byly v rozporu s hospodářským programem československé vlády, jehož zásady byly formulovány dvouletém hospodářském plánu.

---

⁸⁹ Čas, deník Demokratické strany, 1. 1. 1947, Cit. dle: Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II*. Praha: Melantrich, 1991, str. 408

⁹⁰ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II*. Praha: Melantrich, 1991, str. 409

⁹¹ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II*. Praha: Melantrich, 1991, str. 460

V lednu se rovněž v médiích poprvé objevila zpráva, která měla pro slovenské události roku 1947 zásadní význam. Jednalo se o článek Jána Čaploviče, jenž patřil k významným představitelům Československé sociální demokracie na Slovensku. Text byl uveřejněn v deníku Hlas práce.⁹² Čaplovič se v úvodu tohoto textu citoval tzv. piešťanský sjezd mladých lidí, který se uskutečnil již v období po SNP a který vyjádřil podporu politickému režimu Slovenské republiky. Čaplovič mj. citoval ze závěrů sjezdu: „*Slovenská republika je nejvyšším životním vyjádřením suverénního národa slovenského, ve kterém chceme žít a pracovat. Nemůžeme nic jiného, než se stavět do boje proti těm, kteří by nás chtěli obrátit o slovenský stát, ať už pod záminkou čechoslovakismu, bolševismu či svatoštěpánské koruny. Bojujíc po boku Německa, bojujeme za své přirozené právo na stát a na své místo mezi národy.*“⁹³

V dubnu roku 1947 deklarovalo ústřední ministerstvo zemědělství ústy ministra Júlia Ďuriše (KSS) tzv. Hradecký program, jenž měl dále revidovat a prohloubit dosud prováděné pozemkové reformy. Program se opíral o klíčové zemědělské zákony z roku 1946 a vytyčil heslo: „*Půda patří těm, kdo na ní pracují.*“⁹⁴ KSČ/KSS se tak snažila získat rozhodující vliv ve venkovských oblastech, a to v situaci, kdy zejména v Čechách zemědělské obyvatelstvo tyto kroky podporovalo. Tohoto faktu si byly nekomunistické strany vědomy a snažily se tak vůči některým zásadám programu vymezovat.

5.1. Proces s vedoucími představiteli nedemokratického režimu Slovenské republiky a jeho odraz ve společnosti

Osudy bývalých prominentních představitelů Slovenské republiky v čele s exprezidentem Jozefem Tisem tvořily důležitou součást politického i společenského dění v československé Třetí republice. Nebylo příliš pochyb o tom, že tyto osoby by měly být za své činy souzeny, rozpory však vyvolávala otázka, jak vysoký trest by měl být vynesen. K potrestání nejaktivnějších kolaborantů s nacistickým režimem (k nimž se samozřejmě nejvyšší politická reprezentace Slovenské republiky řadila) byly v ČSR zřízeny speciální Národní soudy. V procesu s Jozefem Tisem se jednalo o poněkud pikantní záležitost, neboť v katolických

---

⁹² Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II.* Praha: Melantrich, 1991, str. 443

⁹³ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II.* Praha: Melantrich, 1991, str. 443

⁹⁴ ČAPKA, František: *Dějiny země Koruny české v datech.* Praha: Libri, 1999, s. 730

kruzích na Slovensku převládal názor na nízký trest či dokonce osvobození (podobně jako v rámci kruhů slovenské emigrace a jejich příznivců), odbojové složky – zejména představitelé partyzánů – naopak požadovaly tvrdé potrestání.⁹⁵ Tiso byl souzen slovenským Národním soudem v Bratislavě společně s bývalým ministrem vnitra SR Alexandrem „Šaňo“ Machem a F. Ďurčanským, který se toho času nacházel v exilu. Proces započal pod předsednictvím Igora Daxnera v prosinci 1946. Komunisté předpokládali, že v rámci Dubnové dohody byl katolickému křídlu přislíben korektní průběh procesu, a dále, že Tiso nebude popraven.⁹⁶ V tomto předpokladu měli do jisté míry pravdu, neboť dle vyjádření J. Ursínyho se předsednictvo DS ještě před začátkem procesu usneslo, že v případě vynesení rozsudku smrti mají její zástupci jak ve vládě, tak v předsednictvu SNR hlasovat za jeho omilostnění.⁹⁷

Proces vyvolával vášně rovněž v rámci širší slovenské veřejnosti, které se s blížícím rozsudkem stupňovaly. Dobové prameny upozorňovaly na zasílání výhružných dopisů či tzv. dopisů řetězových, v nichž bylo odmítáno uspořádání předmnichovské ČSR a které se stavěly pozitivně ke Slovenské republice.⁹⁸ 19. března 1947 při oslavách svátku sv. Josefa došlo k manifestacím v Piešťanech, jejichž hlavní iniciátorkami byly poněkud překvapivě ženského pohlaví.⁹⁹ Dle dobových pramenů se po proběhlé mši v josefském klášteře v Piešťanech cca 80 – 100 žen seřadilo do pětistupňů a odešlo v průvodu před ONV za zpěvu písní „Hej Slováci“, „Ó, Mária bolestivá“ či papežské hymny. Průvod se postupně rozrostl o další stovky účastníků. Bylo zaznamenáno i provolávání rozličných hesel („*Sláva Tisovi, Dali jsme vám naše hlasy, vypusťte nám Tisa z basy, Tisa, Macha na svobodu, ať rozhodne vůle lidu*“).¹⁰⁰ Manifestace vyvolala poměrně tvrdou odvetnou reakci, na demonstrantky byly nasazeny

---

⁹⁵ ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 218

⁹⁶ KOVÁČ Dušan, *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998, str. 255

⁹⁷ RYCHLÍK, Jan, *Z neznámých pamětí J. Ursínyho; Ursínyho vzpomínky na proces s Tisem*. Historický časopis, 1992, č. 2, s. 297 – 298. V Ursínyho pamětech, které vyšly o osm let později se mj. k Tisovu procesu uvádí, že při návštěvě E. Beneše v Topolčiankách v roce 1946 se jej I. Daxner tázal na jeho názor k výši trestu pro Tisa. Beneš přý odpověděl: „*Já myslím, že zaslouží smrt, ale je to věc neodvísleho soudu.*“ Viz.: URSÍNÝ, Ján: *Z môjho života*. Matica slovenská, 2000, str. 113

⁹⁸ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II*. Praha: Melantrich, 1991, str. 521

⁹⁹ Motivačním prvkem manifestace mohla být jistá iracionální náklonnost k internovanému politikovi, jenž disponoval nesporným osobním charismatem. Charismatickým panstvím se blíže zabýval věhlasný myslitel Max Weber. Robert Letz však uvádí i poněkud prozaičtější důvod, totiž stranickou rivalitu mezi DS a Stranou svobody, která se snažila oslabit vedoucí postavení demokratů v okrese. Viz: LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej krestanskej inteligencie, 1994, s. 146

¹⁰⁰ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II*. Praha: Melantrich, 1991, str. 522; LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej krestanskej inteligencie, 1994, s. 145

policejní, hasičské, ale i armádní jednotky, svou „asistenci“ nabídly i odborové organizace. Bylo použito násilných donucovacích prostředků a došlo k zatýkání účastníku, posléze byly někteří z nich deportováni do pracovního tábora v Krupině.¹⁰¹ V následujících dnech se uskutečnilo dalších obdobných manifestací a pověřenec vnitřní M. Ferjenčík vydal instrukce ke zpřísnění bezpečnostní situace na Slovensku, přičemž osoby, které by veřejně ospravedlňovaly činnost J. Tisa, měly být soustředěny do pracovních táborů.¹⁰²

Ministr spravedlnosti P. Drtina byl požádán J. Lettrichem, aby se postavil za udělení milosti. Drtina toto řešení připustil, ovšem jeho naplnění si podmínil tím, že tento návrh dostane přímo od SNR.¹⁰³ Lettrich pak zval předsedu soudu Igora Daxnera, aby přišel celou věc konzultovat na SNR, ten však s poukazem na soudcovskou nezávislost odmítl. Dne 15. 4. 1947 vynesl soud konečný rozsudek, jenž Tisa spolu s F. Ďurčanským odsuzoval k trestu smrti, Alexander Mach (jehož přímá odpovědnost za zločiny v období samostatné SR je pravděpodobně vyšší než u samotného Tisa; rozsudek byl v jeho případě vynesena vzhledem ke zdravotnímu stavu později) byl odsouzen ke 30 letům vězení.¹⁰⁴ Tiso ve své více než desetihodinové závěrečné řeči ke své politické činnosti poznamenal, že pokud by se dostal do stejné situace, jednal by identicky. Mach svých činů litoval a vinu uznal.¹⁰⁵ Jeden z obhájců v procesu – Július Kšiňan – v této finální fázi procesu vystoupil s projevem, v němž hovořil o faktu, že ačkoli „*všetchny ostatní národy dosáhly po 1. světové válce svobody, Slováci zůstali pod cizí nadvládou.*“¹⁰⁶ Dle jeho interpretace byl tento vývoj nešťastný a Tiso v období Slovenské republiky vládl „*v plné shodě s vůlí lidu*“. Kšiňan byl Daxnerem několikrát napomenut, po upozornění, že by mohl být dle zákona na ochranu republiky trestně stíhán (zákonem bylo argumentováno i při zákroku a následných akcích týkajících se výše zmíněné piešťanské manifestaci), svou řeč ukončil. Jeho projev, otištěný v deníku Strany svobody, se

---

¹⁰¹ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II.* Praha: Melantrich, 1991, str. 523

¹⁰² SNA Bratislava, fond: Pověřenectvo vnútra – spravodajský odbor, kartón č. 14. Dokument: Ďalekopis zo dňa 20. 3. 1947. Cit dle: LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite.* Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 146

¹⁰³ DRTINA, Prokop: *Československo, můj osud, svazek II., kniha II.* Praha: Melantrich, 1992, s. 297 – 298

¹⁰⁴ BARNOVSKÝ, Michal: *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v letech 1945 – 1948.* Bratislava: Archa, 1993, s. 128

¹⁰⁵ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II.* Praha: Melantrich, 1991, str. 521

¹⁰⁶ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II.* Praha: Melantrich, 1991, str. 522

setkal s velkým zájmem veřejnosti a vydání tohoto deníku bylo údajně v krátké době zcela rozebráno.¹⁰⁷

Tiso se proti rozsudku odvolal, žádost o milost s nedoporučujícím stanoviskem obžaloby obdržel pověřenec spravedlnosti Ivan Štefánik (DS), jenž předložil předsednictvu SNR návrh na změnu trestu na doživotí.¹⁰⁸ Konsensu však nebylo dosaženo, Štefánikův návrh tak byl vládě doručen bez doporučení SNR. Ministři DS a ČSL při hlasování v československé vládě udělení milosti opravdu podpořili. Ministři všech ostatních stran návrh odmítli (Jan Masaryk se hlasování nezúčastnil) a postoupili jej úřadu prezidenta Beneše. J. Lettrich se po tomto rozhodnutí snažil telefonicky Beneše kontaktovat, ovšem bezúspěšně. Podle pozdější výpovědi Lettrichova spolupracovníka M. Múdrého se předseda DS snažil Benešovi dovolat celou noc. Beneš však dle vyjádření prezidentské kanceláře „nebyl k dispozici“. Lettrich tedy nechal podle Múdrého nadiktovat telegram s následujícím sdělením: „*Oznamte p. presidentovi, že jej předseda SNR dr. Jozef Lettrich v tuto noc mnohokrát volal a protože se s ním z podezřelých důvodů nemohl spojit, oznamte mu, že ve jménu absolutní většiny slovenského národa jej žádá, aby udělil dr. Jozefu Tisovi amnestii, neboť si to žádají humánní a politické důvody na Slovensku. Pokud by tak neučinil, ...nemůže dr. Lettrich převzít zodpovědnost za další vývoj na Slovensku.*“¹⁰⁹ Amnestii požadovali rovněž slovenští biskupové, ovšem bez konkrétního upřesnění, kdo z obviněných představitelů bývalé Slovenské republiky by měl být amnestován. Slovenská veřejnost byla v názoru na tuto věc rozdělena, ovšem zastánci trestu smrti tvořily minoritu. Jistou roli zde sehrál rovněž časový faktor, lze říci, že čím víc se vzdaloval okamžik konce války, tím méně bylo slovenské obyvatelstvo popravě nakloněno.¹¹⁰ Exekuce byla vykonána 18. dubna.¹¹¹

---

¹⁰⁷ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II.* Praha: Melantrich, 1991, str. 522

¹⁰⁸ MIČEV, Stanislav: Posledné dny Jozefa Tisa. In: *Hospodářské noviny*, 14. 3. 2008 [online]. [cit. 2010-12-15]. Dostupné z www: http://hn.hnonline.sk/2-23281380-k10000_detail-6c

¹⁰⁹ Dokument č. 31. *Článek M. Múdrého, spolupracovníka J. Lettricha z roku 1974 o prelomových událostiach z rokov 1945 – 1948.* In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch.* Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 437 [online]. [cit. 2010-12-16]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

¹¹⁰ BARNOVSKÝ, Michal: *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v letech 1945 – 1948.* Bratislava: Archa, 1993, s. 121

¹¹¹ 21. 4. 1947 byl vynesena rozsudek v paralelním procesu v Praze, kde na lavici obžalovaných mj. usedli bývalý předseda agrární strany a Strany národní jednoty Rudolf Beranem a generál Jan Syrový. Rozsudky smrti si po 20. dubnu 1947 vyslechli rovněž „elitní“ protektorátní novináři V. Krychtálek, K. Werner a E. Vajtauer, některé případy pak byly znovu otevřeny po převzetí moci KSČ/KSS.

KSS očekávala, že vynesení trestu smrti nad Tisem vyvolá v Demokratické straně rozkol. Státní bezpečnost na Slovensku v této skutečnosti sondovala situaci a zjistila, že několik představitelů katolického křídla a mládežnické sekce DS (P. Čarnogurský, J. Kempný, J. Špánik a další) se skutečně radili v otázce svého postoje k vedení strany.¹¹² Tato skupina vypracovala rezoluci, kterou začátkem května doručila J. Lettrichovi a v níž upozorňovala na nespokojenost s dosavadní politikou strany. Někteří členové předsednictva DS katolického vyznání (I. Pietor, R. Fraštacký, A. Cvinček) pak dle údajů slovenských bezpečnostních složek (VII. Odboru Pověřenectva vnitra) dokonce připravovali založení nové politické strany, jejímž cílem mj. bude blokování legislativního procesu v parlamentu.¹¹³ Přes 30.000 Slováků následně zrušilo abonenturu deníku DS Čas.¹¹⁴

Ač KSS soustavné snahy o oslabení DS propagandistickými útoky, umožněním založení nové slovenské křesťanské strany či událostmi okolo procesu s J. Tisem, větších úspěchů v tomto ohledu však nedosáhla, proto bylo v této věci rozhodnuto pod záminkou nedostatečné „očisty“ veřejného života od „luďáků“ o tvrdším postupu. Plán dalšího útoku na DS byl vytvořen v součinnosti českých i slovenských komunistů v květnu 1947 a počítal s vyvoláním krize ve Sboru pověřenců pomocí „odhalení“ protistátního spiknutí a následného odstoupení komunistických pověřenců.¹¹⁵ V této době probíhaly spory mezi DS a KSS rovněž na půdě ÚNS, kde se demokraté otevřeně postavili proti postátnění školství na Slovensku.¹¹⁶ Klidnější situace nevládla ani v SNR, kde se rozpoutala bouřlivá debata k osobě předsedy slovenského Národního soudu Igora Daxnera. Zástupci DS na zasedání předsednictva SNR dne 20. května požadovali pro jeho odvolání z důvodů závažných pochybení při výkonu funkce (zejména při procesu s Tisem) a vzápětí si tento požadavek sami odhlasovali, načež zástupci KSS zasedání opustili.¹¹⁷ Do věci se pak musela vložit ústřední vláda, která platnost rozhodnutí prozatím pozdržela. KSS však incidentu využila pro obvinění, že DS „svým postupem porušila zásadu

---

¹¹² ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 47. [online]. [cit. 2010-12-17]. Dostupné z [www](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf):

<http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

¹¹³ BARNOVSKÝ, Michal: *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v rokoch 1945 – 1948*. Bratislava: Archa, 1993, s. 138

¹¹⁴ LIPTÁK, Ľubomír: *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 260

¹¹⁵ KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 87

¹¹⁶ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 45

¹¹⁷ Blíže k důvodům Daxnerova odvolání viz: Dokument č. 110. *Prejav poslanca Democratickej strany Štefana Kočvaru v Ústavodárnom národnom shromáždění 11. júna 1947 o problematike ľudového súdництва na Slovensku*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 388 [online]. [cit. 2010-12-18]. Dostupné z [www](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf):

*soudcovské nezávislosti, a to proto, aby uspokojila ľudáky ve svých řadách.*¹¹⁸ Nutno doplnit, že DS měla na odvolání Daxnera právo, neboť jmenování a odvolávání předsedy slovenského Národního soudu patřilo dle § 13 nařízení SNR č. 33/45 do kompetencí předsednictva SNR.¹¹⁹ Poněkud zarážející je však fakt, že legislativní složka mohla tímto zásadním způsobem zasahovat do nezávislosti moci soudní.

Celý konflikt okolo Daxnerovy osoby pak komentoval tiskový orgán DS Čas ve vydání z 25. 5. 1947. Deník soudce vinil z toho, že v Tisově procesu dal rozhodovat o námitce obhajoby proti své osobní předpojatosti vlastnímu senátu, což znamenalo porušení zákona o retribučním soudnictví. Rovněž tak si prý Daxner neoprávněně jmenoval náměstky při Národním soudu libovolně dle své vůle. Politická situace na Slovensku tak na přelomu května a června velmi výrazně vyhrotila. Ján Čaplovič, jeden ze členů přípravného výboru Strany práce, k této roztržce prorocky poznamenal, že „DS a KSS se shodují už pouze v přesvědčení, že se nedohodnou.“¹²⁰ Navíc se na sjezdu živnostníků a obchodníků v Trenčianských Teplicích, jenž se v tomto období konal, vyslovili zástupci Strany svobody pro vystoupení ze slovenské NF.

Daxnerův případ vyvolal diskusi v Ústavodárném národním shromáždění, ta se týkala soudcovské nezávislosti a kompetenčních sporů mezi SNR a Národním soudem. ČSNS se zajímala, proč DS nepřišla s obviněním bezprostředně po procesu a vláda ČSR nakonec svým usnesením odvolání zrušila. Poslanec KSS Karol Bacílek, který se výrazně angažoval v bezpečnostní a zemědělské problematice strany, si na schůzi ÚNS 10. června stěžoval na fakt, že mnoho osob kolaborujících s režimem Slovenské republiky, bylo potrestáno nízkými tresty či zcela osvobozeno. Podle Bacílka se dokonce někteří soudci po vynesení osvobozujících rozsudků nechali zvát na účet obžalovaných do restauračních zařízení.¹²¹ Bacílek též tvrdě kritizoval katolické křídlo DS, které označil za ľudácké, kontrarevoluční a

---

¹¹⁸ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 45

¹¹⁹ Dokument č.110. *Prejav poslanca Demokratickej strany Štefana Kočvaru v Ústavodárnom národnom shromáždění 11. júna 1947 o problematike ľudového súdnicstva na Slovensku.* In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch.* Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 386 [online]. [cit. 2010-12-28]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

¹²⁰ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 49

¹²¹ Dokument č.109. *Prejav poslanca KSS K. Bacílka v Ústavodárnom národnom zhromáždění z 10. júna 1947, v ktorom útočil na Demokratickú stranu.* In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch.* Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 383 [online]. [cit. 2010-12-28]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

sloužící zájmům mezinárodní reakce. Vyjádřil se rovněž k případu I. Daxnera a k jeho odvolání konstatoval, že se jednalo o „totalitní čin“ a že DS konala dle přání a pokynů luďáků a fašistů.¹²² Ve své filipice neopomněl Tisovu popravu (v tomto bodě poněkud paradoxně přiznal, že zásadní sociální nepokoje nepřinesla) a uzavření Dubnové dohody. V Bacílkově projevu je zřetelně shrnuta tehdejší strategie KSS – pomocí každodenní propagandistické mašinérie vyvolat dojem, že v DS převládá duch fašistické Slovenské republiky.

5.2 Příprava „protistátního spiknutí“

V tomto období již bezpečnostní složky státu věnovaly přípravě „protistátního spiknutí“ na Slovensku, akci měl řídit sám předseda Sboru pověřenců Gustáv Husák, jenž již v březnu roku 1947 informoval K. Gottwalda o vůli ke změně mocenského rozložení na Slovensku.¹²³ KSC v květnu vyzvala k vypracování seznamu „notorických luďáků“, 5. června pak na ÚV KSC Gottwald prohlásil, že „*Slovensko je ve všech ohledech slabým článkem republiky*“ a uvažoval možnosti odchodu DS z vlády.¹²⁴ Na schůzi celostátní NF 11. 6. představitelé KSS vznesli závažná obvinění směrem k činnosti Demokratické strany, a to v rámci materiálu *Poznámky o situaci na Slovensku*, který byl připraven Státní bezpečností.¹²⁵ G. Husák na schůzi prohlásil, že se na Slovensku se „*v důsledku politiky DS podařilo obnovit luďáckou činnost. Umožňuje se jim sedět na vysokých místech. Stabilita republiky na Slovensku se oslabuje.*“¹²⁶ Tato deklaráce korespondovala s Gottwaldovými slovy pronesenými o několik dní dříve. V diskusi vystoupil též ministr vnitra V. Nosek, který konstatoval, že „*Národní fronta stojí před velmi těžkou otázkou. Včas, než bude pozdě, slovenskou otázku řešit a řešit ji jako otázku vnitřní, nebo potom nebudeme mít moci, abychom nedali tuto otázku k řešení zahraničním činitelům (sic!)...Československý lid...cítí, že Slovensko se stává slabým místem republiky... Jde o to srazit hlavu těmto nepřátelům, kteří se dostali do DS ...Otázka je položena takto: pryč s těmito luďáckými živly a pryč s těmi, kteří jsou k těmto živlům ústupní, a nespolehliví v poměru k luďáckým tendencím. Spoléhám, že nebude potřeba represivních*

¹²² Dokument č.109. *Prejav poslanca KSS K. Bacílka v Ústavodárnom národnom zhromáždění z 10. júna 1947, v ktorom útočil na Demokratickú stranu.* In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch.* Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 384 [online]. [cit. 2010-12-28]. Dostupné z [www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

¹²³ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948.* Praha: SPN, 1991, s. 130

¹²⁴ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci.* Praha:

Academia, 2002, s. 230; KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948.* Praha: SPN, 1991, s. 130

¹²⁵ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite.* Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 54

¹²⁶ SÚA, Fond NF, Schůze 11. 6. 1947. Cit. dle: KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru.* Brno: Doplněk, 1997, s. 231

opatření.¹²⁷ 17. 6. komunisté na zasedání slovenské NF v Bratislavě hovořili o nebezpečí rozbití státu. Dle prohlášení anonymního funkcionáře tehdejší StB dával sám G. Husák osobně pokyny, jak zatknout tehdejší generální tajemníky DS M. Bugára, J. Kempného a další představitele strany.¹²⁸ Podle KSS, která námitky později zaslala písemně tajemníkovi DS R. Frašťackému a odvolávala se na zjištění komise NF, se Kempný v období Mnichova angažoval v rámci vysokoškolské mládeže HSLŠ a po vzniku Slovenské republiky spolupracoval s předními představiteli tehdejšího politického života, včetně samotného Tisa.¹²⁹ Dále KSS upozornila, že Kempný zastával významné funkce v ekonomické sféře státu, často obchodně jednal s německými občany a po vypuknutí SNP neuposlechl mobilizační výzvu a uchýlil se do Bratislavy. V první polovině roku 1945 se pak Kempný dle KSS scházel se skupinou mladých příslušníků HSLŠ s Ďurčanským. Tato skupina měla plánovat další postup vzhledem k blížícím se jednotkám Rudé armády a výhledově porážce nacistického Německa a následně vyvíjela podvratnou činnost i v obnovené ČSR a Kempný její zájmy prosazuje v rámci DS.¹³⁰

M. Bugár dle námitek KSS v pozici generálního tajemníka Mičurovy Čs. strany lidové vedl na podzim roku 1938 jednání s HSLŠ, která vyústila ve fúzi obou stran. Obdobně jako Kempný byl Bugár viněn z kontaktů s Němci a významnými aktéry režimu SR – například s vedoucím Úřadu propagandy T. J. Gašparem.¹³¹ V průběhu volební kampaně v roce 1946 pak Bugár podle komunistů obhajoval nezávislost Slovenska. Mimo Kempného a Bugára dopis KSS obsahoval ještě výhrady k dalšímu poslanci DS Jozefu Staškovi. Ostatní české strany upřednostňovaly „diplomatické“ řešení situace a bylo dohodnuto, že vznikne zvláštní osmičlenná komise, která bude zahrnovat dva zástupce z každé slovenské politické strany. Poslanci za KSS L. Holdoš a Š. Baštovanský však údajně měli již v tuto chvíli od své strany připraven návrh, který zahrnoval obviněné aktéry pozdějších zářijových událostí týkajících se

¹²⁷ SÚA, Fond NF, Schůze 11. 6. 1947. Cit dle: KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 231-232

¹²⁸ PACNER, Karel: *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, 1997, s. 309

¹²⁹ Dokument č.117. *List predsednictva KSS tajemníkovi DS R. Frašťackému o výhradách KSS voči niektorým predstaviteľom DS*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 419 [online]. [cit. 2011-01-03]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

¹³⁰ Dokument č.117. *List predsednictva KSS tajemníkovi DS R. Frašťackému o výhradách KSS voči niektorým predstaviteľom DS*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 420 [online]. [cit. 2011-01-03]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

¹³¹ Dokument č.117. *List predsednictva KSS tajemníkovi DS R. Frašťackému o výhradách KSS voči niektorým predstaviteľom DS*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 421 [online]. [cit. 2011-01-03]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

„protistátního spiknutí“ na Slovensku a který předpokládal eliminaci těchto osob z veřejného života. Rovněž obsahoval bod o nutnosti zrušení Dubnové dohody.¹³² Na červnové schůzi NF byl obviněn také demokratický poslanec Julius Špánik, jehož „lud'ácká“ minulost měla mj. zahrnovat přednášení politických reportáží ve rozhlasovém vysílání, snahu založit hnutí navazující na ideje HSLS v obnovené ČSR či arizaci židovského obchodu v Bratislavě, který měla převzít Špánikova manželka.¹³³

KSČ pak prostřednictvím Rudolfa Slánského zaslali Ústřednímu výboru VKS(b) zprávu s návrhem souboru „opatření“ proti občanským složkám na Slovensku.¹³⁴ 13. 7. na Gottwaldova slova v Čase odpověděl Ján Ursíny a poznamenal mj., že „*kdyby bývalí příslušníci HSLS hlasovali jen ve prospěch komunistických návrhů, byli by dnes považováni za státoporné a pokrokové.*“¹³⁵ Ve stejném období byl podán návrh na obžalobu poslance za DS Jozefa Staška, jenž údajně ve stycích s exilovými orgány ve Francii po 14. 3. 1939 obhajoval existenci Slovenské republiky, přičemž po svém návratu na Slovensko o dva roky později měl vyrazovat důvěrné informace, týkající se jak domácího, tak zahraničního odboje včetně vyrazení ilegálních úniků osob přes hranice.¹³⁶ Vyhranily se rovněž vztahy mezi Demokratickou stranou a odborovým hnutím SOR – deník DS Čas označil návštěvu předsedy Ústřední rady odborů a poslance A. Zápotockého (KSČ) v Bratislavě za nevídanou, následně začaly do Slovenské národní rady a Sboru pověřenců přicházet rezoluce, deputace a protesty, které žádaly svolání SNR, která by přikázala DS a Času vyhýbat se podobným útokům na pracující společnost.¹³⁷

Tyto dramatické červnové události neunikly pozornosti zahraničních novinářů v ČSR. V britském levicovém deníku Daily Worker se 23.6. objevil článek od pražské

---

¹³² SNA Bratislava, f. ÚV KSS, GT, kart. 2160, č. 272/4. Cit. dle: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 49 [online]. [cit. 2011-01-03]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

¹³³ Dokument č.119. *Zápisnica komisie Predsednictva Demokratickej strany, napísaná v Bratislave dňa 1. septembra 1947 vo veci vyšetrenia obvinení, týkajúcich sa poslanca dr. Júliusa Špánika, ktoré boli prednesené na schôdzi Národného frontu Čechov a Slovákov v Prahe dňa 11. 6. 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 429 [online]. [cit. 2011-01-03]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

¹³⁴ BARNOVSKÝ, M.: „K profilu a činnosti Demokratickej strany (1944 – 1948).“ In: *Soudobé dejiny*, vol. 3, č. 2-3, 1996, s. 241-242

¹³⁵ Čas, 13. 7. 1947, In: Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, str. 146

¹³⁶ Ústavodárné NS RČS 1946 1948, 67. schůze, 11. 7. 1947. *Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna*. [online]. [cit. 2011-01-03]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/067schuz/s067014.htm>

¹³⁷ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 147

korespondentky M. E. Fischerové, který již čtenáře informoval o odhalení „protistátního spiknutí“ na Slovensku, ač bylo „oficiálně“ odhaleno až v polovině září.¹³⁸ V dalším britském periodiku Daily Mail vyšel článek žurnalisty Van der Bijla, který si situaci v ČSR srovnával s vývojem v ostatních státech regionu a došel k závěru, že převzetí moci komunisty v Československu je pouze otázkou času. Deník ČSNS Svobodné slovo reagovala na tento článek textem Ivana Herbena, který Van der Bijlovu zprávu mj. označil jako „*opravdu hloupou*“.¹³⁹ Van der Bijl byl nakonec v červenci z ČSR vypovězen.

Letní měsíce znamenaly pro Slovensko další eskalaci politického a sociálního neklidu, a to i přes opakované snahy DS o normalizaci či alespoň zlepšení vzájemných vztahů s KSS.¹⁴⁰ Situace byla značně nepřehledná, periodika jednotlivých politických stran a ideových směrů podávala často o vývoji na Slovensku naprosto protichůdné informace. Vavro Šrobár napsal 30. 6. dopis prezidentu Benešovi, ve kterém uvádí, že „*ľudácká podzemní organizace uspořádává desettisícová procesí, kterých cílem je demonstrace pro Tisa. Demokrati svalili zbaběle všechnu zodpovědnost a odiuru na pražskou vládu a na prezidenta...Slovenští katolíci nenávidí české katolíky.*“¹⁴¹ Země přitom byla sužována katastrofálním suchem, nedostatečným zásobováním či nedostatkem bytového fondu. Ministerský předseda Gottwald na počátku července opakovaně označil pozice kontrolované DS za sídlo republice nepřátelských živlů. V této atmosféře se vážně zhoršil zdravotní stav prezidenta Beneše, jehož postihla vážná mozková příhoda, z níž se již nikdy zcela nezotavil.¹⁴² Porážku utrpěla též nezávislost československé zahraniční politiky, 10. července ústřední vláda odvolala účast ČSR na konferenci v Paříži, jejímž cílem byla jednání o aplikaci Marshallova plánu pro obnovu hospodářství evropských zemí. Sovětský svaz tak významně posílil svůj geopolitický vliv ve středoevropském regionu. V zahraniční politice nabyl rozhodující úlohu právě fakt poválečného rozdělení Evropy na zájmové sféry jednotlivých velmocí, SSSR si své středo- a východoevropské „satelity“ začal připoutávat stále pevněji pod svá mocenská křídla.¹⁴³

¹³⁸ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 55

¹³⁹ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 55, 187; Svobodné slovo, 22. 6. 1947, s. 1

¹⁴⁰ Viz: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 44-45. [online]. [cit. 2011-01-08]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

¹⁴¹ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 232

¹⁴² RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie; Svědectví přímého účastníka*. Brno: Atlantis, 1995, s. 98

¹⁴³ Ještě na počátku roku 1947 zaujímal SSSR až sedmé místo mezi hlavními obchodními partnery ČSR. Viz: RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002, s. 221

Geopolitická vize Československa jako státu, který by udržoval dobré vztahy se všemi velmocemi, musela být definitivně opuštěna. Pilíře mostu mezi Východem a Západem se zhroutily.

Mezitím z polského území pak na Slovensko začaly pronikat paramilitární jednotky Ukrajinské povstalecké armády – tzv. „banderovci“.¹⁴⁴ Postoj UPA k SSSR, komunistické ideologii, ale i k Polsku byl otevřeně nepřátelský a organizace usilovala o vytvoření homogenního ukrajinského národního státu. K dosažení svého cíle se „banderovci“ nezdřáhali použít masového vraždění, které přerůstalo až v etnické čistky. Jednotky UPA čelily v tomto období náporu polské armády v rámci operace *Visla* usilující o konečné zlomení odporu ukrajinských nacionalistů. V červnu roku 1947 na Slovensko proniklo tři sotně UPA, jejichž cílem bylo dosažení okupačních zón pod kontrolou USA v Německu a Rakousku. Na slovenském území vyvíjely tyto sotně propagandistickou činnost, podporu se snažily nalézt především u řeckokatolického obyvatelstva na východě země. Československé ozbrojené složky se s banderovci nezdřáhali dostávat do konfliktu, jejich počet v akčním radiu UPA tak musel být zvyšován. Jejich činnost byla oslabena až v souvislosti se zajištěním velitele jedné ze sotní Burlaka v září 1947. Přítomnost jednotek UPA na slovenském území vyvolala zvýšenou aktivitu slovenských partyzánů z období 2. světové války, kteří měli zájem s „banderovci“ bojovat. Celkem bylo v tzv. Akci B proti neúměrně nižšímu počtu „banderovců“ nasazeno přes 13.000 příslušníků bezpečnostních složek a partyzánů, přesto se desítkám členů UPA podařilo přes Moravu a Čechy či Dolní Rakousy proniknout až do Bavorska.¹⁴⁵

Svého vlivu v partyzánských odbojových složkách zároveň stále více využívala KSS, jež měla rozhodující vliv ve Svazu partyzánů (v létě roku 1947 svaz vedl K. Šmidke) a která vítala prohlášení těchto složek o potřebné „očistě“ společnosti a hrozby tzv. „pochodem na Bratislavu“.¹⁴⁶ 18. a 19. 8 se ve slovenské metropoli uskutečnila Celoslovenská konference partyzánů, na níž byla deklarována nespokojenost s politickou a hospodářskou situací v zemi. Výsledkem setkání bylo též ultimátum směřované slovenským exekutivním orgánům, ve

---

¹⁴⁴ K problematice „banderovců“ v ČSR blíže např.: MLYNÁRIK, Ján: *Osud Banderovců a tragédie řeckokatolické církve*. Praha: Libri, 2005 či FIALA, Jan: *Zpráva o akci B*. Praha: Vyšehrad, 1994.

¹⁴⁵ ČAPKA, František: *Dějiny země Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1999, s. 731

¹⁴⁶ KOVÁČ, Dušan, *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998, str. 255; LETZ, Robert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej krestanskej inteligencie, 1994, s. 75; KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 231

kterém se hovořilo o převzetí situace od vlastních rukou, jestliže nedojde k personálním změnám v politické a hospodářské sféře.¹⁴⁷

Letní katastrofální sucho a následné problémy v zemědělství přiměly KSČ/KSS k prosazování zvláštní tzv. milionářské dávky (která by ztráty zemědělcům kompenzovala), ministr zemědělství J. Ďuriš (KSS) opakovaně navrhoval další verze pozemkové reformy a české nekomunistické strany (především ČSNS) si začaly uvědomovat, že pokud chtějí komunistům čelit, budou muset hlouběji spolupracovat. 5. září byl komunistický návrh většinou ministrů zamítnut, Rudé právo pak příští den jména nesouhlasících ministrů zveřejnilo palcovými titulky.¹⁴⁸ Ve skutečnosti se blok KSČ/KSS připravoval k rozsáhlé politické ofenzivě, kterou podpořil zahájením náborovou kampaň s cílem dalšího rozšíření členské základny.¹⁴⁹ Ze strategického hlediska ze jednalo o logický krok, neboť komunistům hrozil posun do pozice strany, s níž není možné konstruktivně spolupracovat. Nebezpečné signály pro KSČ/KSS přicházely i z dalších směrů – v Československé sociální demokracii postupně sílilo umírněnější křídlo a strana tak poněkud ustupovala z výrazně marxistických pozic, které dosud v některých ohledech překonávaly oficiálně prezentovanou linii KSČ/KSS. Komunisté se i v tomto případě rozhodli jednat – dojednali se Z. Fierlingerem dohodu o společném postupu a vyzvali ČSNS, aby se k dohodě připojila a tím byl *de facto* obnoven tzv. „socialistický blok z roku 1945“.¹⁵⁰ Sociálně-demokratický ministr výživy V. Majer se rozhodl podat jako protest demisi, kterou prezident Beneš nepřijal, národní socialisté jakýkoliv další koordinovaný postup s komunisty odmítli.

6. „Horký“ slovenský podzim: odhalení „protistátního spiknutí“

Komise Předsednictva DS ve složení J. Lettrich, A. Cviček, F. Hodža a Š. Kočvara na počátku září vypracovala několik dokumentů, kterými se snažila vyvrátit obvinění, přednesená na schůzi NF dne 11. června 1947. Další masivní eskalaci mocenského boje na Slovensku však tyto dokumenty nezabránily. Na celostátní úrovni stále probíhala agresivní kampaň k milionářské dávce, kterou však 10. 9. „přehlušil“ pokus o atentát na tři ministry

---

¹⁴⁷ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 56

¹⁴⁸ RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie; Svědectví přímého účastníka*. Brno: Atlantis, 1995, s. 99-100

¹⁴⁹ ČAPKA, František: *Dějiny země Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1999, s. 731

¹⁵⁰ RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie; Svědectví přímého účastníka*. Brno: Atlantis, 1995, s. 104

československé vlády (místopředseda vlády Petr Zenkl, ministr spravedlnosti Prokop Drtina a ministr zahraničních věcí Jan Masaryk).

14. září 1947 byla pověřencem vnitra M. Ferjenčíkem prezentována zpráva vypracovaná orgány Státní bezpečnosti, v jejímž důsledku bylo na Slovensku zajištěno větší počet osob podezřelých z „protistátního spiknutí“. Charakter tohoto materiálu odpovídal vývoji předchozích měsíců. Obdobná obvinění se objevila rovněž v dalších státech střední a východní Evropy, které ležely v sovětské sféře vlivu. Jednotlivé národní komunistické strany se od září roku 1947 svůj postup koordinovaly v rámci společného orgánu – Informbyra – jehož první zasedání se uskutečnilo právě v září 1947 v horském městečku Szklarska Poręba na polsko-československém pomezí. Rudolf Slánský na této ustavující schůzi tlumočil ostatním komunistickým stranám plán řešení situace na Slovensku a mj. uvedl, že koaličním partnerům v NF byly předány materiály o *protistátních rejdech* s návrhy opatření proti reakčním živlům v DS a rovněž požadavek, aby *zkompromitovaní* pověřenci, kteří odmítnou odstoupit ze svých úřadů, byli odvoláni centrální vládou.¹⁵¹ Českoslovenští komunisté byli rovněž upozorněni, že by měli více reflektovat rozdělení světa do dvou odlišných ideologických táborů.¹⁵²

15. září se v rámci KSS vytvořila zvláštní komise pod vedením Karola Šmidkeho a L. Holdoše, jejímž úkolem mělo být vypracování seznamů pro „očistu“.¹⁵³ Ve stejný den byl předsednictvem ÚV KSČ pověřen ministr vnitra V. Nosek. Spiknutí měla využít slovenská emigrace k hospodářské, politické a vojenské špionáži.¹⁵⁴ Konkrétně se jednalo o Ďurčanského Slovenský akční výbor a Slovenský revoluční odboj vedený L. Jankovičem. Tato „luďácká“ emigrace pak měla být spojena „protistátními centry“ v ČSR. V případě nového mezinárodního vojenského konfliktu pak měli konspirátoři usilovat o „*změnu státoprávního uspořádání Slovenska*“.¹⁵⁵ Spiklenci byli dokonce obviněni z přípravy atentátu

---

¹⁵¹ SÚA, fond AN, sv. 44, MKH. Cit. dle: KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 234

¹⁵² Tigrid, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Praha: Odeon, 1990, s. 228

¹⁵³ SNA Bratislava, f. ÚV KSS, předsednictvo, kart. 788. Cit. dle: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 53. [online]. [cit. 2011-01-17]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

¹⁵⁴ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 278; LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 55

¹⁵⁵ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 303

na prezidenta Beneše.¹⁵⁶ V souvislosti s protistátním spiknutím bylo v podzimních měsících na slovenském území zajištěno několik stovek osob, jež měli být organizováni nejméně ve třech skupinách. Byl objeven též zbraňový arzenál, který však svým rozsahem nenasvědčoval možnostem většího odporu proti bezpečnostním složkám státu (například v rámci tzv. žilinské skupiny, kterou vedl učitel A. Meltzer, bylo zabaveno 1100 nábojů, 6 pušek, 9 pistolí, 1 granát a cca 36 kg nespécifikované trhavinu).¹⁵⁷ Vyšetřující orgány zadržené vinily z vydávání protistátních tiskovin a letáků, vytváření ilegálních nepřátelských skupin a navazování kontaktů s protičeskoslovenskými „luďáckými“ centry v zahraničí či organizování demonstrací s antisemitským obsahem.¹⁵⁸ Avšak v souvislosti s žilinskou skupinou vyplynuly na povrch skutečnosti, týkající se zapojení KSS do celé akce. Tehdejší okresní tajemník KSS v Košicích A. Kokles na počátku září vyhazoval z vlakového okénka letáky s tímž protistátním obsahem, za který byli viněni „spiklenci“. Jelikož tak činil v jiném slovenském okrese, byl na přání jiného komunistického okresního tajemníka (který o tomto záměru nevěděl), zajištěn orgány Národní bezpečnosti.¹⁵⁹ Na košickém sekretariátu KSS byl výskyt těchto letáků, které mj. vyzývaly k boji proti Čechům, partyzánům, komunistům či židovskému obyvatelstvu, potvrzen již dříve.¹⁶⁰ Text jednoho z letáků pak využilo ministerstvo vnitra při vydání propagandistické brožury *Spiknutí proti republice*, kterou vydalo v listopadu 1947 ministerstvo vnitra.¹⁶¹ A. Kokles byl nakonec po několika dnech z vazby propuštěn.¹⁶²

Jedno z center „protistátní činnosti“ mělo zahrnovat též vysoce postavené funkcionáře Demokratické strany. Ze spolupráce s emigrací byli vyjma jmenovaných M. Bugára, J.

---

¹⁵⁶ KOVÁČ Dušan, *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998, str. 255; LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej krestanskej inteligencie, 1994, s. 57; Slovenská národní rada 1946 – 1948, 13. schůze, 19. 12. 1947. *Společná Česko-slovenská parlamentní digitální knihovna*. [online]. [cit. 2011-03-13]. Dostupné z www:

<http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013006.htm>

¹⁵⁷ ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 236

¹⁵⁸ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 53 [online]. [cit. 2011-01-18]. Dostupné z www:

<http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

¹⁵⁹ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej krestanskej inteligencie, 1994, s. 155

¹⁶⁰ *Čas*, deník Demokratické strany, 15. 1. 1948. Cit. dle: Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 567

¹⁶¹ Slovenská národní rada 1946 – 1948, 13. schůze, 19. 12. 1947. *Společná Česko-slovenská parlamentní digitální knihovna*. [online]. [cit. 2011-03-13]. Dostupné z www:

<http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013006.htm>

¹⁶² LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej krestanskej inteligencie, 1994, s. 228. Blíže o případu informoval na v prosinc 1947 a v lednu 1948 časopis *Nové prúdy*.

Kempného a již zajištěného J. Staška obvinění např. poslanci ÚNS E. Böhm, J. Špánik, J. Baláž, okresní tajemník DS v Námestovu I. A. Škorvaga, žilinský tajemník V. Štévík a rovněž tři osobní tajemníci vysoce postavených představitelů strany.¹⁶³ Kromě samotné DS se dle obvinění nacházeli členové spikleneckých skupin též mezi vedoucími zaměstnanci důležitých státních úřadů na Slovensku (např. Fond národní obnovy, pověřenectvo vnitra, Nejvyšší kontrolní dvůr a další instituce).¹⁶⁴

Opět se aktivizovali slovenští partyzáni. 20. 9. byli povoláni do Bratislavy a 22. 9. se s jejich přispěním před sídlem SNR sešel k demonstraci více než čtyřsetčlenný dav, z nějž se pětičlenné samozvané delegaci podařilo vniknout do budovy, kde se domáhala kontaktu s J. Lettrichem.¹⁶⁵ V kanceláři tehdejšího místopředsedy československé vlády Jána Ursínyho proběhla o den později prohlídka, v souvislosti s níž došlo k zadržení tří zaměstnanců kanceláře a jejich obvinění ze zničení kompromitujících listin. Ústřední pozornost byla v tomto případě věnována osobě bývalého redaktora Otty Obucha, který pro Ursínyho pracoval jako tiskový referent. Obuch měl problematickou minulost, v časech Slovenské republiky patřil k zaměstnancům Úřadu propagandy, jehož vedoucím byl Tido J. Gašpar. Po osvobození se angažoval v Československém státním filmu, odkud byl propuštěn. V roce 1946 měl kontaktovat Ursínyho, který si dle obvinění měl být vědom, že Obuch spolupracuje spolu s tzv. bratislavskou skupinou s Ďurčanského SAV. Spojovací článek měl tvořit katolický básník Rudolf Dilong – tajemník a zakládající člen Ďurčanského Slovenského akčního výboru), s nímž měl být Obuch v blízkém kontaktu přes kurýry SAV Rudolfa Komanderu a B. Slávika.¹⁶⁶ Ursíny pak Obuchovi měl poskytovat důvěrné materiály z vládních zasedání, z nichž byly pořizovány opisy, které pak mířily přímo do rukou Ďurčanského.¹⁶⁷ Ursíny měl také vést s Ďurčanským korespondenční styk, který se mj. týkal Ďurčanského snahy ovlivnit výsledek procesu s Jozefem Tisem.

---

¹⁶³ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 236; ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 236

¹⁶⁴ ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 236-237

¹⁶⁵ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 77

¹⁶⁶ ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 237

¹⁶⁷ Ústavodárné NS RČS 1946- 1948, 98. schůze, 18. 3. 1948. *Společná Česko-slovenská parlamentní digitální knihovna*. [online]. [cit. 2011-01-28]. Dostupné z [www: http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/098schuz/s098005.htm](http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/098schuz/s098005.htm)

Příští den po zatčení Obucha se pak v tisku objevila další obvinění. Ta upozorňovala na protistátní činnost poslanců ÚNS a generálních tajemníků DS Miloše Bugára a Jána Kempného. Jako důkazní materiál bylo v tomto případě uvedena výpověď výše zmíněného agenta-kurýra R. Komandery, který byl bezpečnostními orgány ČSR zatčen již v srpnu. Nitky celého procesu měly dle obvinění znovu vést k Ďurčanskému, dle Komanderovy výpovědi měl Kempný prohlásit, že většina poslanců DS souhlasí s Ďurčanského činností.¹⁶⁸ Proti Kempnému KSS již dříve na základě závěrů komise NF shledala závažné námitky. V následujících dnech imunitní výbor ÚNS dospěl k dohodě o vydání Bugára a Kempného ke stíhání. Pouze zástupce DS v imunitním výboru se za své kolegy postavili a hlasovali proti jejich vydání, byli však snadno přehlasováni. Bugár a Kempný se mezitím rozhodli sami požádat o vydání, „*aby se mohli před soudem a veřejností obhájit.*“¹⁶⁹ 16. října tak oba nastoupili soudní vazbu. Zároveň byla 14. 10. imunitním výborem ÚNS vypracována zpráva, která doporučilo parlamentu vydat ke stíhání dalšího poslance DS J. Staška. Staškovo jméno bylo zmiňováno již v dřívějších materiálech, které se týkaly Kempného a Bugára. Okresní lidový soud v Bratislavě žádost o souhlas s trestním stíháním Staška vydal již v červenci 1947. Podle obžaloby Staško plnil roli spojky mezi vládou Slovenské republiky a slovenskými emigranty ve Francii, kde měl vyjadřovat podporu samostatnosti SR. Byl též mj. viněn z vyzrazení citlivých údajů o exilovém odboji a vládě ve prospěch Tisova režimu.¹⁷⁰ Staško byl umístěn do vazby v listopadu, a to bez konkrétního pokynu ÚNS k jeho vydání.

Demokratická strana tedy v tomto podzimním období musela čelit rozsáhlým politickým tlakům, jejichž výsledkem by bylo rozštěpení, případně její úplná likvidace, včetně eliminace myšlenkového i personálního zázemí, které bylo se stranou spjato. 11. října se sešlo předsednictvo KSS, které schválilo instrukce pro další postup strany. KSS se mimo jiné usnesla „*pozměnit celou politickou strukturu Slovenska, tj. složení Sboru pověřenců a jiných*

---

¹⁶⁸ Když však byl sám Komandera v roce 1948 souzen, uváděl vyšetřovací spis, že se s Kempným a Bugárem pokoušel setkat, avšak bezúspěšně. Komanderovy zájmy a jeho skutečné poslání zůstává krajně nejasné. Dle některých zdrojů mohl pracovat jak pro SAV, tak pro KSČ/KSS Viz: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002, s. 53-54 [online]. [cit. 2011-02-01]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf); Mikuš. J.: *Pamäti slovenského diplomata*. Cleveland: 1979, s. 292 ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 237

¹⁶⁹ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 279

¹⁷⁰ Dokument č. 126; *Tlač č. 838 Ústavodárneho národného zhromaždenia, so správou imunitného výboru o žiadosti OLS v Bratislave o vydanie poslanca J. Staška zo 14. októbra 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002, s. 53 [online]. [cit. 2011-02-08]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

orgánů lidové moci.¹⁷¹ V souvislosti s průběhem dalšího vyšetřování okolností protistátních akcí bylo postulováno, že slovenští komunisté budou variantně usilovat o:

- vyloučení DS z vlády,
- kladení překážek pro další působení DS ve vládě,
- rozpuštění DS.¹⁷²

V rámci „pozměnění“ politické struktury Slovenska a dalších opatření proti „spiklencům“ bylo mj. zamýšleno přezkoumání možnosti vytvoření zvláštního státního soudu, jehož předsedou (společně s jedním přísedícím) by byl člen KSS. V případě neuskutečnění této varianty měly vznikat „politické senáty“, které by byly pod kontrolou odbojových složek. V tomto opatření se strana odvolávala na zákon č. 320/1940 Sb., tedy legislativní akt, který byl přijat v období samostatné Slovenské republiky.¹⁷³ K propagandistickým účelům měly být využity též oslavy vzniku samostatné ČSR dne 28. 10., které dle KSS měly mít podobu velkých manifestačních akcí, jež byly zamýšleny rovněž jako protest proti „spiklencům“. Hlavní slovo na těchto manifestacích měli mít osvětoví inspektoři, kteří by se řídili osnovami vypracovanými Novomeského pověřenectvem školství. Předpokládalo se též udělení slova zástupcům armády.¹⁷⁴

„Odhalení spiknutí“ mělo na poměry v nejsilnější politické síle Slovenska – tedy v DS – nepochybný vliv. Strana v tomto obtížném období nevykazovala přílišnou vnitřní koherenci, což bylo v souladu s plány a strategií KSS. Například ministr dopravy v ústřední vládě Ivan Pietor nezávisle na KSS podporoval odchod J. Lettricha z předsednické funkce, „čistku“ uvnitř strany vedoucí k odstranění členů spojených s ideologií HSLŠ a zajištění smířlivějšího

---

¹⁷¹ Dokument č.125. *Zápisnica z Predsednictva KSS zo dňa 11. X. 1947 o ďalšom postupe KSS v jeseni 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 438 [online]. [cit. 2011-02-08]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

¹⁷² Dokument č.125. *Zápisnica z Predsednictva KSS zo dňa 11. X. 1947 o ďalšom postupe KSS v jeseni 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 438 [online]. [cit. 2011-02-08]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

¹⁷³ Dokument č.125. *Zápisnica z Predsednictva KSS zo dňa 11. X. 1947 o ďalšom postupe KSS v jeseni 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 438 [online]. [cit. 2011-02-08]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

¹⁷⁴ Dokument č.125. *Zápisnica z Predsednictva KSS zo dňa 11. X. 1947 o ďalšom postupe KSS v jeseni 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 438 [online]. [cit. 2011-02-08]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

postoje strany vůči KSS/KSČ. Pietorovy aktivity opatrně podporovali např. R. Fraštacký, P. Zaťko či M. Kvetko.¹⁷⁵ Ostatně již v létě roku 1947 se na Slovenku objevovaly zprávy o nových plánech směřujících k založení politické strany křesťansko-sociálního zaměření.¹⁷⁶ Ministerstvo vnitra však prostřednictvím agenta Valerije Vilinského současně sledovalo Pietorovy aktivity v zahraničí. Vilinskij měl již od roku 1946 spolupracovat se Státní bezpečností, současně však byl zaměstnancem ministerstva dopravy, které Pietor řídil.¹⁷⁷ Z této pozice mohl opatřit informace k vývoji situace v Demokratické straně. Skutečné zájmy agenta Vilinského nelze považovat za zcela prokázané, lze se však domnívat, že požíval Pietorovu důvěru.¹⁷⁸ Vilinský 1. 10. podal zprávu, podle prohlídka v Ursínyho kanceláři a zajištění Obucha vyvolalo mezi ministry a poslanci DS paniku. Pietor, Fraštacký, Zaťko a Hodža poté 14. října vyjednávali se slovenskými biskupy o změnách ve straně, a to zřejmě bez vědomí ústředního vedení DS. V rámci těchto jednání došlo ke shodě, že Dubnová dohoda bude odvolána, Lettricha v předsednictví vystřídá Ursíny, na post generálního tajemníka nastoupí M. Franek a Pietor získá post předsedy SNR či místopředsedy vlády. Zmiňovaný agent Vilinskij 17. října svému nadřízenému orgánu hlásil: „*Nezávazně pro mě, pro vás i toho, koho se to týká Janek (J. Ursíny – pozn. aut.) je po včerejší události v parlamentu úplně měkký a je ochoten v klidu odejít, necháte-li ho v klidu odejít. Můj pán (I. Pietor – pozn. aut.) by to zařídil. Prosím, abyste se na to zeptal a řekl mi to v úterý.*“¹⁷⁹ Stranu mělo řídit nově ustavené několikačlenné „direktorium“. Naopak skupina okolo Lettricha či Andreje Cvinčeka vyzývala k jednotě vůči komunistickému tlaku.¹⁸⁰ Komunisté z hlášení Vilinského tušili, že Ursínyho zajištění Obucha a následné události velmi zneklidnily a že by mohl být článkem k oslabení či rozbití DS. Nakonec se KSČ/KSS podařilo dosáhnout jeho odchodu z vlády, čímž měl být případ uzavřen.

---

¹⁷⁵ BARNOVSKÝ, Michal: Politické strany na Slovensku v letech 1945 – 1948. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II. Brno: Doplněk, 2005, s. 1197

¹⁷⁶ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 58 [online]. [cit. 2011-02-11]. Dostupné z www:

<http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 12. 5. 2007

¹⁷⁷ ŽÁČEK, Pavel: *V-101. Agent, ze kterého se dalo žít*. In: *Posledné a prvé svobodné (?) volby 1946, 1990*. Zborník z odborného seminára. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2006, s. 105

¹⁷⁸ ŽÁČEK, Pavel: *V-101. Agent, ze kterého se dalo žít*. In: *Posledné a prvé svobodné (?) volby 1946, 1990*. Zborník z odborného seminára. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2006, s. 106

¹⁷⁹ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 239; ŽÁČEK, Pavel: *V-101. Agent, ze kterého se dalo žít*. In: *Posledné a prvé svobodné (?) volby 1946, 1990*. Zborník z odborného seminára. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2006, s. 107

¹⁸⁰ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948*. Praha: SPN, 1991, s. 139

Dalším aktérem potenciálního štěpení DS dle hlášení agenta V-101 z druhé poloviny října měl být bývalý pověřenec zdravotnictví Ján Ševčík (představitel křídla, které požadovalo „očistný“ proces v DS, ač se Ševčíkův podpis nacházel pod Dubnovou dohodou) referoval o vývoji ve straně sovětským diplomatům v ČSR.¹⁸¹ Vilinskij ve zprávě uváděl, že jednomu z členů Strany svobody bylo předsedou vlády sděleno, že právě Ševčík by měl v budoucnu v DS hrát rozhodující úlohu.¹⁸² Dále referoval, že v blízké době dojde ke schůzi Pietora, Frašackého, Kvetka a Zařka, jejichž záměrem je zaujetí stanoviska pro jednání s Lettrichem, Ursínym a Hodžou. Pietor v tomto případě mohl aspirovat na předsednické místo ve straně, neboť Lettrich údajně měl jisté obavy z případné kompromitace v souvislosti s protistátním spiknutím. Vilinskij rovněž poznamenal, že v DS je naprosto nebojovná a ochablá nálada plná nejistoty, desorientovanosti a dalších očekávání vývoje situace.

7. Politická krize vrcholí: demise a rekonstrukce Sboru pověřenců

O změně politických poměrů na Slovensku pomocí rekonstrukce Sboru pověřenců, ale i nižších orgánů moci bylo v rámci KSS rozhodnuto 25. října.¹⁸³ V tento den se sešlo předsednictvo KSS, které vypracovalo směrnice k připravovanému sjezdu závodních a zaměstnaneckých rad. Zápis o schůzi obsahuje patnáct bodů, které se vztahují k dalšímu zamýšlenému vývoji politické situace na Slovensku. Hlavním heslem tohoto sjezdu měla být „*koncentrace veškerých protifašistických státotvorných sil všech stran Národní fronty*“.¹⁸⁴ Instrukce KSS předpokládaly, že SP podá demisi, a to i v případě nesouhlasu zástupců DS. Pro rekonstruovaný Sbor pověřenců komunisté požadovali následující složení:

- Členové KSS (v případě osoby G. Husáka se předpokládal kumulace funkcí předsedy SP, pověřence výživy a pověřence zemědělství),

---

¹⁸¹ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 153-154; ŠUTAJ, Štefan: *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 65, 258; V-101. Agent, ze kterého se dalo žít (doplnit)

¹⁸² Dokument č. 130. *Správy agenta Vilinského o situácii v Demokratickej strane z októbra 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 444 [online]. [cit. 2011-02-13]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf).

¹⁸³ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 59

¹⁸⁴ Dokument č. 129. *Zápisnica z predsedníctva KSS z 25. októbra 1947 o príprave zjazdu závodných výborov*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 443 [online]. [cit. 2011-02-15]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf), cit. 12. 5. 2007

- „čestní“ členové DS,
- zástupce odboje¹⁸⁵

Po skončení sjezdu měli své požadavky konkrétněji formulovat odbojové složky a připojit k nim připomínky v oblasti sociálně-politické. Dále KSS očekávala navázání jednání se slovenskými sociálními demokraty a Stranou svobody v tom smyslu, aby „*nezaujali negativní stanovisko ke sjezdu*“.¹⁸⁶ Sjezd závodních rad se uskutečnil 30. 10 v Bratislavě. Ve stejný den podal demisi J. Ursíny (vystřídán dosavadním poslancem DS Štefanem Kočvarou), na což reagovaly partizánské odbojové složky zvláštním vydáním novin Partizán, ve kterých bylo mj. uvedeno: *...Pan místopředseda se vzdal: jeho osobní tajemník byl přímým agentem zrádcovské kliky Ďurčanského a jak se zjišťuje, dodával Ďurčanskému zprávy z tajných zasedání vlády. Tak se uzavře další kapitola nespolehlivosti vysokých činitelů DS...*¹⁸⁷

Sjezd se v souladu se záměry KSS kriticky vyslovil k dosavadní činnosti Sboru pověřenců, předseda SP Gustáv Husák pak ve svém vystoupení přislíbil, že bude respektovat jakékoliv usnesení sjezdu.¹⁸⁸ Bylo rovněž rozhodnuto že v případě nesplnění požadavků bude dne 5. 11. konána generální stávka, která by přinesla další škody již tak oslabenému hospodářství ve slovenské části ČSR. Následující den konání sjezdu Husák oznámil demisi SP, a to navzdory nesouhlasu většiny pověřenců.¹⁸⁹ Své funkce složilo šest členů Sboru pověřenců (kromě Husáka i všichni ostatní pověřenci za KSS – L. Novomeský, J. Púll, J. Šoltész a K. Bezek – a rovněž bezpartijní pověřenec vnitra M. Ferjenčík, jehož resort v září předložil zprávu o spiknutí proti ČSR). Husák tento krok vysvětloval jako demisi celého tělesa a tímto způsobem jej také tlumočil předsednictvu SNR (jehož členové za DS se pochopitelně toto rozhodnutí odmítli) a vládě.¹⁹⁰ K situaci v SP se měla 31. 10. sejít také slovenská NF, zástupci DS však

¹⁸⁵ Dokument č. 129. *Zápisnica z predsednictva KSS z 25. oktobra 1947 o príprave sjezdu závodných výborov.* In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch.* Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 443 [online]. [cit. 2011-02-15]. Dostupné z [www](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf) <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>.

¹⁸⁶ Dokument č. 129. *Zápisnica z predsednictva KSS z 25. oktobra 1947 o príprave sjezdu závodných výborov.* In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch.* Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 444. [online]. [cit. 2011-02-15]. Dostupné z [www](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf) <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>.

¹⁸⁷ Partizán, zvláštní vydání, 30. 10. 1947. Cit dle: LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite.* Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 159

¹⁸⁸ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch.* Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 56. [online]. [cit. 2011-02-18]. Dostupné z [www](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf) <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

¹⁸⁹ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948.* Praha: SPN, 1991, s. 136

¹⁹⁰ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 304

jednání bojkotovali z důvodu plánované přítomnosti delegátů masových organizací, které participovaly na vyvolání politické krize. Husák však i bez přítomnosti demokratů prosadil přijetí demise a zahájil vyjednávání o sestavení nového SP.¹⁹¹ Sekretariát DS kontroval prohlášením, že pověřenci strany se svého mandátu nevzdají a že v takovém případě se nemůže jednat o demisi celého sboru.¹⁹² Pod hrozbou stávek a sociálního neklidu demokraté na jednání nakonec přistoupili, jejich snahou však bylo maximální uhájení dosavadních pozic, s možností přenechání jednoho až dvou křesel menším slovenským stranám. 3. listopadu se tak uskutečnila schůze slovenské NF i za účasti delegátů DS, kteří se stavěli za návrh, aby sestavením nového SP byl pověřen zástupce jejich strany. Byli ochotni akceptovat i fakt, že předsedou sboru by se znovu stal zástupce KSS, jednání však bylo ukončeno bez konkrétních výsledků.¹⁹³

Na návrh P. Zenkla se 4. 11. sešla celostátní NF, kde měla být krizová situace projednána, avšak k samotnému jednání vůbec nedošlo, neboť tajemníci za ČSNS, ČSL, DS a Stranu svobody schůzi na protest proti absenci zástupců českých odbojových složek (slovenští zástupci odboje pozváni byli) opustili.¹⁹⁴ 5. 11. se situace na Slovensku stal ústředním tématem zasedání vlády, kde se zprávou o „protistátním spiknutí“ vystoupil ministr vnitra V. Nosek a v úvodu svého vystoupení přítomným ministrům sdělil: „*Měli bychom být znovu tak neteční, jako už jsme jednou byli před Mnichovem a před 15. 3. 1939, a měli bychom poskytovat tomuto rozvratu a spiknutí výhody demokracie, jichž se dovolávají ne k prospěchu republiky, ale k jejímu rozbití? Ne, nikdy ne!*“¹⁹⁵ Za velmi napjaté atmosféry poté konstatoval předseda vlády Gottwald mj. toto: „*Nemůže být pochybnosti o tom, že (Dubnová) dohoda představuje hodžovsko-hlinkovský pakt a že se přes tuto dohodu do DS dostali tzv. agraláši a lud'áci.*“¹⁹⁶ Předseda KSS V. Široký se vyjádřil v tom smyslu, že dohoda umožnila v rámci strany znovuvybudování celé organizační sítě HSLS. Velmi kriticky se vyslovoval i ministr informací V. Kopecký, jehož averze ke Slovákům byla všeobecně známá. Oproti předchozí dohodě byl znovu otevřen případ „Ursíny“ a ustavena komise ministrů v čele s Noskem, která

---

¹⁹¹ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 243

¹⁹² KOVÁČ Dušan, *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998, str. 257

¹⁹³ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 57. [online]. [cit. 2011-02-20]. Dostupné z [www](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

¹⁹⁴ Svobodné noviny, 4. 11. 1947, s. 2; In: RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava: Academic DTP: 1998, s. 109

¹⁹⁵ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 246

¹⁹⁶ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 245

se měla případem i nadále zabývat.¹⁹⁷ 5. 11. České nekomunistické strany též společně odmítli návrh předsedy vlády K. Gottwalda, podle nějž by v obdobných krizových situacích měla pravomoc odvolávat a jmenovat členy Sboru pověřenců přejít z Předsednictva SNR přímo na ústřední vládu.¹⁹⁸

Tyto krizové momenty mezi „koaliční“ strany Národní fronty vnesly definitivní rozkol. Její nejsilnější síla, tedy čeští a slovenští komunisté, se postupně dostávala na legislativně-exekutivní rovině i v jiných mocenských orgánech do izolace.¹⁹⁹ V těchto dramatických podzimních událostech je tak nutné hledat snahu o překonání dlouhodobé nedůvěry, která mezi českými nekomunistickými stranami (především ČSL a ČSNS) a DS dlouhodobě vládla. Slovenští demokraté byli zejména národními socialisty chápáni jako autonomistický subjekt, který se snaží narušit unitární pojetí Československa. Proti zářijové prohlídce Ursínyho kanceláře se tvrdě postavili např. ministři Zenkl (ČSNS) a Hála (ČSL), postup odsoudili rovněž někteří sociální demokraté.²⁰⁰ Jiná alternativa než společný postup politických stran proti komunistickému bloku již z taktického hlediska nebyla ani možná. Rudé právo tak ve vydání ze 7. listopadu mj. zveřejnilo: „*Představitelé stran národně socialistické a lidové se spojili s DS – s tou, která se stala hlavním viníkem dnešních poměrů na Slovensku a která ke očividným útočištěm protistátních ľudáckých spiklenců.*“²⁰¹ Tato vnější spolupráce však nijak neovlivňovala vnitřní pnutí v jednotlivých politických stranách – 6. listopadu dochází opět k jednání dvou křídel DS pod vedením Pietora a Lettricha a vzájemné postoje k dalšímu vývoji strany nelze označit za konsensuální.

Jeden z možných scénářů složení rekonstruovaného Sboru pověřenců počítal s absolutním vyloučením DS. Další alternativa předpokládala přípuštění zástupců masových organizací do SP, proti čemuž se demokraté kategoricky postavili. DS se snažila zachovat takové složení SP, které by odpovídalo výsledku voleb z předchozího roku, případné ztráty křesel v tomto

---

¹⁹⁷ Komise se ani jednou nesešla. Viz: KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 239

¹⁹⁸ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 62-63

¹⁹⁹ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 201

²⁰⁰ Dokument č. 124. *Události okolo ministrov ve vládě za Demokratickú stranu v októbri 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 6.[online]. [cit. 2011-02-28]. Dostupné z [www.http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

²⁰¹ Rudé právo, deník KSČ, 7. listopad 1947, cit. dle: Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 355

exekutivním orgánu měly být pro stranu kompenzovány ziskem postu předsedy SP.²⁰² Za zvláště důležité strana považovala udržení pověřenectva zemědělství. Řešením situace v SP byl nakonec pověřen v rámci své slovenské cesty předseda vlády Gottwald, i přes námitky některých ministrů, kteří upozorňovali, že se jedná o porušení tzv. pražských dohod.²⁰³ Gottwaldovo pověření bylo v rámci schůzi vlády odhlasováno poměrně přesvědčivě, z 21 hlasů bylo proti jen devět. Gottwald odcestoval na Slovensko se sérií návrhů, podle nichž měla být realizována varianta, kdy žádná ze zastoupených politických stran nebude mít v SP většinu a zastoupení obdrží členové Sociální demokracie na Slovensku (bývalé Strany práce) a Strany svobody – tedy subjektů, které ve volbách roku 1946 neuspěly.²⁰⁴ Mělo dojít též k personálním obměnám. Konkrétnější návrhy byly předloženy KSS – nabízela DS post místopředsedy SP a pověřenectva financí, techniky, zdravotnictví a sociální péče, pro komunisty pak měl být vyhrazen post předsedy SP a dále „silových“ resortů školství, průmyslu, zemědělství a výživy. Pověřenectva vnitra a spravedlnosti pak měli spravovat odborníci.²⁰⁵ Takovou variantu představitelé DS odmítli.

9. 11., druhý den Gottwaldova pobytu na Slovensku, vypracovalo předsednictvo DS instrukce k dalšímu postupu. Konstatovalo, že Dubnová dohoda, pomocí níž se straně podařilo zvítězit v parlamentních volbách v předchozím roce, „není dále vnitrostranickým činitelem politiky strany a je vývojem ve všech směrech natolik překonána, že ji výkonný výbor strany... učiní předmětem jednání v tom smyslu, aby vyhlásil její bezúčinnost a nezávaznost.“²⁰⁶ K předchozím návrhům KSS na složení Sboru pověřenců bylo vypracováno stanovisko, ve kterém demokraté předpokládali udržení pověřenectev zemědělství a spravedlnosti. Zastoupení menších stran bylo akceptováno, ovšem DS si nárokovala post předsedy SP.²⁰⁷ Paralelně se konala další jednání KSS, na nichž se již podílel Gottwald. 10. listopadu se sešla slovenská NF, kde KSS (opět za přítomnosti Gottwalda) prezentovala závěry svých rokování – komunisté byli ochotni vzdát se pověřenectva dopravy a zemědělství, požadovali však

---

²⁰² ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 57. [online]. [cit. 2011-02-28]. Dostupné z [www](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

<http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

²⁰³ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 247

²⁰⁴ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 – 1948*. Praha: SPN, 1991, s. 137; AMV ČR 1 - 49/47 - 7

²⁰⁵ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 58 [online]. [cit. 2011-02-28]. Dostupné z [www](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf):

<http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>,

²⁰⁶ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 63; Čas, r. 4, č. 257, 11. 11. 1947, s. 1

²⁰⁷ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 59 [online]. [cit. 2011-03-02]. Dostupné z [www](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

<http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

resort spravedlnosti. Rovněž odstoupili od plánů na přímé zastoupení masových a odbojových organizací v SP.²⁰⁸ KSS neopomněla připomenout, že představitelé DS jsou obviněni z přípravy spiknutí proti ČSR, vyšetřování však dosud konkrétní důkazy nepřineslo. Následně vystoupil s emotivním projevem J. Lettrich a znovu zdůraznil důležitost udržení pověření zemědělství a spravedlnosti. Gottwald pak jednání ukončil s tím, že se konsensu dosáhnout nepodařilo.²⁰⁹ Rozhovory probíhaly za napjaté sociální i ekonomické situace na Slovensku. Znovu se aktivizovaly slovenské masové organizace a odbojové složky blízké KSS, odborový svaz hrozil manifestační stávkou, připravovaly se rezoluce proti členům odstoupivšího Sboru pověřenců (kritizováni byli především pověřenec zemědělství M. Kvetko a pověřenec výživy a zásobování K. Filo).²¹⁰ Na 14. 11. byl do bratislavské Reduty svolán samozvaný sjezd Jednotného svazu slovenských zemědělců, na jehož schůzi zaznívaly návrhy na násilné vniknutí delegátů do úřadu Pověření vnitra. Zasedání se účastnil mj. i poslanec KSS K. Bacílek, jenž se od počátku zasazoval o vyvolání politické krize na Slovensku a jenž nijak nezastíral své nepřátelství zejména k J. Lettrichovi a M. Kvetkovi. Poté se část účastníků odebrala demonstrovat před sídlo SNR. Manifestující dav se choval velmi agresivně, poničil železnou bránu budovy, fyzicky napadl příslušníky Národní bezpečnosti a údajně žádal smrt J. Lettricha.²¹¹

Konečná fáze jednání o složení Sboru pověřenců se konala 17. a 18. listopadu v Praze v rámci schůze celostátní NF. Slovenské strany se přely především o osobu pověřence spravedlnosti, jehož úloha byla vzhledem k podzimnímu vývoji situace zcela zásadní. Obě největší strany tento resort, které dosud spravoval Ivan Štefánik z DS, požadovaly pod svou kontrolu, jako „kompromisní“ řešení byl nakonec zvolen právník Andrej Buza – do funkce měl nastoupit jako odborník, zastával však funkci ve Československé sociální demokracii na Slovensku, disponoval údajně kontakty v KSS a v období Slovenské republiky se angažoval

---

²⁰⁸ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002, s. 59. [online]. [cit. 2011-03-02]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

²⁰⁹ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002, s. 59 [online]. [cit. 2011-03-08]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

²¹⁰ KOVÁČ Dušan, *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 256; ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002, s. 60 [online]. [cit. 2011-03-08]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

²¹¹ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 62, 214; *Čas*, deník DS, 16. 11. 1947, s. 1

v Hlinkových gardách.²¹² Výsledkem jednání byla skutečnost, že Demokratická strana na základě neprokázaných a neprošetřených obvinění a pod nátlakem masových a odbojových organizací pod vlivem KSS neústavní cestou ztratila v SP celkem tři křesla – zdravotnictví, soudnictví a pošt. Resort zemědělství nakonec DS obhájila, avšak M. Kvetko byl přeřazen na pověření výživy a zásobování. Vystřídání či „odejiti“ byli rovněž např. R. Fraštacký, E. Böhm, K. Filo a S. Belluš). V důsledku tohoto vývoje přestal tento orgán jakkoli reflektovat výsledky voleb z předešlého roku, podle nichž byl sestaven. Předsedou SP nadále zůstal Gustáv Husák. Na stejné schůzi NF KSC prostřednictvím ministra V. Noska představila odhalení špionážní skupiny, tentokrát v českých zemích. Jednalo se o další vykonstruovanou aféru, jejíž nitky vedly k instituci Obranného bezpečnostního zpravodajství. Cílem akce byla kompromitace vedoucích členů ČSNS, kterým se později pomocí důkazů prezentovaných prostřednictvím ministra P. Drtiny podařilo obvinění vyvrátit.

22. listopadu k předešlým závažným událostem zasedal výkonný výbor DS. Výbor se shodl v otázce nevyhnutelnosti zrušení Dubnové dohody a konstatoval, že toto ujednání je třeba chápat jako „vnitrostranické opatření pro přechodnou poválečnou dobu“.²¹³ Napříště měla dle výboru strana na konkrétní pozice delegovat příslušníky všech společenských vrstev a všech náboženských vyznání Slovenska. Výbor rovněž upozornil na fakt, že představitelům DS „nebyl dosud předložen usvědčující materiál, shromážděný úředními místy proti některým funkcionářům strany, takže tu zatím není podklad k použití disciplinárních předpisů a k vyvození patřičných důsledků.“²¹⁴ Britský konzul v Bratislavě J. A. Grant v jedné ze svých zpráv hlásil: „...Důkazový materiál, který policie nashromáždila, je tak úplný a tak důkladně doložený, že lze těžko uvěřit, že se jedná o skutečné podzemní hnutí. Dr. Fraštacký se domnívá, že účastníci byli do aféry původně zapleteni za pomoci agentů-provokátérů... Celá záležitost nese pečeť důkladné policejní režie. Avšak tak či onak – žádaného účinku bylo dosaženo a zastánci očisty dostali do ruky vhodnou zbraň.“²¹⁵ Předseda strany Lettrich pak na listopadovém manifestačním shromáždění příznivců DS (které provázely násilnosti z táborů sympatizantů obou relevantních slovenských politických sil – čelným představitelům KSS i

---

²¹² SNA Bratislava, f. Strana práce aj. 25. Cit. dle: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 61. [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

²¹³ Kolektiv autorů: *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.*, Praha: Melantrich, 1991, s. 398

²¹⁴ Kolektiv autorů: *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.*, Praha: Melantrich, 1991, s. 398

²¹⁵ ČERVENĚ, Jozef.: *Náčrt historie slovenských Salezianov*. [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z www: <http://cerven.blog.sme.sk/c/52049/Komunisti-sa-zacinaju-roztahovat-S199.html>

DS měla být zradikalizovanými hloučky provolávána smrt) uvedl, že „uvězněné osoby jsou drženy celé týdny bez trestního oznámení, bez výslechu a bez odevzdání soudu.“²¹⁶ Lettrichův komentář k situaci otiskl též stranický deník *Čas*, kde předseda strany konstatoval: „...Z věrohodného pramene jsem nabyl vědomí, že naše orgány užili trýznění a mučení obviněných i neobviněných.“²¹⁷

Demokratická strana se pod vlivem podzimních událostí nerozložila, byla však vnitřně velmi oslabena – na příkladu Pietora, Poláka či Ševčíka se ukázaly mocenské ambice, které straně v krizových situacích škodily. Na odvolání Dubnové dohody, která DS ve volbách roku 1946 dopomohla k volebnímu úspěchu, reagovala Strana svobody pokusem o posílení své nepočetné členské základny. Potenciálními straníkům i voličům z řad katolického slovenského obyvatelstva na počátku prosince vzkázala, že již „nejsou vázáni žádnými ohledy k proradné DS.“²¹⁸ Komunistům se však podařilo výrazně změnit rozložení sil ve Sboru pověřenců. Osvědčila se též propagandistická mašinérie celého bloku KSČ/KSS, proti níž se napadené strany nedokázaly účinněji bránit. Komunisté účinně využili svých pozic na úřadech, masových a odbojových organizacích a rovněž v bezpečnostních složkách. Prostřednictvím zmíněných subjektů bylo možné účinně manipulovat s veřejným míněním. KSS se tak snažila vyvolat dojem, že za situaci na Slovensku je zodpovědná pouze DS, ač obě strany zastupovaly slovenské obyvatelstvo již od období SNP. Na zasedání ÚV KSČ K. Gottwald ve dnech 27. a 28. listopadu shrnul předchozí vývoj a konstatoval neúspěch především v otázce snahy rozšířit Národní frontu o masové společenské organizace. Gottwald mj. prohlásil: „Pro nás a pro lid Národní fronta není starou koalici, ale svazkem dělníků, rolníků, živnostníků a inteligence, svazkem pracujícího lidu měst i venkova ... Říká se, že prý politické strany jsou jedinými politickými reprezentanty vůle lidu. To však není pravda. Nadstranické organizace představují daleko širší okruh obyvatelstva.“²¹⁹

S posledními listopadovými dny se tak na krátké přechodné období uzavřela série událostí, které směřovaly k eskalaci společenské i politické polarizace v ČSR. Slovensko v těchto rozsáhlých mocenských bojích představovalo klíčový region. Většinová slovenská společnost

---

²¹⁶ *Čas*, deník Demokratické strany, 18. 11. 1947; Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, str. 399

²¹⁷ *Čas*, deník Demokratické strany, 22. 11. 1947

²¹⁸ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha, Melantrich: 1991, s. 489

²¹⁹ RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002, s. 235

a aktivity spolu s masivními propagandistickými možnostmi KSČ i KSS se stále neprotínaly. Stále jasněji však začalo vycházet najevo, že tzv. lidová demokracie jako politický koncept stárnoucího prezidenta E. Beneše nezapustila v ČSR své kořeny.

Četné invektivy politickou situací na Slovensku ovlivňovaly i nadále. Když na příklad zástupci DS vyzvali své spolustraníky-zemědělce, aby pomohli odvodem části úrody zabránit krizi v přidělovém systému potravin slovenskému obyvatelstvu, využila KSS těchto aktivit a demokraty v souvislosti s těmito událostmi obvinila z politické agitace. Komunisté zmínili přiděly obilí ze strany SSSR a vyzvali k útokům na „reakci, která chtěla hlad obyvatelstva využít k politickým cílům.“²²⁰ Na prosincovém bratislavském zasedání ÚV KSS se transformace Sboru pověřenců (několik dní před zasedáním předseda SP G. Husák předstoupil před SNR programovým prohlášením nového SP) hodnotila jako nástup pokrokových sil na Slovensku a KSS jako hlavní hybná síla slovenské politiky. KSS též obdržela z pražské centrály prohlášení o nutnosti „rozdrčení reakce“, která je přítomna v dalších politických stranách a jejímž cílem je vyvolání vládní krize a jmenování úřednické vlády. Proto strana měla nadále dbát o očistu veřejného života od „protistátních živlů“ a „odstranění agentů-reakcionářů ze všech složek NF“.²²¹

7.1. Neadekvátní vyšetřovací metody bezpečnostních orgánů používané při výsleších osob v souvislosti s „protistátním spiknutím“ na Slovensku

I přes „vyřešení“ politické krize na Slovensku DS nepřestala upozorňovat na nestandardní vyšetřování osob spojených se „spiknutím“ proti ČSR, které zmiňoval v listopadu již předseda strany J. Lettrich. Teprve dne 15. 12. bylo 7. odborem Pověřenectva vnitra vydáno trestní oznámení proti J. Kempnému a M. Bugárovi, oba bývalí poslanci se ve vazbě nacházeli již od poloviny října. Ústy J. Lettricha a dalších pak DS veřejně kritizovala poměry ve Sboru národní bezpečnosti a používané metody výslechu VII. Odboru Pověřenectva vnitra. Toto téma se stala jedním ústředním tématem předvánoční schůze SNR dne 17. 12. 1947. K problematice se v rozsáhlé „závěrečné“ zprávě o „protistátním spiknutí“ dotkl při svém vystoupení pověřenec vnitra M. Ferjenčík. Zmínil přípis poslance ÚNS Jaroslava Vyškovského (DS), který byl Ferjenčíkovi adresován již 26. 9. Vyškovský mj. napsal:

---

²²⁰ Kolektiv autorů: *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 488

²²¹ RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci.* Praha: Academia, 2002, s. 235

„Dovolím si Vám oznámit, že někteří propuštění, kteří dokázali svou absolutní nevinnost, tj. z toho žilinského případu, byli na VII. odboru bití a trýznění německým způsobem, jak v Bratislavě, tak i v Žilině. S touto věcí se bude třeba bezpodmínečně zabývat, a to jak nejen v bezpečnostním výboru, nýbrž i v plénu parlamentu.“²²² Ferjenčík SNR upozornil, že se mu z těchto vyšetřovaných osob nikdo nepřihlásil, což Vyškovský v dalším dopise vysvětloval jejich strachem. Ferjenčík poté pokračoval: „Pokud jde o námitky, že někteří zajištění nebyli orgány Státní bezpečnosti předáni soudu v zákonu stanovené lhůtě, dovoluji si uvést, že některé osoby, které podle své účasti, dokázané výpověďmi a zabavenými doklady, tvořily ve spiknutí osoby ústředního charakteru, bylo nutné držet v policejní vazbě delší dobu, jestliže jsme chtěli odhalit celé toto rozsáhlé spiknutí a křížovými výsledky usvědčit osoby, které se ho zúčastnily v celém rozsahu. Mnoho ze zajištěných osob jsou intelektuálové. Svoje intelektuální schopnosti a znalosti práva do důsledku využívali k hatění postupu vyšetřování a na zastírání své trestné činnosti. Skoro všichni tito intelektuálové změnili několikrát své výpovědi, odvolávali a doplňovali, čímž se projevila potřeba znovu vyslýchat a srovnávat, což značně prodloužilo dobu vyšetřování, jestliže jsme chtěli soudu předložit řádné trestní oznámení s usvědčujícím důkazním materiálem. Kromě toho bylo nutno některé zajištěné vyšetřovat delší dobu i z důvodů zpravodajských, za účelem získání jasného obrazu o organizaci a činnosti celé zahraniční emigrace a jednotlivých skupin. Důsledky tohoto jednání jsem vzal a беру na sebe při vědomí naprosté nutnosti z hlediska bezpečnosti státu.“²²³ Poslanci za DS M. Géci a I. Laurinec pak ve svých projevech otevřeně kritizovali postup pověřenectva vnitra. Podle slov Géciho „po dobu trvání vyšetřování odhalených protistátních akcí bezpečnostní orgány sbíraly materiál na skandalizování činitelů DS tak, že se dotazovali obviněných, co vědí o tom, že J. Lettrich, J. Ursíny, R. Frašťacký, E. Böhm a K. Fillo jsou ve spojení s protistátními elementy.“ Zdali prý předseda DS nenavázal s nimi v USA styky či jim mravně nebo hmotně nepomáhal? Když orgány VII. odboru Pověřenectva vnitra v tomto směru nic nezjistily, vyslyšaly obviněné na rozličné okolnosti soukromého života obviněných osob, spisovaly s obviněnými také protokoly, které si potom ponechaly a soudu neodevzdaly.²²⁴ Laurinec vystoupil s dlouhou řečí, ve které upozorňoval na zcela nepřijatelné okolnosti výsledků, které jsou uplatňovány StB. Dle citací několika rozličných soudních spisů byli

²²² Slovenská národní rada 1946 – 1948, 13. schůze, 19. 12. 1947. *Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna*. [online]. [cit. 2011-03-13]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013005.htm>

²²³ Slovenská národní rada 1946 – 1948, 13. schůze, 19. 12. 1947. *Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna* [online]. [cit. 2011-03-13]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013005.htm>

²²⁴ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, s. 491

vyslýchání mučení a týrání velmi krutým způsobem.²²⁵ Laurinec též upozornil na zadržení poslance DS J. Staška, který byl v listopadu roku 1947 zatčen bez pokynu ÚNS k jeho vydání pro trestní stíhání. Imunita mu byla odebrána až ve druhé polovině prosince, po celé toto období byl tedy protiústavně držen ve vazbě.

Přítomní dotčení členové KSS plénum SNR opustili a navrátili se až při projednávání návrhu DS na vytvoření výboru pro vyšetření obvinění, která v předchozí rozpravě zazněla.²²⁶ Po návratu těchto členů vystoupil předseda KV KSS v Prešově a místopředseda SNR A. Pšenička a konstatoval, že Géci „úmyslně zneužil uděleného slova.“²²⁷ Dále pokračoval: „*Projev pana Gécioho, vyřčený oficiálně za Demokratickou stranu, lze hodnotit jen jako drzou provokaci vůči zásadním otázkám Státní bezpečnosti. V protistátním spiknutí byla odhalena zrádcovská, zločinná a protistátní činnost některých vedoucích členů přímo z vedení DS. Dva generální tajemníci DS jsou usvědčeni z velezrádné činnosti a spojením s fašisty a nepřáteli našeho státu v zahraničí. Další poslanec této strany (míněn pravděpodobně J. Staško – pozn. aut.) prováděl protistátní a velezrádnou činnost od osvobození. Místopředseda vlády a místopředseda DS Ursíny se musel vzdát ve vládě v souvislosti s odhalenými protistátními machinacemi. Na vysoká místa ve státní správě a v hospodářských pozicích byli dosazeni pod vlivem DS spojenci a agenti Ďurčanského, Sidora a Prídavka. Jako např. Ing. Jurčovič dosazený pány místopředsedy Ursínym a Fraštackým do vedení potravinářského průmyslu na Slovensku*²²⁸ ... Celá řada dalších osob ve státním a veřejném aparátu i v aparátu DS musela být zajištěna a bude za svou činnost i souzena. Na posledním zasedání Slovenské národní fronty pan pověřenec vnitra na dotaz předsedy DS p. Lettricha otevřeně prohlásil, že dohoda

---

²²⁵ Výtah z projevu I. Laurince tvoří přílohu této práce. Přepis citován dle: Slovenská národní rada 1946 – 1948, 13. schůze, 19. 12. 1947. *Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna*. [online]. [cit. 2011-03-14]. Dostupné z [www: http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013006.htm](http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013006.htm).

²²⁶ Kolektiv autorů: *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948*, svazek III. Praha: Melantrich, 1991, s. 492

²²⁷ Slovenská národní rada 1946 – 1948, 13. schůze, 19. 12. 1947. *Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna*. [online]. [cit. 2011-03-13]. Dostupné z [www: http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013007.htm#_d](http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013007.htm#_d)

²²⁸ Dcery ing. Jurčoviče prezentovaly životní příběh ing. Jurčoviče na konferenci Životní příběhy obětí stalinismu. Mária Jurčovičová mj. vzpomínala: „*Státní bezpečnost zatkla 707 osob, které byly podle své činnosti rozděleny do tří skupin. Nejmenší z nich tvořili lidé, považovaní režimem za nejnebezpečnější. Tvořilo ji 17 osob, pracujících na klíčových pozicích v politické i obchodní sféře. Mezi nimi i náš otec. Dne 9. října 1947 se nevrátil z práce zpět domů. Byl totiž zatčen Státní bezpečností, převezen na její vyšetřovnu, kde byl držen a vyslýchán. Nikdo z rodiny o něm po několik dní neměl žádné informace. Křížové výslechy, které měly zatčené donutit k přiznání ze zločinů, jež nespáchali, se konaly pod silným fyzickým a psychickým nátlakem. Toto trvalo sedm měsíců.*“ Viz: JURČOVIČOVÁ, Mária: *Naše dětská zkušenost s komunismem. Vzpomínky dcer politického vězně komunistického režimu v Československu*. [online]. [cit. 2011-04-13]. Dostupné z [www: http://www.politictivezni.cz/clanek_107_nase-detska-zkusenost-s-komunismem.html](http://www.politictivezni.cz/clanek_107_nase-detska-zkusenost-s-komunismem.html)

vedení DS s ľudáckými elementy z 31. března 1946 je jednou z hlavních příčin umožnění rozvratné činnosti protistátních a zločineckých elementů v ČSR. Na zasedání československé Národní fronty předseda vlády p. Gottwald srovnával tuto činnost vedení DS s činností Henleinovy strany ... Prvně od podzimní krize hovořil pan pověřenec vnitra o bezpečnostních otázkách a zde oficiální řečník vyslaný do diskuse za DS drzým a provokačním způsobem opětovně soustřeďuje celou pozornost na vymyšlené nepravdy a lži rozšiřované protistátním podzemím jak u nás na Slovensku, tak v zahraničí proti státně-bezpečnostním orgánům ... Vyslechli jsme však projev, jaký by si v dané situaci ani přímí agenti Ďurčanského lépe neobjednali. Klub členů Slovenské národní rady za Komunistickou stranu konstatuje: Tento projev člena SNR p. Gécioho je v rozporu s vládní linií v naší politice, v rozporu s programem Sboru pověřenců, v rozporu s politikou strany, která chce zasedat ve vládě. Projev p. Gécioho je způsobilý k ohrožení dobrého jména ČSR v zahraničí, dává zbraně proti našemu státu fašistické emigraci v zahraničí i našim nepřátelům. Projev p. Gécioho obsahuje dle našeho názoru skutkovou podstatu trestných činů podle zákona na ochranu Republiky...²²⁹

Poslanec Š. Blažko pak při schůzi Ústavodárneho národního shromáždění následující den upozorňoval, že brutální vyšetřovací metody Státní bezpečnosti nejsou výjimečně, ale dějí se *en bloc*.²³⁰ Ve své řeči dále zmínil: „Obdržel jsem v těchto dnech dopis velmi závažného obsahu, který mě nutí k tomu abych slavnou sněmovnu, Vás, dámy a pánové, s některými pasážemi obeznámil... Vyšetřování vedené VII. odborem Pověřenectva vnitra, respektive orgány Státní bezpečnosti, je tak brutální, že dr. Dobrovodský, prezidiální šéf Osídlovacího úřadu (v Bratislavě – pozn. aut.) na jedno ucho zcela ohluchl, neboť mu poškodili část ušní dutiny. Profesor Dobrovodský a paní Dobrovodská toto veřejně oznámili a byli za to před dvěma týdny uvězněni, avšak když i lékař dosvědčil, že byl dr. Dobrovodský zbit, byli stejného dne propuštěni na svobodu. Dr. Mikuš byl tak zbitý, že má rozbitou spodní čelist. Jezuita Hutira byl tak zbitý, že si nemůže ani sednout, ani se neudrží na nohou a třese se jako člověk, který utrpěl otřes mozku. V takovém stavu je víceru osob. Dr. Kružliak, když i u vyšetřujícího soudu odvolal výpověď na Kempného, učiněnou pod fyzickým násilím, byl nesmyslně dán k dispozici VII. odboru Pověřenectva vnitra, jenž jej tak stloukl, že byl celý zakrvavený. Dr. Binovský a dr. Kosorín byli zbiti v půli listopadu. Prof. Dr. Lanárovi byl vyražen zub a utrpěl vážný otřes mozku...Ing. Baníkovi, tajemníkovi Strany svobody, způsobili takové tržné rány,

²²⁹ Slovenská národní rada 1946 – 1948, 13. schůze, 19. 12. 1947. Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna [online]. [cit. 2011-03-13]. Dostupné z [www: http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013007.htm#_d](http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013007.htm#_d)

²³⁰ Kolektiv autorů: *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.*, Praha: Melantrich, 1991, s. 491

že se mu oblečení přilepilo na tělo. Podobně jsou trýzněny i ženy. Ženám se ukazují zápisy, že se jim manžel přiznal k nevěře, manželům se ukazují zápisy s podobným obsahem tak, aby na ně byl vyvinut psychologický nátlak. Bytí vede jistý... Předák, avšak 50 % lidí, kteří bytí vykonávají, jsou lidé z Prahy či místní Maďaři. Sedmý odbor trýznil lidi i předtím. Posluchač Vysoké školy obchodní Jan Májek z Ružomberku, nejmladší bratr ve Španělsku padlého Jozefa Májka, byl po volbách v červnu či v červenci při jedné příležitosti předveden se skupinou studentů na policii...když se ohrazoval proti policejní vazbě, byl nějakým politickým agentem udeřen do obočí tak, že mu podběhlo celé oko...Májek byl držěn na policii 4 dny. Údajně jej propustili s tím, že podepsal prohlášení, že proti němu žádné násilí nepoužili a že k úrazu přišel pádem na schodišti.²³¹

8. Poslední měsíce před uchopením moci KSČ/KSS

Na sklonku roku 1947 politické i sociální napětí v ČSR dále eskalovalo, a to mj. v souvislosti s následujícími parlamentními volbami, které se měly uskutečnit v květnu. Návrh nového ústavního textu, k jehož vypracování mělo ÚNS mandát, však dosud nebyl ve finální podobě schválen, byť na něm expertní komise pracovaly. Na tento fakt upozorňovali zástupci sociálních demokratů na lednové schůzi NF, při které byl termín voleb projednáván. ČSL navrhovala jejich uskutečnění již počátkem března, konsensu se však dosáhnout nepodařilo.²³² Případné záměry KSČ/KSS na rozhodujícímu podíl na politické moci musely být uskutečněny ještě před termínem voleb, neboť se objevovaly se zprávy, že volební zisk komunistů by mohl být oproti předchozím volbám nižší, a to dokonce podstatně.²³³ 15. ledna 1948 vystoupil v Brně-Juliánově ministr informací V. Kopecký a konstatoval: „*Situace se vyvinula tak daleko, že budeme muset volat po národní frontě poněkud nového, obrozeného vydání. Musí se v ní ujmout vedení nové garnitury, živly levé, pokrokové a socialistické, které chtějí národ vést kupředu a které mají kladný poměr k socialistickým snahám...Spoléháme, že zvláště*

---

²³¹ Ústavodárné NS RČS 1946- 1948, 89. schůze, 18. 12. 1947. Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna, [online]. [cit. 2011-03-17]. Dostupné z [www: http://snem.cz/eknih/1946uns/stenprot/089schuz/s089014.htm](http://snem.cz/eknih/1946uns/stenprot/089schuz/s089014.htm)

²³² Kolektiv autorů: *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*, Praha: Melantrich, 1991, s. 559

²³³ RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002, s. 237

*sociálně demokratická strana zůstane věrna dohodě o spolupráci s KSČ.*²³⁴ Také na Slovensku po proběhlé politické krizi přetrvávaly vleklé konfliktní linie týkající se zmíněných metod vyšetřování, nedostatků v distribuci, situace v zemědělství či ekonomických otázek.

Vývoj posledních měsíců nekomunistické strany donutil k širší kooperaci, která odstavila dřívější česko-slovenské stranické animozity na vedlejší kolej. Na Slovensku DS ve snaze o posílení svého postavení prohlubovala vztahy poněkud především s ČSNS – nikoliv z důvodů programové shody, ale právě pod hrozbou silících komunistických útoků a agresivní propagandistické činnosti vůči oběma stranám. Tato propaganda směřovala ke stigmatizaci ČSNS jako strany, která ospravedlňuje „protistátní“ činnost v DS. DS však v tomto období začala opět oslabovat vnitřní inkoherece. Čelním představitelem „opozičního“ a očištného křídla se stal bratislavský primátor J. Kyselý, který byl v období odhalení „spiknutí“ zatčen, vyšetřován a jehož role v podzimních událostech roku 1947 zůstává diskutabilní. Kyselý se angažoval v iniciativě, jejímž výsledkem měl být již několikátý pokus o založení katolické politické strany na Slovensku, ochotné ke spolupráci s KSS, a byl z důvodu nestandardních aktivit v lednu 1948 z DS vyloučen.²³⁵

Ve svém novoročním vydání deník KSS *Pravda* citoval V. Širokého, který hodnotil boj politických koncepcí na Slovensku jako boj pokrokových sil s reakcí. O budoucím politickém směřování DS v roce 1948 se zmínil v tom smyslu, že se jedná o „*linii dalšího podporování zbytků poraženého tiso-tukovského režimu, linii oslabování státní autority na poli hospodářského a sociálního života, podporování šmelinářů, černého obchodu a nepořádků v distribuci, sabotování příštích úkolů nové rolnické politiky, vyjádřené v hradeckém programu.*“²³⁶ Naopak mediální kanály DS se navrátily k diskusi o metodách pověřenectva vnitra při vyšetřování „protistátního spiknutí.“ V sobotu 10. ledna se deník *Čas* k tomuto problému obsírně věnoval a Státní bezpečnost se snažila inkrimované číslo zajistit. V článcích *Nejaké pletky sprisahancov* a *Podvodná akcia KSS* se mj. psalo: „*Jestliže demokratičtí činitelé podávali (myšleno upozorňovali – pozn. aut.) na půdě zákonodárných sborů gestapácké metody některých orgánů StB, učinili tak proto, aby surovosti provinivších se*

---

²³⁴ Kolektiv autorů: *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*, Praha: Melantrich, 1991, s. 552

²³⁵ LIPTÁK, Lubomír: *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 261; LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 190

²³⁶ Kolektiv autorů: *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*, Praha: Melantrich, 1991, s. 492

orgánů byli nejen jednou provždy odstraněné, ale i aby byly tyto orgány brány na zodpovědnost...Právní stát charakterizuje skutečnost, že každé jednání a postup vlády, parlamentu a všech státních orgánů, jiných korporací a jednotlivců je vymezeno zákonem a že každé porušení zákona tím nebo oním, bez ohledu na stranickou příslušnost, musí být opět podle zákona potrestáno... Rádi bychom proto věděli, v čem vlastně spočívá rozdíl mezi nenáviděnými a tisíckrát odsouzenými gestapáckými metodami, plynovými komorami, bezdůvodným zatýkáním a ničením životů miliónů a mezi ‚pokrokovými‘ metodami našich vyšetřujících orgánů.“²³⁷

Pověřenec vnitra M. Ferjenčík, který na počátku ledna obdržel od Sboru pověřenců vyjádření důvěry, se snažil obhájit argumentací, že pověřenectvo žádnou oficiální stížnost na postup vyšetřujících orgánů neobdrželo, připustil, že mohlo dojít k individuálním pochybením, odmítl však kritiku Národní bezpečnosti *en bloc*. Přislíbil vypracování statistik politické příslušnosti účastníků „spiknutí“, to však deník Čas odmítl s připomínkou, že tohoto postupu užilo již ústřední ministerstvo vnitra ve vydané propagandistické brožurce „*Spiknutí proti republice*“, z níž pochopitelně jako iniciátor události vzešla právě DS.²³⁸ Pověřenectvo spravedlnosti pod vedením odborníka-sociálního demokrata A. Buzy následně vydalo zprávu, v níž uvádělo, že „*jestliže se po vyšetření zjistí menší účast či menší vina obviněných a důvody vazby pomnou, jsou tito propouštěni na svobodu. V těchto dnech bylo propuštěno 15 obviněných a postupně, v souladu s dokončováním vyšetřování jednotlivých obviněných, budou i další osoby dle platných zákonů propuštěny.*“²³⁹ K definitivnímu zhodnocení „spiknutí“ se mělo přikročit po soudním projednání, které se očekávalo v březnu.

Druhý řádný sjezd DS, který se v uskutečnil 24. – 25. 1. 1948, se stal již dlouho před svým uskutečněním předmětem diskuse v tisku, měl totiž pro další vývoj na Slovensku zásadní význam. Slovenská veřejnost předpokládala, že sjezd otupí vyhraněné postoje některých skupin ve straně a DS se stane opět silnou alternativou vůči komunistické ideologii, byť po nuceném odvolání Dubnové dohody opět s nevyřešeným vztahem ke svému katolickému křídlu. Přáním KSS, jejíž sjezd se měl uskutečnit na počátku března, bylo přirozeně co největší prohloubení rozporů ve straně. Sociální demokracie zaujala spíše pasivní stanovisko,

---

²³⁷ Čas, deník Demokratické strany, 10. 1. 1948. Cit. dle: Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 565-566

²³⁸ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 566-567

²³⁹ Čas, deník Demokratické strany, 10. 1. 1948. Cit. dle: Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 567

i když její činný komentátor J. Čaplovič v periodiku Nový čas připouštěl, že rozpory budou DS dále oslabovat.²⁴⁰ KSS s ohledem na realitu blížících se voleb naopak již v průběhu vánočních svátků předešlého roku vyjádřila zájem o navázání vztahů se sférou náboženství. Deník Pravda dne 24. 12. zveřejnil článek pověřence školství L. Novomeského, který mj. napsal: „ ... *A nic by více neupevnilo dnešní pozici náboženství – stejně jako každý pozitivní postoj k němu – než určení správného a dobrého postoje jeho představitelů ke komunismu ... V podstatě jde o to, aby se tato teze přenesla do praktického života. Jde o to, aby se u nás nenašel nikdo, kdo by dovolil zneužití kříže, církve a náboženství proti úsilím, reprezentovaným hvězdou komunismu.*“²⁴¹ Sjezd, na nějž nebyli delegáti voleni, nýbrž jmenováni, potvrdil v předsednické funkci J. Lettricha a ve výkonném výboru zasedal drtivá většina dosavadních stranických špiček, byť vzhledem k obvinění zástupců katolického křídla z „protistátního“ spiknutí ve vedení znovu převážili evangelíci.

Další vývoj situace v ČSR již směřoval k definitivní instalaci režimu hegemonní politické strany, kterou tvořil blok KSČ/KSS. Ministr vnitra V. Nosek opakovaně nerespektoval přání svých politických kolegů z dalších politických stran a odmítal prošetřit poměry v rámci Národní bezpečnosti, která ztratila poslední zbytky své personální „plurality“. Rovněž v případě tzv. krčmaňské aféry se výsledky vyšetřování ministeria vnitra diametrálně odlišovaly od těch, které prezentovalo ministerstvo spravedlnosti. Shody se nadále nedařilo dosáhnout v otázce ústavy a konkrétního termínu voleb. ČSNS prezentovala návrh na rozsáhlejší územní decentralizaci a rozšíření působnosti národních výborů o samosprávnou funkci.²⁴² Asymetrický model existence SNR a SP (ovšem bez reálných pravomocí) měl být modifikován tak, aby i země česká a moravskoslezská mohly vytvořit zemské legislativní a exekutivní orgány. V konečném důsledku by však takováto varianta pravděpodobně posílení autonomie jednotlivých zemí nepřinesla, ostatně ČSNS sama prohlašovala, že je v první řadě zajistit jednotu státu vůči jakýmkoliv silnějším autonomistickým snahám. KSČ se postavila zcela jasně proti jakémukoliv přenášení pravomocí z centrálních orgánů. Nejistota ohledně dalšího vývoje narůstala, ministerstvo spravedlnosti registrovalo již od konce roku 1947

---

²⁴⁰ Kolektiv autorů: *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 588

²⁴¹ *Pravda*, deník Komunistické strany Slovenska, 24. 12. 1948. Cit. dle: Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 494

²⁴² Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 576

nárůst aktivit, které směřovaly k destabilizaci státu.²⁴³ K tomuto účelu měl sloužit únorový sjezd ROH, v jehož rámci se předpokládalo předložení ultimativních požadavků (včetně jednotných kandidátních listin pro nadcházející volby) a odhalení dalšího rozsáhlého „protistátního spiknutí“, v němž by právě bezpečnostní složky sehrály klíčovou roli pro zajištění komunistického převzetí moci.²⁴⁴

20. únoru tak přikročilo dvanáct ministrů za ČSNS, ČSL a DS k akci a podalo demisi s cílem možného jmenování přechodného kabinetu odborníků, který by ČSR přivedl k předčasným parlamentním volbám, tedy situace, k níž docházelo v meziválečném Československu nezdárka. Místopředseda DS a ministr Š. Kočvara pochyboval o podání demise jako o radikálním kroku, ze kterého již nebude cesty zpět. Jeho návrh však byl odmítnut, neboť další představitelé DS si uvědomovali, že 22. února proběhne konání sjezdu závodních rad, a snažili se o zaujetí definitivního stanoviska pro řešení situace ještě před tímto datem. Přesto však užší předsednictvo strany v poměru 7:3 demisi zamítlo²⁴⁵. Toto rozhodnutí, které mohlo vycházet z nedůvěry v ústavní řešení krize po zkušenostech s podzimními událostmi na Slovensku, ovšem ministři Kočvara, Lichner, Pietor a Franek nerespektovali a demisi podali.²⁴⁶ Avšak politická i sociální polarizace v Československu společně s geopolitickým vývojem naděje na udržení systému v dosavadní podobě již *de facto* vylučovala. Ministři za ČSSD (Václav Majer a František Tymeš demisi o pět dní později sice podali, obraz rezignace ministrů jako společného kroku většiny členů vládního kabinetu tím však byla rozrušena) ani nestraničný ministr Jan Masaryk tento krok nepodpořili, čímž vznikla situace, ve které se demisionující ministři nacházeli v menšině. Komunisté prostřednictvím předsedy Sboru pověřenců Husáka konstatovali, že demise ministrů DS se vztahuje rovněž na pověřence. Dne 23. 2. se v Bratislavě sešlo 250 členné zastupitelstvo DS, hlavní projev přednesl předseda strany J. Lettrich. Označil odvolání pověřenců za protiprávní čin, apeloval na své spolustraníky, aby nevstupovali do akčních výborů a rovněž demonstroval svou víru v ústavní řešení krize. Rovněž A. Cvinček ve svém projevu vyzýval ke spolupráci katolíků a

---

²⁴³ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 664

²⁴⁴ Kolektiv autorů: *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 665

²⁴⁵ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 67; ŠUTAJ, Štefan: Slovenské občianské politické strany v dokumentoch. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 69 [online]. [cit. 2011-03-17]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

²⁴⁶ LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 67

evangelíků a vyzýval k zachování věrnosti straně.²⁴⁷ Tehdy však již probíhala generální stávka, které se zúčastnilo 2,5 milionu Čechoslováků a 25. 2. byla jmenovaná nová vláda „obrozené“ NF.

9. ČSR v realitě nové hegemonní politické moci

Bezprostředně po únorovém převzetí moci začala cílená kampaň směřující k likvidaci občanských stran a podřízení jejich zbytků komunistické moci. Zatímco sociální demokraté byli nuceni podstoupit cestu „dobrovolného“ sloučení s KSČ, ČSNS (později přejmenovaná na Československou stranu socialistickou), ČSL, DS (od března 1948 jako Strana slovenské obrody) a Strana svobody existovaly nadále a jejich role v novém politickém systému nebyla nepodobná té, kterou vykonával československý stát ve vztahu k SSSR. Jednalo se o tedy o naprostou podřízenost vedoucí straně. Parlamentní „volby“ proběhly v roce 1948 již plně v režii nové moci, která prosadila nesoutěživý systém jednotné kandidátní listiny. Tyto volby spolu s přijetím nového ústavního textu a rezignací prezidenta E. Beneše představovaly symbolickou tečku za krátkou érou existence poněkud atypického hybridního politického systému v ČSR mezi lety 1945 – 1948.

V Demokratické strana nastal bezprostředně po únorových událostech naprostý rozklad. Na začátku března 1948, kdy část jejích členů a funkcionářů pod vedením J. Ševčíka, M. Poláka a v nedávno vyloučeného J. Kyselého utvořila samozvaný akční výbor. Ten následně odvolal 25 členů SNR a rovněž 20 poslanců ÚNS. Na troskách DS se konstituovala „následnická“ Strana slovenské obrody (SSO). Ta fungovala již zcela pod patronátem KSS a okamžitě se od dřívější politiky DS distancovala.²⁴⁸ SSO byla 8. 3. 1948 prohlášena za řádného člena slovenské NF. 11. 3. pak M. Polák přednesl v ÚNS kritický projev, ve kterém definitivně odsoudil předchozí politiku DS a vyjádřil svou důvěru v novou vládu K. Gottwalda.²⁴⁹ Jestliže ještě v únoru 1948 DS vykazovala přes 200.000 členů, pak na konci stejného roku

²⁴⁷ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 416

²⁴⁸ PEŠEK, Jan. Strana slovenskej obrody. In: MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II., s. 1319

²⁴⁹ Dokument č. 159. *Prejav predstaviteľa Strany slovenskej obrody M. Poláka v Ústavodárnom národnom zhromaždení z 11. marca 1948, v ktorom vyjadruje dôveru vlade K. Gottwalda po rekonštrukcii*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002 s. 511-515 [online]. [cit. 2011-03-19]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

jejich počet klesl na pouhých 944 a společně se Stranou svobody představovala SSO po čtyřicet let režimu hegemonní strany komunistické strany zcela marginální satelitní politickou sílu.²⁵⁰

9.1. Slovenská politická reprezentace před soudem nového režimu

Bezprostředně po převzetí rozhodující moci v ČSR blokem KSC/KSS začaly politické a společenské čistky, které se týkaly veškerých úřadů na Slovensku. Jejich cílem byla eliminace a zlomení potenciálního odporu opozice vůči novému režimu. Trestní řízení bylo již v dubnu obnoveno v případě J. Kempného, M. Bugára a J. Staška. Spolu s nimi došlo k zadržení J. Ursínyho a poslance J. Vyškovského, který jako první upozornil na protizákonné metody vyšetřování v podzimních událostech předchozího roku. Mnozí bývalí vysoce postavení politici DS raději volili promptní odchod do exilu, než aby se ocitli v soukolí rozpoutaného teroru. V zahraničí se tak ocitli předseda strany J. Lettrich, ministr v demisi Š. Kočvara, dále bývalí pověřenci M. Kvetko, E. Böhm, M. Josko či R. Fraštacký, rovněž tak poslanci F. Hodža, M. Zibrín či Š. Blažko. Obdobný postup volili i někteří představitelé Strany svobody. Emigroval rovněž bývalý pověřenec vnitra M. Ferjenčík, klíčová postava slovenských událostí v roce 1947.²⁵¹ Ti, kteří v ČSR zůstali, se museli potýkat s náhlými starostmi nejen o důstojné životní podmínky své i svých blízkých, ale také mnohdy o holý život. Představitelé DS se stali obětmi většího množství politických procesů, vedených ať proti skupinám či proti jednotlivcům. Znovu byla otevřena otázka protistátního spiknutí na Slovensku. Bývalý předseda DS a místopředseda vlády J. Ursíny byl již 29. 4. 1948 na základě obvinění ve věci vyzrazení státního tajemství a vojenské zrady odsouzen na 7 let žaláře, odkud byl propuštěn 1953 s podlomeným zdravím. Žádost o jeho vydání se projednávala dne 18. 3. 1948 na schůzi ÚNS, kde vystoupil zpravodaj poslanec Kokeš.²⁵² Ten pronesl velmi útočný projev, ve kterém znovu označil DS za hlavního viníka „protistátního spiknutí“ a dále uvedl, že „*ohrožení republiky spiklenci bylo velmi vážné a že zapletení obvinění politici DS (Bugár, Ursíny, Kempný, ale i F. Hodža) šli do svých funkcí pouze s úmyslem zrealizovat toto spiknutí a rozbít tím republiku.*“ Hlavní „organizátor“ spiknutí Otto Obuch byl odsouzen ke třicetiletému

²⁵⁰ PEŠEK, Jan. *Strana slovenskej obrody*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II., s. 1324

²⁵¹ Generál Ferjenčík emigroval přes německé území do USA, kde mu v šak hrozilo vyhoštění, neboť někteří zástupci slovenského exilu poukazovali na jeho kontroverzní úlohu zejména v období SNP a slovenské politické krize. Nakonec mu byl v USA azyl udělen.

²⁵² *Ústavodárné NS RČS 1946-1948, 98. schůze, 18. 3. 1948*. Společná Česko-slovenská parlamentní digitální knihovna. [online]. [cit. 2011-03-18]. Dostupné z [www: http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/098schuz/s098005.htm](http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/098schuz/s098005.htm)

trestu. Ján Kempný do vězení putoval s šestiletým trestem, Miloš Bugár byl odsouzen na 1 rok a Pavol Čarnogurský na 18 měsíců.²⁵³ Ve stejném procesu byl rovněž na 6 let odsouzen i Jozef Staško.²⁵⁴

Na počátku 50. let se konaly politické procesy s dalšími představiteli slovenských občanských stran, v nichž byli perzekvováni především bývalí sociální demokraté, ovšem mezi odsouzenými nechyběli ani další bývalí politici z DS. To se týkalo rovněž procesu proti demokratovi F. Thurzovi, kde byli odsouzeni jeho spolustraníci J. Vyškovský, A. Pakan, M. Ruman a další. Ti, kteří trestu odnětí svobody unikli, museli se potýkat s perzekucí v zaměstnání i dalších oblastech každodenního života. Bývalý státní tajemník J. Lichner obdržel umístěnku na pozici řadového účetního. Další exministr za DS I. Pietor byl přeražen do výrobní sféry, kde se dočkal časté šikany za neplnění pracovních povinností. M. Franek se musel i s rodinou vystěhovat ze svého bratislavského bytu, který byl posléze přidělen pracovníkovi Státní bezpečnosti.²⁵⁵ Komunisté dále vypracovali seznamy, ve nichž uváděli jména bývalých politiků DS, kteří odmítali spolupráci s novým režimem. Pověřenectva a soudy pak dostaly za úkol, aby tyto „nežádoucí živly“ zařazovaly do průmyslu či konstruovaly nepravdivá obvinění.

Instalovaný režim hegemonní státostrany však rovněž neopomněl některým představitelům KSS jejich angažmá v otázce slovenského autonomismu. V období upevňování nové moci, které bylo spojeno s rozsáhlou perzekucí proti rozličným složkám československé společnosti, byl též uspořádán proces s tzv. „slovenskými buržoazními nacionalisty“. Žaloba k tomuto procesu uvádí, že bývalí pověřenci G. Husák, L. Holdoš, D. Okáli, I. Horváth a L. Novomeský napomáhali reakční buržoasii pod vedením zrádců Lettricha, Ursínyho a spol. v období před únorem 1948. V dalším znění jsou Lettrich a Ursíny označeni za imperialistické agenty a Husákova skupina za jejich napomahače, kteří společnými silami měli „neutralizovat revoluční síly pracujícího lidu v rámci SNP.“²⁵⁶ Navíc měli zneužívat svých funkcí v SNR a SP k brzdění výstavby lidovědemokratického řádu a nerespektovali úlohu centrálních orgánů státu. Žaloba uvádí např. i následující výpověď I. Horvátha: „*Husák*

---

²⁵³ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 146

²⁵⁴ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava, Ústav TGM: 1998, s. 111

²⁵⁵ ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 81-82[online]. [cit. 2011-03-18]. <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

²⁵⁶ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava, Ústav TGM: 1998, s. 446

mně v přítomnosti Lettricha a Novomeského řekl, že musíme postupovat v Praze jednotně s Lettrichem, Fraštackým a dalšími, neboť se na tom dohodl s nimi již v Bratislavě. Zdůrazňoval, že musíme ve spojení s Lettrichem a dalšími trvat na tom, aby byla uchována taková kompetence Sboru pověřenců a Slovenské národní rady, abychom si mohli na Slovensku rozhodovat sami a nemuseli přihlížet ke stanovisku centrální vlády. Při tom zlobně prohlašoval, že si nenecháme z Prahy do ničeho mluvit.....²⁵⁷ Pokračoval D. Okáli: „Konečným cílem našeho nepřátelského úsilí bylo vytváření podmínek, aby buržoasie opět mohla uchopit moc na Slovensku, a tak byl obnoven samostatný Slovenský stát.“²⁵⁸ Předpokládaná výše trestů za trestné činy velezrady, sabotáže a vyzvědačství měla být navržena v exemplární výši – pro bývalého předsedu Sboru pověřenců G. Husáka doživotí, pro D. Okáliho trest do 25 let, pro I. Horvátha do 23 let, L. Holdošovi byl navržen trest odnětí svobody do 20 let a L. Novomeskému do 16 roků.²⁵⁹ Po „uvolnění“ poměrů došlo ke zkrácení těchto trestů, avšak celý proces představuje memento absolutní nevyzpytatelnosti nedemokratických režimů 20. století.

10. Závěrečná úvaha nad slovenskou politickou krizí, jejími příčinami a důsledky

Slovenská politická krize představovala významný mezník v dějinách ČSR, jenž předznamenal neblahý vývoj dalších událostí. Došlo v ní ke střetu idejí na několika bázích a vítězně z ní vyšli ti, kteří v příštích letech spoluutvářeli krutý nedemokratický režim (a někteří z nich se stali jeho obětí). Tento mocenský konflikt znamenal konec iluzí o „socializující“ či lidové demokracii v Československu. Jaká však tato demokracie byla? Slovenská situace v tomto období naznačuje, že se nejednalo o konsensuální vizi jakéhosi ideálního modelu „socialistického“ politického a společenského systému. Tehdejší společnost (a politické strany, které ji měly reprezentovat) byla mnohem více fragmentovaná, než by se pod aureolou hesel o „spolupráci na poválečné výstavbě ČSR“ mohlo zdát. Většina slovenské společnosti se v květnových volbách roku 1946 rozhodla odmítnout politický a ideový program KSS. Zdá

---

²⁵⁷ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava, Ústav TGM: 1998, s. 449

²⁵⁸ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava, Ústav TGM: 1998, s. 463

²⁵⁹ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava, Ústav TGM: 1998, s. 463

se, že faktor odlišné stratifikace slovenské společnosti hrál v tomto rozhodnutí zásadní roli. Konkrétní dopady této stratifikace však nelze přesněji zhodnotit (na příklad přesnější změření korelace mezi uzavřením Dubnové dohody a následným volebním úspěchem Demokratické strany). Tato dohoda však své konkrétní důsledky skutečně měla – DS vystupovala jako „konfesijně sjednocená“ strana a slovenský katolický klérus otevřeně voliče vyzval, aby svůj hlas straně odevzdali. Bylo tedy rozhodnutí slovenských voličů skutečně rozhodnutím z přesvědčení, či se tito voliči spíše řídili radou druhých? Je neprokazatelné, že by každý tehdejší volič v ČSR domýšlel, jakou osudovou váhu bude jeho hlas pro tento stát nést. A je možné a dokonce pravděpodobné, že i kdyby tyto volby vykazaly jiný výsledek, mezinárodní situace by Československo neomylně nasměrovala k únoru roku 1948.

Prizmatem dnešního pohledu českých společenských věd se dějinné období ČSR mezi lety 1945 – 1948 jeví jako demokratické, ač s omezujícími znaky. Hlubší interdisciplinární syntéza celého období, která by přiblížila skutečné vztahy na vstupech a výstupech politického i sociálního procesu, dosud chybí. Je třeba si položit otázku, zda tento (limitovaný) demokratický režim není odvozován především z faktu uskutečnění voleb v květnu roku 1946. Takto skutečně lze dle agregativního pojetí demokracie, které primárně předpokládá artikulaci politických názorů a preferencí obyvatelstva prostřednictvím volebního procesu, připustit pro ČSR v letech 1945 – 1948 pojem demokratický režim (naopak pojetí deliberativní klade více důraz na roli veřejného mínění, které by společnost mělo směřovat právě ke konsensu).²⁶⁰ Označit volby roku 1946 za zcela soutěživé by bylo chybné. Tehdejší politický a společenský systém vykazoval mnohé „nepluralitní“ znaky, které lze lokalizovat jednak v kodifikované formě, jednak jako jakýsi „spirit“ doby. Tyto dva znaky navzájem korelovaly, jeden vycházel z druhého. Události na Slovensku na podzim roku 1947 odhalují obě tyto formy velmi zřetelně. Neúcta a nedodržování ústavní litery a zvyklostí, zásadní politická jednání vedená mimo jakoukoliv veřejnou kontrolu, agresivní a neobjektivní rétorika vlivných mediálních kanálů, výslechy vedené brutálními vyšetřovacími metodami bezpečnostních složek, svévolné a protizákonně prodlužované držení osob ve vazbě či vyděračský potenciál masových a odbojových organizací a jejich neustálé využívání k ovlivnění politického procesu tvoří stavební bázi existence nejrůznějších typů nedemokratických režimů. V Československu se v tomto období objevují spolu s dalšími

---

²⁶⁰ Viz např.: ČMEJREK, Jaroslav; BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan: *Demokracie v lokálním politickém procesu*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 13, k čemuž lze doporučit i brilantní dílo politologa Fareeda Zakarii *Budoucnost svobody*, který přichází s koncepty liberální a neliberální demokracie.

krajně alarmujícím aspekty – absencí plnohodnotné volené lokální i regionální samosprávy, takřka kolektivním vyloučením osob maďarské a německé národnosti z volebního práva a okolnostmi jejich transferu z území ČSR, rezignací na suverénní zahraniční politiku či zlehčováním a potlačováním otázky slovenské autonomie. Blok KSČ/KSS prokazatelně disponoval znaky tzv. antisystémové strany, jejíž činnost dle jedné z definic slavného italsko-amerického politologa G. Sartoriho spočívá v „*podkopávání legitimacy režimu, k němuž stojí v opozici*.“²⁶¹ Antisystémová strana obvykle tvoří v politickém systému za běžných okolností menšinovou roli, tj. i při případném vzrůstu podpory jsou tzv. systémové strany schopny utvořit koalici, která by takové straně znemožnila proniknout na rozhodující pozice v politickém systému. Avšak víme, že československou vládu tvořily v období 1945 – 1948 všechny relevantní politické síly, tvořící tak koalici „všenárodního sjednocení“. Zastoupení obou komunistických stran v exekutivní moci je tak z teoretického hlediska velmi nelogické stejně jako tato koalice zahrnující všechny relevantní aktéry tehdejšího stranického systému. V situaci bezprostředně po skončení válečného stavu, který proměnil geopolitickou situaci v Evropě, a vzhledem ke značným volebním ziskům KSČ/KSS však tato teoretická logika ustupuje stranou. Výklad pojmu opozice se totiž ve výše zmiňované úvaze jeví jako krajně problematický. Charakter opozice v ČSR v tomto období měl symptomy pro demokratické režimy atypický. Politické strany se sice v rámci systému Národní fronty chovaly jako unitární aktéři (tj. jednali dle instrukcí vedení strany), avšak uvnitř některých z nich bylo možné identifikovat tendence k frakcionalizaci. Jednalo se především o DS a ČSL, v poslední fázi trvání systému i o ČSSD. Za opozici politického charakteru lze označit rovněž osoby, které byly mocensky či ideově spjaty s režimem Slovenské republiky a které nadále veřejně sympatizovaly s jeho ideologií.²⁶²

V ČSR mezi lety 1945 – 1948 lze rozlišit opozici jednak ve formě vnitrostranické, jednak ve formě onoho podivného jevu „opozice v koalici“, která byla jinak chápána komunisty a jinak kupříkladu lidovci či DS. KSČ/KSS prostřednictvím NF vystupovaly *de facto* jako kryptodemokratické strana, které směřovaly cílevědomě k uchopení veškeré politické moci v Československu a které v tomto směru nemohly povolit žádnou formu skutečné opozice, která však patří ke zcela nezpochybnitelným základům demokratické společnosti. Historik Zdeněk Kárník uvádí: „*Opozice je totiž v demokratickém státě integrální, nezbytnou součástí*

---

²⁶¹ SARTORI, Giovanni: *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno: CDK, 2005, s. 137

²⁶² Více k termínu „politická opozice“ viz např.: KUBÁT, Michal: *Politická opozice v teorii a středoevropské praxi*. Praha: Dokořán, 2010

politického systému. *Legalita opozice je předpokladem existence demokracie. Neexistuje-li někde, pak nemůže jít o demokratický stát.*²⁶³ Z tohoto důvodu lze pozici KSCĚ/KSS skutečně hodnotit jako zvláštní případ antisystémové strany.

Brněnský politolog S. Balík publikoval k tématu politického režimu v ČSR stať s názvem *Tři roky svobody? Pretotalitní režim v Československu mezi lety 1945 – 1948.*²⁶⁴ Balík v textu předkládá klasifikaci autoritativních režimů J. J. Linze – předního světového odborníka na tuto problematiku. Linz pretotalitní režimy mj. charakterizuje takto: „*Pretotalitní režimy mohou být nastoleny dvěma možnými způsoby. V prvním z nich o totalitarismus usilující politická strana či hnutí získají moc legální, ústavní cestou prostřednictvím demokratických voleb, v situaci, kdy došlo ke krizi legitimacy a identity stávajícího režimu. Poté, pomocí odstraňování nejružnějších komponentů demokratického systému, je zahájen proces vytváření pretotalitního režimu s jasným úmyslem vzniku systému totalitního. V druhém případě je pretotalitní režim nastolen po skončení válečných událostí, které zásadním způsobem zpochybnily základy předválečného uspořádání. Obecně lze tedy říci, že pretotalitní režim může být nastolen po zásadním zpochybnění stávajícího režimu, po jeho delegitimaci a ztrátě vlastní identity. Za pretotalitní lze považovat situace, v nichž důležité politické, společenské a kulturní faktory svědčí pro brzké totalitní řešení. Mezi tyto situace patří předně stav, v němž významná politická skupina usiluje o realizaci totalitní utopie, avšak její moc ještě není plně konsolidovaná a daný politický systém ještě nemá potřebnou a žádoucí institucionální strukturu. Dále sem patří stav, v němž instituce typu armády, církve, odborových organizací, zájmových skupin, kmenových vládců, soudů či dokonce monarchistické struktury ačkoli nejsou zcela jasně zapojeny do systému, který by vylučoval veškerý pluralismus, stále disponují dostatečnou mírou autonomie, legitimacy a efektivnosti. A konečně stav charakterizovaný nesnadno dosahovanou rovnováhou, kdy nelze vynést jasný soud týkající se budoucnosti režimu, kdy někteří věří, že totalitní hnutí bude kooptováno stávajícími společenskými strukturami, zatímco jiní věří v konečný úspěch takového hnutí. Typickou pretotalitní situaci představuje případ, v němž Strana, která prostřednictvím svých masových organizací či paramilitárních jednotek více či méně skrytě usiluje o dosažení totalitní kontroly*

---

²⁶³ KÁRNÍK, Zdeněk: *Pravé a levé politické extrémity v Českých zemích a Československu, především meziválečné doby, zvláště pak fašismus a komunismus.* In: KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, svazek III.* Praha: ÚSD, Dokořán, 2004, s. 30

²³⁸ BALÍK, Stanislav: *Tři roky svobody? Pretotalitní režim v Československu mezi lety 1945 – 1948.* In: Rexter. Centrum pro bezpečnostní a strategické studia. no. 00, 2002, s. 1-20

a vyvíjí v tomto smyslu nátlak na vládu, kterou tvoří její lídři v koalici se zástupci jiných stran. „²⁶⁵

Balíkův pokus o definici režimu s aplikací politologické terminologie lze jen uvítat, zůstává však otázkou, zda užití termínu pretotalitní režim ve vztahu k ČSR mezi lety 1945 – 1948 není až příliš rigidní. Předně je třeba uvážit, že jeho aplikace je možná pouze s historickým faktem pozdějšího převzetí moci KSČ/KSS a režimem hegemonní politické strany, jestliže by však k tomuto převzetí nedošlo, byla by definice ČSR jako pretotalitního režimu v daném období pravděpodobně neobhajitelná. Přesto – vzhledem k výše zmíněným symptomům – které odporují pojetí pluralitní společnosti, není teze o limitované demokracii z dnešního pohledu bez objasnění širšího kontextu zcela na místě. Lze namítnout, že pokud by v ČSR byly uspořádány v roce 1948 volby v duchu května roku 1946 (byť s omezeným spektrem výběru politických stran), pravděpodobně by došlo k posunu v systému, neboť rozpory mezi politickými stranami by postupně nabyly takových rozměrů, že další spolupráce na bázi všenárodní koalice by mohla vést k zablokování celého systému. Polarizace a masová mobilizace společnosti společně s geopolitickou situací by pravděpodobně vyústila v nepokoje a vážnou krizi legitimacy systému, což by usnadnilo možný vojenský zásah zvnějšku. Slovenská otázka by pak v této krizi tvořila jednu ze zásadních konfliktních linií. Pak by bylo zcela vedlejší, jakým způsobem by tyto volby – zejména pro KSČ/KSS – dopadly, nelze nijak kalkulovat s jistou prohrou, neboť přesnější dobové údaje o volebních či stranických preferencích občanů nejsou dostupné. Méně konfliktní a spíše idealistický scénář předpokládal právě prohru komunistů, spolupráci ostatních politických stran a postupné snižování jejich vlivu. Jako příklad lze uvést například Itálii, avšak takový scénář by vyžadoval užší spolupráci ČSNS a ČSL s DS a Stranou svobody (za předpokladu posílení volebních zisků všech zmíněných subjektů) a případnou toleranci sociální demokracie. Avšak ani zmíněný italský příklad nepostrádal některé negativní rysy, které postupně vyústily do tzv. „partitokracie“.

Optimálnější by se pro definici politického režimu v ČSR mezi lety 1945 – 1948 mohlo zdát vymezení operující s termínem „hybridní režim“.²⁶⁶ Balíkovi kolegové V. Hloušek a L.

---

²⁶⁵ BALÍK, Stanislav: *Tři roky svobody? Pretotalitní režim v Československu mezi lety 1945 – 1948*. In: Rexter. Centrum pro bezpečnostní a strategické studia. no. 00, 2002, s. 1-20

²⁶⁶ Problematikou hybridních režimů se zabývali například politologové P. Schmitter a Guillermo O'Donnell. Viz: O'DONNELL, Guillermo, SCHMITTER, Philippe: *Transition from Authoritarian Rule. Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*. Baltimore – London: The Johns Hopkins University Press, 1986.

Kopeček uvádějí, že „hybridní režimy na jedné straně vykazují známky akceptace prvků elektorální demokracie v schumpeterovském pojetí.²⁶⁷ Na druhé straně se ovšem jejich politická praxe vyznačuje absencí respektu k občanským právům a svobodám.“²⁶⁸ A právě v tomto bodě se nachází ona zásadní otázka pro ČSR v letech 1945 – 1948, zda totiž možnost vyjádření omezené plurality ve volbách převáží nad sníženým respektem k občanským právům svobodám, ale i například k ústavnímu textu. Slovenská politická krize a její řešení, události, které ji předcházely a které ji následovaly, by měly být zřejmým vodítkem k nalezení odpovědi.

Český a slovenský náhled na uspořádání obnoveného státu se poměrně významně lišil. Slováci v roce 1939 vyhlásili vlastní stát – Slovenskou republiku – i přes pokřivený a nesporně nedemokratický charakter Tisova režimu se jednalo o slovenskou státnost a tento fakt část společnosti přes všechny negativní rysy akceptovala. Znovu však nelze změřit míru této akceptace. Po vypuknutí povstání proti Slovenské republice byly ustaveny autonomní politické orgány, které plynule přešly do obnovené ČSR – na rozdíl od českých zemí. Česká politická reprezentace k tomuto faktu zaujala ambivalentní postoj. V Košickém vládním programu se však jasně hovoří o státním celku rovnoprávných národů – toto sousloví bylo v českých zemích zjednodušeně interpretováno jako unitarismus, avšak již v této době uváděna v paralelu s autonomií, případně federálním státem. Zpočátku myšlenku zachování slovenské autonomie, jak byla postulována v Košickém vládním programu, podporovala i KSČ, když však bylo nejen skrze volební výsledky jasné, že boj o slovenskou společnost prohrála, svůj postoj radikálně změnila a ve vleku ji alespoň deklaratorně následovala i KSS. Otázka emancipace slovenského národa byla chybně analyzována i politiky českých nekomunistických stran. Například národně-socialistický ministr H. Ripka k situaci na Slovensku po osvobození napsal: „*K nápravě zla, kterého nedopustil Hitler když v roce 1939 uskutečnil odtržení Slovenska, by bylo bývalo ve státním zájmu posílit všemi prostředky státní jednotu.*“²⁶⁹ Ani opatrná spolupráce ČSNS a ČSL s DS v událostech druhé poloviny roku 1947 a dále do února 1948 neznamenal změnu v tomto pojetí, byla spíše jakýmsi zpožděně uzavřeným „manželstvím z rozumu“ proti stále zřetelnějším mocenským ambicím KSČ/KSS.

---

²⁶⁷ Jedná se o tzv. neklasickou teorii demokracie, kterou slavný rakouský ekonom narozený v Třešti rozvinul ve svém stěžejním díle *Kapitalismus, socialismus a demokracie*.

²⁶⁸ HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: Konsolidace demokracie a hybridní režimy – slovenský a chorvatský případ. In: *Středoevropské politické studie*, Vol. 4, No. 5, podzim 2003 [online]. [cit. 2011-03-29]. Dostupné z [www: http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=180](http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=180)

²⁶⁹ RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie; Svědectví přímého účastníka*. Brno: Atlantis, 1995, s. 108

Faktem zůstává, že za svou volbu roku 1946 slovenská společnost obdržela „trest“ v podobě eskalace politického a společenského střetu, který v posledku její výsledky negoval. A průběh tohoto střetu nemohl mít další alternativu. Monopol na užití legitimního násilí byl v tomto období již pevně v rukou sil, které s pojmem *kratein* nakládaly dle své vůle. Mohl tedy již provést generální zkoušku na totální ovládnutí společnosti. Jestliže srovnáme metodiku výslechu, které prováděly bezpečnostní složky státu v roce 1947 a v rámci první fáze stabilizace nedemokratického režimu s totalitními prvky po roce 1948, lze v těchto metodách nalézt až mrazivou podobnost. Vyslýchání byli prokazatelně týráni, a to nezřídka velmi brutálním způsobem. Československá republika tedy byla mezi lety 1945 – 1948 státem, ve kterém byli lidé stíháni jak pro svůj národnostní původ, tak pro své politické přesvědčení. Tyto skutečnosti je třeba nadále zkoumat. A právě ve výše uvedených odstavcích by měl být obsažen klíč k otevření a pochopení příčin a důsledků slovenských podzimních událostí roku 1947. Snad tato práce učinila cestu k tomuto klíči opět o něco schůdnější.

Annotation

The three years lasting postwar period in Czechoslovak history, sometimes denoted as the „Third Republic“, still deserves attention of the historical research in the Czech Republic. The 1947 autumn political crisis in Slovakia is undoubtedly one of the most important issues of that historical period. The aim of this thesis is to point out the sources, the process and consequences of this political crisis that is nowadays recognized as a „litmus paper“ of the following „coup d’etat“.

First parts of the thesis analyse the collapse of the nondemocratic regime of the Slovak Republic as well as the framework of the political system of Czechoslovakia and its main features. The following part deals with circumstances of the general elections that took place in May 1946, elections, that resulted in a quite unexpected win of the Democratic Party in the Slovak part of Czechoslovakia. The political situation in Czechoslovakia deteriorated, as the year 1947 continued. It developed into a deep political crisis in autumn, preceded by a campaign against the alleged subversive complot against the state authority. The complot and the following crisis form the main theme of the thesis. These occasions deserve maximal attention because they explicitly show that the decisive politics was dominated by the bloc consisting of both Czechoslovak communist parties. The critical political situation eventually ended in the so-called Victorious February, when the decisive political authority was usurpated by the communist parties.

Anotace

Politický systém ČSR mezi lety 1945 – 1948 stále zasluhuje pozornost historického bádání. Slovenská politická krize na podzim roku 1947, které se práce věnuje, je nepochybně jedním z klíčových témat tohoto dějinného období a rovněž bývá označována jako generální zkouška na převzetí moci KSČ/KSS v únoru roku 1948.

První kapitoly práce analyzují zánik nedemokratického režimu Slovenské republiky a hlavní znaky politického systému obnovené ČSR. Další část se zabývá okolnostmi klíčových a zároveň jediných voleb v tomto období, které se uskutečnily v květnu roku 1946. Jejich výsledkem bylo poměrné vítězství Demokratické strany na Slovensku, což kontrastovalo se

silnou pozicí KSČ v českých zemích. Politická situace ve státě se zhoršovala a na podzim roku 1947 vyústila do hluboké politické krize, které předcházelo odhalení údajného „protistátního spiknutí.“ A právě cesta k těmto událostem, jejich průběh a důsledky tvoří nosné téma této práce. Umožňují hlubší poznání skutečnosti vzrůstajícího vlivu KSČ/KSS na celkové společenské, politické a ekonomické klima v ČSR mezi lety 1945 – 1948.

Klíčová slova

Politická krize, Slovensko, protistátní spiknutí, 1947, KSČ, DS, KSS, Národní fronta, Dubnová dohoda, volby, Sbor pověřenců

Seznam použitých zkratek

ČSSD – Československá sociální demokracie

ČSNS – Československá strana sociálně demokratická

DS – Demokratická strana

HSLŠ – Hlinkova slovenská lidová strana (Hlinkova slovenská ľudová strana)

KSČ – Komunistická strana Československa

KSS – Komunistická strana Slovenska

NB – Národní bezpečnost (Národná bezpečnosť)

NF – Národní fronta

NKVD - Lidový komisariát vnitřních záležitostí (Narodnyj komissariat vnutrennich děl)

SAV – Slovenský akční výbor (Slovenský akčný výbor)

SNP – Slovenské národní povstání (Slovenské národné povstane)

SNR – Slovenská národní rada (Slovenská národná rada)

SRO – Slovenský revoluční odboj (Slovenský revolučný odboj)

SSO – Strana slovenské obrody (Strana slovenskej obrody)

ÚNS – Ústavodárné národní shromáždění

UPA – Ukrajinská povstalecká armáda (Ukrajinska Powstańska Armija)

ÚV – Ústřední výbor (Ústredný výbor)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Složení Sboru pověřenců od srpna roku 1946 do února roku 1948.

Příloha č. 2: Část projevu poslance KSS Ladislava Holdoše na schůzi SNR dne 27. 6. 1947.

Příloha č. 3: Výtah z prohlášení ministra vnitra Václava Noska o protistátním spiknutí na Slovensku prezentovaného na schůzi vlády Československé republiky dne 5. 11. 1947.

Příloha č. 4: Seznam zatčených a vyšetřovaných osob, které byly uvedeny v prohlášení ministra vnitra Václava Noska o protistátním spiknutí na Slovensku na schůzi vlády Československé republiky dne 5. 11. 1947.

Příloha č. 5: Část projevu poslance SNR Imricha Laurince (DS) na 13. schůzi SNR dne 19. 12. 1947.

Příloha č. 6: Projev poslance SNR Viliama Šalgoviče (KSS) na 13. schůzi SNR dne 19. 12. 1947.

Příloha č. 1: Složení Sboru pověřenců od srpna roku 1946 do února roku 1948.

Sbor pověřenců 16. 8. 1946 – 18.11.1947

Předseda Sboru pověřenců: Gustáv Husák (KSS)
Místopředseda Sboru pověřenců: Rudolf Fraštacký (DS)
Pověřenec průmyslu a obchodu: Jozef Šoltész (KSS)
Pověřenec výživy a zásobování: Kornel Filo (DS)
Pověřenec vnitra: Mikuláš Ferjenčík (Bezp.)
Pověřenec zemědělství: Martin Kvetko (DS)
Pověřenec školství: Ladislav Novomeský (KSS)
Pověřenec informací: Samo Belluš (DS)
Pověřenec dopravy: Kazimír Bezek (KSS)
Pověřenec pošt: Jozef Lukačovič (DS)
Pověřenec sociální péče: Ján Púll (KSS)
Pověřenec financí: Matej Josko (DS)
Pověřenec techniky: Jozef Styk (DS)
Pověřenec zdravotnictví: Emanuel Böhm (DS)
Pověřenec spravedlnosti: Ivan Štefánik (DS)

Sbor pověřenců 18. 11. 1947 – 23. 2. 1948²⁷⁰

Předseda Sboru pověřenců: Gustáv Husák (KSS)
Místopředseda Sboru pověřenců: Milan Polák (DS)
Pověřenec průmyslu a obchodu: Jozef Šoltész (KSS)
Pověřenec výživy a zásobování: Martin Kvetko (DS)
Pověřenec vnitra: Mikuláš Ferjenčík (Bezp.)
Pověřenec financí: Matej Josko (DS)
Pověřenec školství: Ladislav Novomeský (KSS)
Pověřenec spravedlnosti: Andrej Buza (Odborník, avšak politicky se angažoval v Čs. sociální demokracii na Slovensku)

---

²⁷⁰ Souhlas vlády udělen 18. 11. 1947, jmenován předsednictvem SNR o den později

Pověřenec sociální péče: Ján Púll (KSS)

Pověřenec dopravy: Kazimír Bezek (KSS)

Pověřenec pošt: Pavol Blaho (Strana svobody)

Pověřenec zdravotnictví: Ján Bečko (Čs. sociální demokracie na Slovensku – bývalá Strana práce)

Pověřenec informací: Jozef Lukačovič (DS)

Pověřenec techniky: Ivan Štefánik (DS)

Pověřenec zemědělství: Jozef Styk (DS)

Příloha č. 2: Část projevu poslance KSS Ladislava Holdoše na schůzi SNR dne 27. 6. 1947.²⁷¹

„...základná príčina dnešnej krízy na Slovensku je v tom, že jedna složka Národného frontu uzavrela politickú smluvu s predstaviteľmi skupiny, ktorej ciele ďaleko viac vyjadruje protipovstalecký manifest piešťanského sjazdu takzvanej mladej slovenskej generácie, ako manifesty povstaleckej Slovenskej národnej rady. O politickom charaktere tohoto paktu dnes už nemôže byť nijakých pochybností, hoci je pokrytecky vydávaný za vyrovnanie evanjelicko-katolícke. (Hluk.) V skutočnosti však ide o politickú smluvu vedúcich činiteľov Demokratickej strany s politickými reprezentantami porazeného ľudáctva. Jeden zo zákulisných aranžérov tejto smluvy hovorí toto: "Naša skupina súhlasila s vyjednávaním, ku ktorému došlo v Prahe s vedením Demokratickej strany za predpokladu, že vo vedení Demokratickej strany naše snahy a pôvodný program, ktorý sme sledovali, bude zaručený a hájený našimi ľuďmi. " Kto je to tá naša skupina. Spomeniem len niektorých: bývalý spolupracovník Tisov, Tukov a Machov pán Dr. Emanuel Böhm, (Dr. Emanuel Böhm: "To si vyprosím, pán môj!") no, exponovaný činiteľ Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (hádky, pokrikovanie: fuj, fuj), blízky spolupracovník Ďurčanského Dr. Kempný, Dr. Kosorín, Ing. Jurčovič, Dr. Špánik, Ing. Horváth, Dr. Kružliak a iní. A aký je ten program, ktorý sa tu spomína? Tento program sami charakterizujú takto: "Chceli sme zotrvať na pôvodne formulovanom programe a vychádzať predovšetkým zo základne slovenskej, národnej a katolíckej i za cenu, že by nás nazvali ľudákmi". (Hluk.) A nakoniec ľudí, ktorí majú tento program v Demokratickej strane zaručiť a hájiť, iniciátor snáh o obnovenie Hlinkovej Slovenskej ľudovej strany charakterizuje takto:

---

²⁷¹ Slovenská národní rada 1946 – 1948, 9. schůze, 27. 6. 1947. *Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna* [online]. [cit. 2011-03-29]. Dostupné z [www: http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013006.htm](http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013006.htm); ponecháno v doslovném znění i s reakcemi publika

"Títo mali v dôsledku svojej činnosti v minulosti dôveru v širokých ľudských vrstvách, ktoré v slovenskom katolíckom tábore znamenajú ešte stále mnoho. To bol tiež dôvod, prečo vedenie Demokratickej strany silou-mocou sa usilovalo ich získať. " Toto hovorí zmieneny pán. Jasné, však áno . Komentáre zdajú sa byť zbytočnými. (Hlasy: "Nie, nie!" Hluk.) A v smysle tejto dohody zaviazalo sa vedenie Demokratickej strany vydať 70% pozícií delegátom uvedenej skupiny a to nielen v straníckom aparáte, ale vo všetkých inštitúciách verejného života, (hlas: "Stačí prejav pána predsedu Husáka!"), ktoré sú už v rukách, alebo pod vplyvom príslušníkov Demokratickej strany. (Hlasy: "čo ste zaplatili Čarnogorskému za to?") Aby mi nebolo zle rozumené, (hluk) vonkoncom nejde o to, aby katolíci boli vylučovaní z nášho verejného života. Pochybujem ale žeby ľudia delegovaní touto skupinou mali právo hovoriť v mene slovenských katolíkov. Rozhodne nemôžu hovoriť v mene tých slov. katolíkov, ktorí na vých. fronte prechádzali na stranu červenej armády, aby bojovali proti Nemcom, v mene tých slovenských katolíckych chlapcov a mužov, ktorí spontánne povstali proti Tisovskému štátu a proti Nemcom, ktorí bojovali v našich partizánskych oddieloch, v povstaleckej armáde (hluk.) alebo tento zápas účinne podporovali. Ľudia, ktorí do posledného okamihu slúžili Tisovskému štátu, ktorí dezertovali z povstaleckého územia, ktorí v januári, februári a v marci roku 1945 vyzývali k boju proti partizánskej čvarge, takíto ľudia nemajú právo a mravnú legitimitáciu vydávať sa za zástupcov slovenského katolicizmu, alebo slovenského katolíckeho ľudu. Sú aj medzi slovenskými katolíkmi, a to v hojnom počte, ľudia zaslúžili v bojoch proti fašizmu a za novú Československú republiku, ale ani jedného takého nenájdete v tej skupine, s ktorou uzavrelo smluvu vedenie Demokratickej strany a ktorá zaujala vedúce postavenie v Demokratickej strane a cez Demokratickú stranu i v našom verejnom živote. Nuž, a keď už percentá, tak verejnosť by zaiste nič nenamietala proti takej dohode, v smysle ktorej sa zabezpečuje nie 70%, ale trebás 100% bojovníkom za novú Československú republiku či už katolíkom, alebo evanjelikom. (Hluk. Potlesk.) Ale agentom Ďurčanského nepatrí ani jedno percento (potlesk a výkriky. "Prečo ste pri voľbách prehrali?") Na niektorých udalostiach posledných týždňov môžeme si najlepšie ilustrovať, kam vedie toto spojenectvo s predstaviteľmi minulého režimu (hlas: "Rudé právo nám to hovorí!") Máme na mysli udalosti okolo Tisovho procesu a akciu vedenú predstaviteľmi Demokratickej strany v mene Slovenskej národnej rady proti predsedovi Národného súdu Dr. Igorovi Daxnerovi (Hluk, výkriky.) Vážení členovia Slovenskej národnej rady! Keď sme na Vianoce 1943 roku podpísali (Predseda SNR Dr. Jozef Lettrich: "Prosím, aby rečník nebol vyrušovaný!") dohodu o ustanovení revolučnej Slovenskej národnej rady, keď sme v mene tejto Slovenskej národnej rady viedli slovenský národ do protinemeckého a protitisovského

povstania (hlas: i protimachovského!), keď sme na pôde tejto Slovenskej národnej rady prijímali nariadenie o potrestaní fašistických previnilcov, veru sme si nemysleli, (hlas: "že Mach dostane 30 rokov!") že medzi nami bude voľakedy stáť Tiso (hlasy: "Vy ste ušli z Národného súdu!"). My nenamietame nič, aby nebolo obnovené pokračovanie proti Machovi. Ten Tiso, ktorý hnal proti nám Komunistom i Demokratom, katolíkom i evanjelikom SSácke bandy a gardistických žoldnierov (hlasy: "A hlavný veliteľ HG nehnať?") My sa nebránime tomu, aby ten pán bol aj prísnejšie potrestaný. Máte možnosť, je možnosť podľa zákona, podľa nariadenia Slovenskej národnej rady, aby sa proces obnovil. (Hlasy: "Tak, aj čo boli skoršie vynesené rozsudky, obnoviť".) Ten Tiso, ktorý do poslednej chvíle ostal zarytým nepriateľom nášho povstania, Československej republiky i Slovanstva a v ktorom fašistické elementy v zahraničí i doma videli do poslednej chvíle svojho politického vodcu. Pán povereník vnútra by vedel potvrdiť, že nebol vydaný ani jeden leták orodujúci za Tisu-katolíckeho kňaza. No, nemálo ilegálnych letákov bolo vydaných za Tisu vodcu a prezidenta (hlas: "To nevydávala Demokratická strana!") Za tohoto Tisu tiahly odbavené veličiny minulého režimu a ich vôľu a záujem presadzovala v Predsedníctve Slovenskej národnej rady reprezentácia Demokratickej strany. (Hlas: "To je urážka!") A keď ho nezachránili, chceli dobyť aspoň "ersatz" - víťazstvo, chceli degradovať a stretať sudcu, ktorý poctivo konal svoju národnú a sudcovskú povinnosť. (Hluk.) 20. mája páni Dr. Lettrich, Pollák a Cvinček v Predsedníctve Slovenskej národnej rady napriek protestu a odchodu našich zástupcov odhlasovali si odvolanie Dr. Daxnera z miesta predsedu Národného súdu. (Hluk, potlesk.) Len dieťa nemôže nevidieť, že sa tuná menovaní páni stali vykonávateľmi politickej pomsty za rozsudok nad Tisom. Pravda, tento neslýchaný akt politickej pomsty a degradácie zaslúžilého odbojníka i sudcu bol skorigovaný rozhodnutím vlády a Dr. Igor Daxner naďalej vykonáva funkciu predsedu Národného súdu. (Potlesk, výkriky: "Do kedy?") Ale prichodí sa pýtať, v mene koho a v mene čoho ste chceli degradovať Daxnera? (Hlasy: "70% vôle ľudu!") Áno, 70%. Mali ste k tomu mandát od tých, ktorí bojovali za novú československú republiku, alebo ste konali z poverenia a v záujme tých, ktorí Tisovi do poslednej chvíle slúžili, proti utvoreniu Československej republiky bojovali a ktorí pre rozsudok nad Tisom volali po pomste nad Daxnerom? (Hluk.) Neostáva predstaviteľom Komunistickej strany Slovenska v Predsedníctve Slovenskej národnej rady, než vziať na vedomie, že k vôli kadejakým Tisovým prívržencom boli ste, páni Dr. Lettrich a Pollák, ochotní riskovať spoluprácu s druhmi z povstania. Na zasadnutí Národného frontu Čechov a Slovákov bol predložený závažný dôkazový materiál o rozvratnej činnosti protištátnej reakcie na Slovensku, ktorá sa zahniezdila aj do vedúcich inštitúcií nášho národného života. (Hlasy: "Nerobte tu reakciu!")

Nerobte demokraciu! Jej konečným cieľom je nepochybne rozbitie Československej republiky, špekulujúc pritom na medzinárodné otrasy, ba aj na novú krvavú vojnu medzi východom a západom.“

Příloha č. 3: Výťah z prohlášení ministra vnitra Václava Noska o protistátním spiknutí na Slovensku prezentovaného na schůzi vlády Československé republiky dne 5. 11. 1947.²⁷²

„Pane předsedo a pánové, Slovenská státní bezpečnost dokončuje případ ojedinělý v našich politických dějinách a v boji se zločinem proti státu. Ve svých předchozích prohlášeních v ministerské radě jsem již poukázal na nebezpečný rozsah odhaleného spiknutí. Rozvratné ľudáctví a fašismus germanofilských spiklenců se znovu připravovaly rozbit republiku a v příhodné době odtrhnouti Slovensko od českých zemí.

Každý den vyšetřování přináší o tom nové pádné důkazy. Zatčení za svých výsledků označují další a další účastníky spiknutí a usvědčují je ze zločinných protistátních činů. Na 450 spiklenců ze všech částí Slovenska bylo již odevzdáno s příslušným trestním oznámením do soudní vazby.

Jakmile státní bezpečnost rozvinula své úsilí, aby odhalila toto spiknutí, rušící konsolidaci a vnitřní klid našeho státu, ozval se na Slovensku v tisku i na schůzích DS zuřivý pokřik a byla zahájena pustá štvance proti bezpečnostním orgánům. Bohužel, že i část českého tisku tomu více méně přizvukovala.

Místo, aby se náš tisk a všichni političtí činitelé bez výhrad postavili za naši státní bezpečnost, bylo spiknutí bagatelizováno. Vyšetřující orgány byly obviňovány ze zaujatosti a odhalené spiknutí bylo označováno dokonce za výmysl komunistické strany, která prý se tímto "trikem" chce na Slovensku uchopiti terorem moci na úkor na úkor většiny...

Tato nenávistná, ľudácko - fašistická ideologie, která dnes žije z milosti zpravodajských skupin některých válečných štváčů, jimž je pro jejich úmysly dobré i toto želízko v ohni a kteří si vydržují i prokázané i odsouzené válečné zločince jako placené vyzvědače, tato ideologie

---

²⁷² Dokument č. 131. *Vyhlášení ministra vnitra vo vládě z dňa 5. novembra 1947 o protištátnom sprisahání na Slovensku.* In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch.* Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 445-447 [online]. [cit. 2011-03-30]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

zapustila na Slovensku za války hluboké kořeny. Bude nutno svésti s ní ještě těžký a tvrdý boj, než ji ze Slovenska dokonale vymýtíme.

Položme si otázku, co umožnilo nejen udržení, nýbrž i nový vzrůst fašistického plevele na Slovensku, jež nás po osvobození tak srdečně a nadšeně vítalo? Co umožnilo, že ještě do dnes sedí v úřadech i hospodářství a průmyslu, v armádě i v církvi bývalí významní přísluhovači Hitlera a luďácko - fašistického režimu? Co umožnilo, že se znovu vynořili v politickém a veřejném životě Slovenska významní činovníci Hlinkových gard, Hlinkovy mládeže a Hlinkovy slovenské ľudové strany? Příčina toho stavu spočívá v tom, že nebyla provedena důkladná očista na Slovensku.

Jestliže v českých zemích máme mnoho oprávněných stížností k provedené očistě, pak na Slovensku, jak dokazují fakta, nelze o skutečné očistě vůbec mluvit. Naopak byla to ona nešťastná dohoda vedení Demokratické strany s představiteli tzv. katolického křídla, ve skutečnosti však dohoda s luďáky ze dne 30. III. 1946, která legalizovala luďácké podzemí a přivedla jej opět k politickému životu. Představitelé nejradikálnějšího luďáctví uzavřeli úmluvu s lidmi, kteří se postavili za Slovenského národního povstání v r. 1944 správně proti Tisovu státu a německé válce.

Tato neblahá úmluva, která se stala štítem a ochranným mečem toho, co mělo být podle všech zákonů republiky do základů vypleněno, způsobila, že se ta část Demokratické strany, která za povstání splnila svou vlasteneckou povinnost, dostala do vleku těch, proti nimž za povstání bojovala...Až dosud státní bezpečnost obracela všechn svůj zřetel na spiklence a rozvratníky, na luďácké fašisty a jejich zastánce v pozadí. Dnes však je nutno pozvednouti hlas také proti jejich veřejným zastáncům v Demokratické straně, bez jejichž podpory a pomoci by z luďáckého úsilí nikdy nemohlo vyrůst to, co dnes znovu tak nebezpečně ohrozilo republiku...Jaká je to státotvorní strana, která umožnila stovkám luďáků podle dohody ze 30. března 1946 a podle klíče 7:3 prosáknouti veškerým národním životem země a ochromila tak všechno, co bylo zdravé a schopné rozvoje, pokroku a růstu...“

**Seznam zatčených a vyšetřovaných osob, které byly uvedeny v prohlášení ministra
vnitř Václava Noska o protistátním spiknutí na Slovensku na schůzi vlády
Československé republiky dne 5. 11. 1947.²⁷³**

---

²⁷³ Dokument č. 131. Vyhlášení ministra vnitř vo vládě z dňa 5. novembra 1947 o protištátnom sprisahaniu na Slovensku. In: ŠUTAJ, Štefan: Slovenské občianské politické strany v dokumentoch. Košice: Spoločenskovedný

Bilický, Mikuláš – velitel požární bezpečnosti města Bratislavy.

Blaško, Štefan – úředník Osidlovacího úřadu v Bratislavě

Čulen, Ladislav – profesor, úředník pověřenectva vnitra v Bratislavě, bratr propagandisty HSLS Ladislava Čulena, nejbližšího spolupracovníka Sidorova, spolupracoval přímo s Obuchem.

Entner (křestní jméno chybí – pozn. aut.)- lékárník v Bratislavě

Medvecký, Josef, Dr. Ing. – úředník Nejvyššího kontrolního dvoru v Bratislavě.

Mikula, Josef, Dr. – úředník Fondu národní obnovy v Bratislavě, bratr bývalého generálního tajemníka HSLS Štefana Mikuly, který dnes pracuje proti republice v Rakousku.

Priehradník, Ján – redaktor „Slovenského sveta“ v Bratislavě, byl nejhrořivějším spolupracovníkem majora Vaško i Obucha .

Vaško, Alexander – major dělostřelectva, velitel dělostřeleckého pluku československé armády v Nitře, přišel s myšlenkou organizovati na Slovensku ilegální hnutí podle Pokynu Ďurčanského vysílačky BARCELONA a realizoval ji.

Beluška Pavel, Dr. – osobní tajemník arcibiskupe Kmeťka, pro prokázané styky s dr. Palakovičem, agentem Ďurčanského.

Bugár, Miloš – poslanec (ÚNS – pozn. aut.) a generální tajemník DS v Bratislavě.

Bystrický, Josef Dr. – osobní tajemník kanovníka Cvinčeka, náměstka předsedy SNR v Bratislavě (poslanec ÚNS za DS – pozn. aut.)

Cicker, Štefan – úředník pověřenectva sociální péče v Bratislavě (pověřenec Ján Púll za KSS – pozn. aut.)

Černěly, Koloman - úředník pověřenectva pošt v Bratislavě (pověřenec J. Lukačovič za DS – pozn. aut.)

Datelinka, (křestní jméno chybí – pozn. aut.) – špion nyní zatčený ve Švédsku, úředník SNR

Dobrovodský, Josef – bývalý presidiální šéf Osidlovacího úřadu v Bratislavě.

Hutira, Jan – římskokatolický farář

Jankovič, Vendelín – úředník pověřenectva vnitra v Bratislavě (pověřenec Mikuláš Ferjenčík, Bezp.)

Kempný, Ján, Dr. – poslanec (ÚNS – pozn. aut.) a generální tajemník DS v Bratislavě.

ústav SAV, 2002, s. 448-449 [online]. [cit. 2011-01-12]. Dostupné z [www: http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf](http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf)

Kosorín, Josef – úředník pověřenectva zemědělství v Bratislavě (pověřenec M. Kvetko za DS – pozn. aut.)

Kostka, František, Dr. – úředník pověřenectva výživy v Bratislavě (pověřenec K. Filo za DS – pozn. aut.).

Krchňák, Josef- redaktor v Bratislavě

Kružliak, Imrich – úředník pověřenectva v Bratislavě, osobní tajemník pověřence K. Fila

Kvietok, František – úředník pověřenectva průmyslu a obchodu v Bratislavě (pověřenec Jozef Šoltész za KSS – pozn. aut)

Lavotha, Ladislav – bývalý podplukovník Generálního štábu slovenské armády v Bratislavě

Lanáč, František – úředník Osidlovacího úřadu v Bratislavě

Mikuš, Josef – úředník předsednictva SNR v Bratislavě

Murín Ivan – profesor teologie v Nitře

Nádašský, František – úředník pověřenectva informací v Bratislavě (pověřenec J. Lukačovič za DS – pozn. aut)

Obuch, Ladislav – bratr Oty Obucha, tiskového referenta z kabinetu náměstka Ursínyho, externí redaktor „Času“ v Bratislavě

Pätoprstý, Josef – úředník Osidlovacího úřadu v Bratislavě

Rájec, Juraj, Dr. – bývalý univerzitní profesor v Bratislavě. Který vypracoval a zaslal Ďurčanskému do emigrace návrh nové ústavy pro příští tzv. Slovenskou republiku. Tč. byl vysokým úředníkem Osidlovacího úřadu v Bratislavě

Schmid, Ladislav – osobní tajemník místopředsedy Sboru pověřenců R. Fraštackého (za DS – pozn. aut.).

Sopko, Josef, Dr. – úředník pověřenectva výživy v Bratislavě.

Staško, Josef – poslanec (ÚNS – pozn. aut.) DS v Bratislavě.

Stach, Alfréd – římskokatolický farář

Tatarko, Štefan – bývalý plukovník Generálního štábu slovenské armády a náčelník Generálního štábu armády bývalé Slovenské republiky v Bratislavě

Tibenský, Rudolf – redaktor pověřenectva zemědělství v Bratislavě

Žigo, Pavel – úředník pověřenectva výživy v Bratislavě.

Příloha č. 5: Část projevu poslance SNR Imricha Laurince (DS) na 13. schůzi SNR dne 19. 12. 1947.²⁷⁴

...Z iných súdnych spisov, ktoré som ochotný bližšie označiť, medzi iným dali sa zistiť tieto veci:

a) Jeden obvinený udal, že pri vyšetrowaní ho bili asi 6 členovia neuniformovaného sboru Národnej bezpečnosti rukami po hlave, boxovali ho, takže si ho jeden druhému podávali potom ho nejakým predmetom bili po nohách a kopali do rebier. V dôsledku toho utrpel poranenia uší, takže od bitia uplynulo skoro tri týždne, bolia ho rebrá, má krátky dych, nemôže ani sedieť, ani ležať, ani spať a na ľavé ucho doteraz nepočuje.

b) Druhý obvinený udal, že bol na ňom vykonaný psychický nátlak tým spôsobom, že pred jeho výsluchom orgán asistujúci pri výsluchu priniesol do miestnosti, kde mal byť vypočutý obušky a pýtal sa ho, ktorým chce dostať.

c) Tretí obvinený udal, že bol na ňom vykonaný psychický nátlak tým spôsobom, že pri vypočúvaní počul vo vedľajšej miestnosti plač a mal obavu, že bude aj on bitý.

d) Štvrtý obvinený udal, že bol na ňom vykonaný psychický nátlak tak, že keď určitú okolnosť nechcel doznať, pretože nebola pravdivá, vyšetrujúci orgán ho nechal samotného, prišiel k nemu nejaký asistujúci orgán silnej postavy, ktorý sa mu vyhrážal: "S vami som dohovoril, nebudete nás za nos vodiť a zajtra Vás vezmem do práce. " Fyzický nátlak bol naňho vykonaný tak, že keď neudával pri vyšetrowaní to, čo na ňom vyšetrujúci orgán požadoval, začali ho biť asi 30 ľudí obuškami po rukách, musel sa vyzuť z topánok, klaknúť na stoličku, pričom jeden ho bil obuškom po chodidlách, iní chodili okolo neho a ktorý chcel ho fackoval, pričom ho boxovali pod bradu. Z celého vyšetrowania mal ten dojem, že bol zaistený nie pre svoju protištátnu činnosť, ale že chceli na ňom vynútiť výpovede proti vedúcim činiteľom Demokratickej strany. Konkrétne proti povereníkovi Dr. Böhmovi, podpredsedovi Sboru povereníkov Fraštackému, Dr. Obdulovičovi, Dr. Joskovi a iným, ktorých ani po mene nepoznal. Vyšetrujúci orgán na VII. odbore Povereníctva vnútra ho začal vyšetrowať týmito slovami: "Ja Vás už poznám dlhú dobu, Vy ste bigotný katolík, už dnes za Vás slúžia omše,

---

²⁷⁴ Slovenská národná rada 1946 – 1948, 13. schůze, 19. 12. 1947. Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna. [online]. [cit. 2011-01-29]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013006.htm>; ponecháno v doslovném znění i s reakcemi publika

povedzte všetko čo viete, lebo dnes tu sedíte Vy, zajtra tu bude Dr. Bugár a Dr. Kempný, potom povereníci a nakoniec aj podpredseda vlády Ursíny. " Pri výsluchu zavolali na jedného civila ruskou rečou "gospodin major", o ktorom obvinený neskôr zistil, že to bol vyšetrojúci orgán českej národnosti, ktorý mal budiť dojem, že je Rusom.

e) Na piateho obvineného bol vykonaný fyzický nátlak tým spôsobom, že keď pri vyšetrowaní neudával určitú okolnosť tak, ako ich na ňom žiadali, vyšetrojúce orgány VII. odboru Povereníctva vnútra, asi 20 ľudí ho bilo žilou, kopali do zadku, dávali mu zaucha a vyhrážali sa mu zastrelením.

f) Šiesty obvinený udáva, že bol bitý nejakým vysokým blond'ákom, o ktorom mal dojem, že je zriadencom VII. odboru, asi trikrát s pravítkom po prirodzení a obuškom po chodidlách ho bil, pričom dostal asi 20 rán. Mimo toho musel v predpažení držať stoličky až padol únavou.

g) Siedmy obvinený udal, že bol proste bitý.

h) Osmý obvinený udáva, že pri vyšetrowaní bol vyšetrojúcim orgánom českej národnosti donútený, aby si klaknul na stôl, pričom ho tento bil obuškom po chodidlách a po holení, takže mal modriny, ktoré videli aj jeho spoluväzni. Tým istým vyšetrojúcim orgánom bol bitý asi štyri rázy. Okrem toho ho bil tiež jeden vyšetrojúci orgán český hovoriaci, ktorý ho dvakrát udrel päťou po hlave a raz do brucha, potom bol zavretý na dobu štyroch dní, samotný do úplne tmavej cely a po dobu 24 hodín nedostal ani jesť ani piť.

ch) Deviaty obvinený udal, že si vyhradil pred vyšetrojúcim sudcom pozmeniť svoju výpoveď z toho dôvodu, že na Povereníctve vnútra v VII. odbore mal obavu, že bude bitý a dlho držaný.

i) Desiaty obvinený udáva, že na neho bol vykonaný psychický nátlak tak, že na vlastné oči videl, že jeho spoluväzni boli bití a videl na ich tele modriny.

j) Jedenásty obvinený udáva, že na ňom bol vykonaný psychický nátlak tak, že ešte pred výsluchom mu vyšetrojúci orgán hovoril, že keď nebude hovoriť tak, aby mu to súhlasilo, že ho budú biť.

k) Dvanásty obvinený udal, že na VII. odbore Povereníctva vnútra vypovedal zo strachu.

l) Trinásty obvinený udal, že jeden člen uniformovanej Národnej bezpečnosti na neho vykonal fyzický nátlak tak, že ho bil rukami a vešiakom.

m) Štrnásť obvinený vypovedal, že na ňom bol vykonaný fyzický nátlak a to tak, že ho asi 20 - ti zo zadu fackali a keď pri vyšetrovaní vypovedal, že do zápisnice nech napíšu čo chcú, že to všetko podpíše, lebo u súdu i tak to odvolá, bol na to znovu bitý.

n) Pätnásť obvinený vypovedal, že niektoré state výpovede urobil zo strachu a po nátlaku. Raz pri jednej výpovedi dostal od asistujúceho orgánu národnej bezpečnosti dve facky.

o) Šestnásť obvinený udáva, že bol trikrát bitý, prvý raz 9. októbra 1947 večer na čísle 230, kde ho bil nejaký referent Čech. Dával mu medzi prsty drevá a tieto prsty mu potom stískal a dával mu silné zaucha. 10. októbra 1947 ráno ho bil vysoký referent blondák s fúzkami v čísle 236. Bil ho policajným obuškom po prstoch rukách a po nohách. Toho istého dňa večer od 6 až 7 hodiny v izbe číslo 236 ho bil ten istý vysoký referent sukovitým bičom, vyzliekol ho do pol tela a bil ho po holých chodidlách, po stehnách a po chrbte. Keď zamdlieval, namočil ho do vody.

p) Sedemnásť obvinený udáva, že vo vyšetrovacej miestnosti bol zanechaný s jedným neuniformovaným orgánom Národnej bezpečnosti, ktorý mu rozkázal, aby si kľaknul na stolík. Dal mu dolu topánky a potom ho bil po chodidlách nejakým predmetom. Keď uviedol, že všetko na súde odvolá, bola s ním spísaná ďalšia zápisnica, v ktorej uviedol, že jeho výpoveď v prvej zápisnici neodpovedá skutkovému stavu a že ju odvoláva.

r) Osemnásť obvinená uviedla, že vyšetrojúci orgán sa choval slušne. Vedľa neho však sedeli dvaja, ktorí ju občas uderili. Okrem toho ju bili ešte dvaja po hlave a po ušiach. Mimo toho jej rozkázali, aby si ľahla na stôl, pričom ju bili po rukách a po chodidlách nejakou silnou žilou, takže známky potom videli aj jej spoluväzeňkyne. Nevie, či následkom tejto bitky dobre nevidí, oči jej slzia, v ľavom uchu jej hučí. Orgány, ktoré ju bily, jeden vyšší silnej postavy a tmavej pleti v kožáku, druhý strednej postavy, prešedivých vlasov, tiež v kožáku, by vedela označiť.

s) Devätnásť obvinený udáva, že ho dvaja bili rukami a trstenicou po tvári a po chrbte.

š) Dvadsiaty obvinený udáva, že ho vyšetrojúci orgán bil obuškom po holých nohách a po zadku. Mal čierne stopy po bitke, čo videl aj spoluväzeň. Dal mu medzi prsty tri tužky na ktoré tlačil a tým mu spôsobil bolesť. Tento referent bol český hovoriaci. Postavil ho tesne ku stene, bil ho po hlave, takže narazil nosom do steny až mu tiekla krv, takže na košeli má ešte aj dodnes stopy po krvi.

Příloha č. 6: Projev poslance SNR Viliama Šalgoviče (KSS) na 13. schůzi SNR dne 19. 12. 1947.²⁷⁵

Slávna Slovenská národná rada!

Pán povereník vnútra generál Dr. Ferjenčík podal nám obsažnú zprávu o bezpečnostnej situácii na Slovensku. Po tomto predpokladám, že je u všetkých jasno, a že sa už nebude u nás ďalej hovoriť a písať miesto benderovcov o niekoľko pár otrhaných chudákoch a že sa nebude písať v niektorých našich časopisoch o sprisahaní v úvodzovkách. I keď nám podal pán generál Ferjenčík obsiahlu zprávu, dovoľil bych si doplniť otázky kolegu Rašlu v mene Klubu členov SNR za Komunistickú stranu. K benderovcom bych mal:

1. Akého pôvodu byly zbrane benderovských bánd a odkiaľ sa zásobovali Strelivom, keď predpokladáme, že k bojom je treba väčší počet streľiva, v lesoch toto podlieha skaze a ešte otázku, odkiaľ mali mapy, pán generál hovoril, že vojenské mapy a cudzie valuty.

K sprisahacom:

Mal zamestnanec kancelárie podpredsedu Ursínyho Obuch vo svojej funkcii prístup k zápisniciam z dôverných zasadaní vlády, alebo mu bol neopatrnosťou alebo ako mu to bolo proste umožnené k týmto zápisniciam. Kolega Beharka sa tu ohradzoval proti vydaniu brožúry Ministerstvom vnútra o sprisahaní na Slovensku. Ja by som mal otázku, akým spôsobom chce pán povereník vnútra soznámiť o rozsahu sprisahania náš ľud a jestli hodlá poslovenčiť túto brošúru Ministerstva vnútra. (Hlasy: "My rozumieme česky!")

Či pán povereník vnútra vie, že Kubalov brat s Dr. Piseckým pravdepodobne za pomoci niektorého dozorca, vyvolal si v noci zaisteného Ing. Jurčoviča a pri tejto návšteve medzi iným povedal Kubalov brat Jurčovičovi, aby na VII. odbore nevy povedal nič, že u sudcov už to majú zaistené. Prosil bych pána povereníka vnútra o odpoveď, či si sťažoval uňho pán predseda Slovenskej národnej rady Dr Lettrich na to, že VII. odbor bije zaistených, jestli mu dal konkrétne prípady a čo pán povereník vnútra zariadil. (Hlas: "Žiadne nepýtal!")

---

²⁷⁵ Slovenská národná rada 1946 – 1948, 13. schůze, 19. 12. 1947. *Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna*. Slovenská národná rada 1946 – 1948, 13. schůze, 19. 12. 1947. [online]. [cit. 2011-01-29]. Dostupné z www: <http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/013schuz/s013006.htm>; ponecháno v doslovném znění i s reakcemi publika

Ďalej aký vplyv majú písачky a reči o tom, že VII. odbor bije, na verejnú mienku a aký majú vplyv na ďalšie vyšetrovanie. Koľko bolo podaných trestných oznámení o šírení nepravdivých zpráav a poburovaní proti Republike a jestli má pán povereník vnútra informácie, koľko bolo v tomto smere vynesených rozsudkov a aké. (Potlesk)

Prameny a literatura

Prameny

- Dokument č. 31. Článok M. Múdrého, spolupracovníka J. Lettricha z roku 1974 o prelomových událostiach z rokov 1945 – 1948. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 437. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>
- Dokument č. 60. *Ohlas vyšokolákov z mája 1946 po napadnutí študentov pri Svoradove*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 221 [online]. [cit. 2010-11-15]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>
- Dokument č.109. *Prejav poslanca KSS K. Bacílka v Ústavodárnom národnom zhromaždení z 10. júna 1947, v ktorom útočil na Demokratickú stranu*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 383. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>,
- Dokument č. 110. *Prejav poslanca Demokratickej strany Štefana Kočvaru v Ústavodárnom národnom shromaždení 11. júna 1947 o problematike ľudového súdництва na Slovensku*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 388. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>
- Dokument č. 111. *Vyjádrenie úradu predsedníctva vlády o Aprílovej dohode*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 393. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>,
- Dokument č.117. *List predsedníctva KSS tajemníkovi DS R. Fraštackému o výhradách KSS voči niektorým predstaviteľom DS*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 420 Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>,
- Dokument č.119. *Zápisnica komisie Predsedníctva Demokratickej strany, napísaná v Bratislave dňa 1. septembra 1947 vo veci vyšetrenia obvinení, týkajúcich sa poslanca dr. Júliusa Špánika, ktoré boli prednesené na schôdzi Národného frontu Čechov a Slovakov v Prahe dňa 11. 6. 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 429. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>

- Dokument č. 124. *Události okolo ministrů ve vládě za Demokratickou stranu v októbri 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002, s. 440. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>
- Dokument č. 125. *Zápisnica z Predsednictva KSS zo dňa 11. X. 1947 o ďalšom postupe KSS v jeseni 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002, s. 438. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>
- Dokument č. 126. *Tlač č. 838 Ústavodárneho národného zhromaždenia, so správou imunitéiho výboru o žiadosti OLS v Bratislave o vydanie poslanca J. Stašku zo 14. októbri 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002, s. 53. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>
- Dokument č. 129. *Zápisnica z predsednictva KSS z 25. októbri 1947 o príprave zjazdu závodných výborov*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002, s. 444. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>,
- Dokument č. 130. *Správy agenta Vilinského o situácii v Demokratickej strane z októbri 1947*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002, s. 444 [online]. [cit. 2011-02-13]. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>,
- Dokument č. 131. *Vyhlásenie ministra vnútra vo vládě z dňa 5. novembra 1947 o protištátnom sprisahaniu na Slovensku*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002, s. 448-449. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>
- Dokument č. 159. *Prejav predstaviteľa Strany slovenskej obrody M. Poláka v Ústavodárnom národnom zhromaždení z 11. marca 1948, v ktorom vyjadruje dôveru vládě K. Gottwalda po rekonštrukcii*. In: ŠUTAJ, Štefan: *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2002 s. 511-515. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>
- Dubnová dohoda; Záznam o dohodě členů předsednictva Demokratické strany Slovenska, 1946
- Program první domácí vlády republiky, vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Praha: Ministerstvo informací, 1945.

Monografie a sborníky

- BALÍK, Stanislav (ed.). *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.
- BARNOVSKÝ, Michal. *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v letech 1945 – 1948*. Bratislava: Archa, 1993.

- BARNOVSKÝ, Michal. *Politické strany na Slovensku v rokoch 1945 – 1948*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu, svazek II.*, s. 1189-1225
- BYSTROV, Vladimír: *Sovětská brutální svévole a československý ustrašený králíček* Praha: Euroslavica, 2009
- ČAPKA, František: *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1999.
- ČMEJREK, Jaroslav; BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan: *Demokracie v lokálním politickém procesu*. Praha: Grada Publishing, 2010
- DRTINA, Prokop. *Československo, můj osud, svazek II., kniha II*. Praha: Melantrich, 1992.
- FEDOROVÁ, Iveta – HRÚZOVÁ, Mária – ŠVÁČOVÁ, Soňa (Eds.). *Slovenská národná rada 1848 – 1918 – 1943 – 1993*. Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 2003.
- FEIERABEND, Ladislav Karel: *Politické vzpomínky III*. Brno: Atlantis, 1996.
- KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945 – 1948*. Praha: SPN, 1991.
- KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945 – 1948*. Praha: Panorama, 1990 .
- KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997.
- KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, svazek III*. Praha: ÚSD, Dokořán, 2004.
- KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, svazek V*. Praha: ÚSD, Dokořán, 2005.
- Kolektiv autorů: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov III. Povstanie roku 1944*. Zborník príspevkov z tretieho sympózia Katedry histórie Filozofickej fakulty UCM Trnava Lúka 21. – 22. mája 2004. Trnava, Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška.
- Kolektiv autorů: *Tři roky, svazek I., II., III: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948*, Praha: Melantrich, 1991.
- KOSATÍK, Pavel – Kolář, Michal. *Jan Masaryk; Pravdivý příběh*. Praha: Mladá Fronta, 1998
- KOVÁČ, Dušan. *Slováci – Češi – dějiny*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997.
- KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998.
- KREJČÍ, Oskar. *Knihy o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994.
- KUBÁT, Michal: *Politická opozice v teorii a střeoevropské praxi*. Praha: Dokořán, 2010
- LETZ, Róbert: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948; Na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava: Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994
- LIPTÁK, Ľubomír. *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992.
- MAREŠ, Michal. *Přicházím z periferie republiky*. Praha: Academia, 2009.
- PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, 1997.
- PEŠEJ, Jan. *Strana slovenskej obrody*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu, svazek II*. Brno: Doplněk, 2005, s. 1319-1333
- RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002.

- RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava: Ústav TGM 1998.
- ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál, 2000
- SARTORI, Giovanni: *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno: CDK, 2005
- ŠOLC, Jaroslav. *Slovensko v české politice*. Banská Bystrica: M.O.Enterprise, 1993.
- ŠUTAJ, Štefan, *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999
- TIGRID, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Praha: Odeon, 1990.
- TRAPL, Miloš. *Politické strany v exilu*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu, svazek II*. Brno: Doplněk, 2005.
- ŽÁČEK, Pavel: *V-101. Agent, ze kterého se dalo žít*. In: *Posledné a prvé svobodné (?) volby 1946, 1990*. Zborník z odborného seminára. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2006, s. 102-159.

Periodická literatura

- BALÍK, Stanislav: *Tři roky svobody? Pretotalitní režim v Československu mezi lety 1945 – 1948*. In: Rexter. Centrum pro bezpečnostní a strategické studia. no. 00, 2002, s. 1-20
- BARNOVSKÝ, Michal: *K profilu a činnosti Demokratickej strany (1944-1948)*. *Soudobé dějiny, III, 2/3, 1996*, s. 221-235
- RYCHLÍK, Jan: *Z neznámých pamětí J. Ursínyho; Ursínyho vzpomínky na proces s Tisem*. Historický časopis, 1992, č. 2, s. 291-299

Elektronické odkazy

- ČERVENŇ, Jozef.: *Náčrt historie slovenských Salezianov*. Dostupné z www: <http://cerven.blog.sme.sk>
- DUFEK, Pavel. *Demokratická strana a její program; Studie marginální politické strany, která vládla Slovensku*. In: Středoevropské politické studie 4/IV, podzim 2002. Dostupné z www: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=28>
- Február 1948: vítězstvo komunistov. In: SME, 23. 2. 2008. [online]. [cit. 2010-11-20]. Dostupné z www: <http://www.sme.sk/c/3743891/februar-1948-vitazstvo-komunistov.html>
- HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Konsolidace demokracie a hybridní režimy – slovenský a chorvatský případ*. In: Středoevropské politické studie, Vol. 4, No. 5, podzim 2003. Cit. 20. 3. 2011. Dostupné z www: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=180>
- MIČEV, Stanislav: *Posledné dny Jozefa Tisa*. In: Hospodárske noviny, 14. 3. 2008. Dostupné z www: http://hn.hnonline.sk/2-23281380-k10000_detail-6c
- ŠUTAJ, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002. Dostupné z www: <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>
- *Společná česko-slovenská parlamentní knihovna*. Dostupné z www: www.psp.cz/eknih/

Další zdroje

- MATÚŠKOVÁ, Lucia: *Komunistická strana Slovenska 1945 – 1948. Organizačná štruktúra a politický program*. Bakalárska práca. Univerzita Komenského v Bratislave. Filozofická fakulta. Katedra slovenských dejín